

Acta Politica Polonica

nr 1/2023 (55)

Rada Naukowa

Fulvio Attinà, University of Catania; Urszula Chęcińska, Uniwersytet Szczeciński; Charles Elworthy, Oxford University; Tengiz Iremadze, New Georgian University; Artur Kopka, Europa-Universität Viadrina; Agnieszka Łukasik-Turecka, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; Henri Menudier, Sorbonne Nouvelle; Partha Pratim Basu, Jadavpur University; Walter Rothholtz, Babeş-Bolyai-Universität Klausenburg; Janusz Ruskowski, Uniwersytet Szczeciński; Bogdan Szajkowski, University of Exeter; Bogdan Szlachta, Uniwersytet Jagielloński; Andrzej Stelmach, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza; Konstanty Adam Wojtaszczyk, Uniwersytet Warszawski

Redaktor naukowy

Małgorzata Kamola-Cieślik

Redaktor numeru

Małgorzata Kamola-Cieślik

Redaktorzy tematyczni

lista dostępna na stronie www.wnus.edu.pl/ap

Redaktor statystyczny

Andrzej Dąbrowski

Redaktorzy językowi i techniczni

Anna Ciciak – język polski

Zuzanna Zawadka – język angielski

Recenzenci

lista dostępna na stronie: www.wnus.edu.pl/ap

Korektor

Anna Ciciak

Skład komputerowy

Iga Bańkowska

Adres redakcji

71-004 Szczecin, ul. Krakowska 71–79; e-mail: app@usz.edu.pl

Wersja papierowa czasopisma jest wersją pierwotną

Elektroniczna wersja czasopisma jest dostępna na stronach: www.ap.whus.pl, www.wnus.edu.pl/ap

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne online w międzynarodowej bazie danych

The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>

Pełne wersje opublikowanych artykułów dostępne są w bazach: CEEOL i bAZHUM

© Uniwersytet Szczeciński 2023

ISSN (print): 2451-0432 | ISSN (online): 2719-4388

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIwersYTETU SZCZecińskiego

Wydanie I. Ark. wyd. 9,0. Ark. druk. 7,6. Format B5. Nakład 56 egz.

Spis treści

Jacek Wezgraj

Wróg u bram. Analiza dyskursu medialnego w portalu wPolityce.pl
(18 sierpnia – 6 września 2021) na temat obozowiska uchodźców w Usnarzu 5–22

Abdulrasheed Abdulyakeen

Nigeria on the Brink: Imperatives of Managing Diversity in a Multi-Ethnic Society 23–43

Justyna Salamon

Republika Mauretanii – na pograniczu Maghrebu 45–54

Dominika Borowska, Nikola Rozworska

Aktywność posłów IX kadencji Sejmu RP na TikToku – analiza zagadnienia 55–72

Marko Ačić, Miloš Grujić

The Role of the International Monetary Fund in the Post-War Reconstruction of
Bosnia and Herzegovina 73–85

Abdulrasheed Abdulyakeen, Abdullahi Isma'eel Muktar

International Trade and Imperial Precursors: The Evolution of a New Nigerian
Economy in the 19th and 20th Centuries 87–112

Ewa Pogorzała

System oświaty w Polsce wobec napływu dzieci-uchodźców wojennych z Ukrainy
po 24 lutego 2022 roku 113–121

Wróg u bram. Analiza dyskursu medialnego w portalu wPolityce.pl (18 sierpnia – 6 września 2021) na temat obozowiska uchodźców w Usnarzu

JACEK WEZGRAJ

ORCID 0000-0001-5497-6947

Politechnika Koszalińska, Wydział Humanistyczny

e-mail: jacek.wezgraj@tu.koszalin.pl

Słowa kluczowe: uchodźcy, Usnarz, wPolityce, Łukaszenka, dyskurs medialny

Abstrakt

Celem artykułu była analiza dyskursu medialnego w portalu wPolityce.pl, związanego z kryzysem uchodźczym na granicy polsko-białoruskiej (lato – jesień 2021). Zastosowano indukcyjną analizę tematyczną zebranego materiału, wyodrębniając osiem zasadniczych wątków tematycznych, a następnie przestudiowano wypowiedzi pojawiające się w mediach. W jej toku wysunięto wnioski, że sytuacja w pobliżu polsko-białoruskiej granicy to przejaw wojny hybrydowej przeciwko Polsce. Po stronie atakujących znajduje się nie tylko reżim Aleksandra Łukaszenki, lecz również osoby, partie polityczne oraz organizacje mające krytyczne nastawienie do rządów Zjednoczonej Prawicy. W celach politycznych, ze względu na niechęć do rządzących, wpisują się w „scenariusz” przygotowany przez białoruskiego dyktatora i bezpośrednio lub pośrednio szkodzą w ten sposób polskiemu państwu. Dokonano również próby interpretacji postaw obiorców oraz emocji, jakie mogą wywoływać w nich tego typu teksty. Zastosowana retoryka może z jednej strony budzić niechęć i złość wobec partii mających mniejszość w parlamencie, z drugiej zaś przekonanie o bezwzględnej słuszności postępowania rządu i wspierających go osób, instytucji, środowisk. W odniesieniu do osób koczujących na granicy u odbiorców portalu pojawiać się mogą: strach, poczucie zagrożenia oraz przekonanie, że władze Białorusi chcą narzucić Polakom coś nieakceptowalnego, sprowadzając na nich tym samym zagrożenie. U czytelników portalu może pojawić się również brak zaufania i niechęć do mediów niesprzyjających rządowi, przedstawianych jako niewiarygodne czy podające fałszywe lub niesprawdzone informacje. Z kolei rząd oraz partie wchodzące w skład Zjednoczonej Prawicy są prezentowane jako stojące na straży polskiego interesu i bezpieczeństwa państwa. Zidentyfikowano w związku z tym elementy dyskursu nacjonalistycznego.

Enemy at the gates. Analysis of media discourse on the wPolityce.pl portal (August 18 – September 6, 2021) regarding the refugee camp in Usnarz

Keywords: refugees, Usnarz, wPolityce, Lukashenko, media discourse

Abstract

The aim of the article was to analyze the media discourse of the portal wPolityce.pl concerning the refugee crisis on the Polish-Belarusian border in summer and autumn of 2021. An inductive thematic analysis of the collected material was used, distinguishing eight thematic threads,

and then analyzing the media discourse. In its course, it was concluded that the situation near the Polish-Belarusian border is a manifestation of a hybrid war against Poland. On the side of the Republic of Poland's attackers there is not only the regime of Alexander Lukashenka, but also people, political parties and organizations having critical attitude to the United Right's rule. For political purposes, due to the aversion to the rulers of Poland, they are to fit into the scenario of the Belarusian dictator and directly and indirectly harm the Polish state. An attempt was also made to interpret what emotions and attitudes the published texts may evoke in the recipients. The rhetoric used may arouse aversion and anger towards parties with a minority in parliament, and on the other hand, a belief that the government's actions and its supporters are absolutely right. With regard to people camping on the border, the recipients of the portal may feel fear, a sense of threat and the belief that the Belarusian authorities want to impose something unacceptable on Poland and thus create a threat. The readers of the portal may also notice lack of trust and aversion to media that is unfavorable to the government, presented as unreliable or providing false or unverified information. In turn, the government and the parties forming the United Right are presented as guardians of the Polish interest and national safety. Therefore, elements of the nationalist discourse were identified.

Wprowadzenie

Pojawienie się grupy uchodźców na granicy polsko-białoruskiej w pobliżu wsi Usnarz Górny spotkało się z zainteresowaniem opinii publicznej, stało się przedmiotem zainteresowania władz publicznych oraz wywołało polityczne spory. Przez trzy tygodnie relacje, w których przedstawiano przebieg sytuacji, regularnie pojawiały się w mediach zarówno ogólnopolskich, jak i lokalnych. Ich ton, podkreślanie rangi wydarzeń, sugerowanie trybu postępowania oraz ocena działań podejmowanych, różniły się. Brak zgodności był wynikiem polityki przyjętej przez dane medium w związku z rządami sprawowanymi przez Zjednoczoną Prawicę oraz postawy prezentowanej wobec ugrupowań tworzących parlamentarną opozycję. Tym samym ton przekazu medialnego odnoszącego się do tego tematu można uznać za zróżnicowany.

W niniejszym artykule podjęto próbę analizy dyskursu tworzonego przez portal wPolityce.pl, będący jednym z mediów wyrażających się pozytywnie o rządach Prawa i Sprawiedliwości oraz jego koalicjantach, natomiast krytycznie odnoszący się do partii tworzących siły opozycyjne. W tym celu przeprowadzono w sposób indukcyjny analizę tematyczną, miało to służyć wyodrębnieniu najczęściej podejmowanych tematów, a następnie dokonano krytycznej analizy dyskursu. Portal ten wybrano ze względu na to, że plasuje się w czołówce serwisów informacyjno-publicystycznych o profilu konserwatywnym, postrzegany jest również jako jeden z najbardziej opiniotwórczych środków przekazu. Może zatem stanowić miarodajny przykład prezentowania kryzysu na granicy przez tak zdefiniowane media.

wPolityce.pl to witryna internetowa uruchomiona 17 czerwca 2010 roku, jego pierwszym redaktorem naczelnym był Michał Karnowski (Karnowski, 2010). W 2013 roku funkcję tę objął Marek Pyza (*Marek Pyza redaktorem...*, 2013), zaś w październiku 2014 roku została nim Marzena Nikiel, piastująca to stanowisko do chwili obecnej (*Zmiana w portalu...*, 2014). Jego właścicielem jest Fratria sp. z o.o. z siedzibą w Gdyni. Ta grupa medialna wydaje także – tygodnik *Sieci*, miesięcznik

Gazeta Bankowa oraz uruchomiła portale: wGospodarce.pl, wsieciprawdy.pl (będący stroną internetową tygodnika *Sieci*), ABCtygodnik.pl, GazetaBankowa.pl, wPolsce.pl, wSiecihistorii.pl oraz Sieć Przyjaciół.

Portal aktualizowany jest kilkadziesiąt razy dziennie, pojawiają się na nim zarówno treści mające charakter krótkich informacji, jak i publicystyka, wywiady oraz analizy. Publikowane teksty podzielone są na następujące kategorie: polityka, świat, Smoleńsk, media, społeczeństwo, gospodarka, sport, historia, kultura, Kościół, w sieci finansów oraz zdrowie. Artykuły oraz materiały wideo publikowane w poszczególnych kategoriach opatrzone są dodatkowo takimi określeniami jak np.: „komentarze”, „zmiana frontu”, „szokująca transakcja”, „rolnictwo” czy „sądownictwo”.

W słowie wstępnym pierwszy redaktor naczelny charakteryzował wPolityce.pl m.in. jako miejsce „szanujące religię i tradycję” oraz „pamiętające o polskich obowiązkach wobec państwa, narodu i społeczeństwa” (Karnowski, 2010). Wydawca Fratris sp. z o.o. w swoim portfolio określa go jako „najpopularniejszy portal konserwatywny” (*wPolityce.pl...*, 2015).

Według raportu Instytutu Monitorowania Mediów, wPolityce.pl jest jednym z dziesięciu najbardziej opiniotwórczych portali w Polsce, osiągnęło w lipcu 2021 roku 608 cytowań, wyprzedzając należący do Agory SA gazeta.pl (Instytut Monitorowania Mediów, 2021). W styczniu 2019 roku zajmował czwarte miejsce w zestawieniu czołowych serwisów informacyjno-publicystycznych o profilu konserwatywnym (przygotowany przez wirtualnemedi.pl na podstawie danych z badania Gemius/PBI). Odwiedzało go wtedy miesięcznie blisko 1,5 mln unikalnych użytkowników (5,10% wszystkich użytkowników internetu w Polsce). wPolityce.pl był zdecydowanym liderem jeżeli chodzi o czas poświęcany przez odbiorców na zapoznanie się z publikowanymi treściami. Średnio użytkownicy korzystali z niego przez 32 minuty i 28 sekund (*Serwisy prawicowe...*, 2019).

Wyniki badań przeprowadzonych przez Michała Wenzla wskazują, że wPolityce.pl jest jednym z ważniejszych źródeł informacji dla osób deklarujących głosowanie w wyborach na Prawo i Sprawiedliwość – 22% z nich podawało, że korzysta z portalu należącego do Fratris przynajmniej raz w tygodniu (Wenzel, 2018, s. 66).

Wskazane powyżej dane pozwalają na sformułowanie wniosku, że portal wPolityce.pl jest znaczącym i opiniotwórczym medium o charakterze konserwatywnym. Sposób prezentowania treści w nim wart jest zatem analizy, co zresztą robili już wcześniej w artykułach naukowych m.in. Rafał Leśniczak (Komunikowanie polityczne Franciszka na temat wartości nienegocjowalnych. Analiza orędzi papieskich na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy (2014–2018) oraz ich zmediatyzowany przekaz na portalu wPolityce.pl), Rafał Cekiera (Papież Franciszek – swój czy obcy? Analiza treści forum portalu wPolityce.pl) czy Przemysław Szczygieł (Dyskurs i mowa nienawiści na tle etnicznym. Wybrane wizerunki uchodźców na przykładzie portalu wPolityce.pl). Ten ostatni badacz analizował dyskurs dotyczący uchodźców obecny w portalu wPolityce.pl od końca października 2015 roku do połowy lutego 2016 roku, a zatem w czasie, gdy do państw członkowskich Unii Europejskiej trafiła największa fala migracyjna od chwili zakończenia II wojny światowej (Marczuk, 2017, s. 111). Szczygieł (2017, s. 188) w swoim opracowaniu dowodzi, że „analizowany dyskurs portalu wPolityce.pl prezentuje uchodźców w stereotypowy sposób, wyraźnie negatywnie wartościujący ich obecność na terenie Polski. Jest formą mowy nienawiści”.

Kontekst polityczny

9 sierpnia 2020 roku na Białorusi przeprowadzono wybory prezydenckie. Według oficjalnych rezultatów 80% głosujących poparło urzędującego prezydenta Aleksandra Łukaszenkę, zaś liderka demokratycznej opozycji uzyskała niespełna 7% głosów. Bezpośrednio po zakończeniu głosowania organizowano liczne protesty, a 11 sierpnia ogłoszono strajk ogólnokrajowy. Wiece i wystąpienia, na których domagano się ustąpienia Łukaszenki oraz przeprowadzenia demokratycznych wyborów, były brutalnie rozpędzane przez białoruskie siły bezpieczeństwa. Ten stan utrzymywał się do 23 sierpnia. 9 sierpnia Polska i Litwa potępiły brutalność z jaką traktowały protestujących formacje podległe prezydentowi Białorusi. W podobnym tonie wyrażali się przedstawiciele ONZ oraz Unii Europejskiej (Makhanets, 2020).

Wydarzenia na granicy polsko-białoruskiej latem i jesienią 2021 roku

27 lipca 2021 roku na portalu okoPress, pojawił się artykuł Nikty Grekowicza, w którym autor informował o wspieraniu przez Aleksandra Łukaszenkę, prezydenta Białorusi, migracji z krajów Bliskiego Wschodu na Liwę i do Polski. W tekście tym pojawiła się także sugestia, że nagły wzrost liczby osób przekraczających polską granicę jest elementem politycznego nacisku (Grekowicz, 2021).

W internetowym wydaniu białostockiego oddziału *Gazety Wyborczej* (2021) z 9 sierpnia podano, że od 6 sierpnia Podlaski Oddział Straży Granicznej zatrzymał 349 osób przekraczających granicę bez zezwolenia. Z kolei 19 sierpnia Polska Agencja Prasowa doniosła, że od 11 dni (czyli od 8 sierpnia) w Usnarzu Górnym, na granicy polsko-białoruskiej koczuje grupa 32 obywateli Afganistanu – „Nie mogą wejść do Polski ani cofnąć się na Białoruś”. W pobliżu obozu stacjonowała Straż Graniczna, uniemożliwiając zbliżanie się do koczowiska (Buraczewski, 2021).

18 sierpnia na facebookowym profilu Fundacji Ocalenie, wspierającej migrantów i migrantki, zamieszczono post o przetrzymywaniu na granicy grupy ok. 50 osób – „mężczyzn, kobiet i dzieci (...) przez polską straż graniczną pod naszą wschodnią granicą” (*Ważne...*, 2021). Kolejnego dnia Fundacja informowała, że

są tam 32 osoby, wszystkie uciekły z Afganistanu. Są wśród nich kobiety, w tym 15-letnia dziewczynka, oraz osoby chore. Od 24 godzin uchodźcy nic nie jedli ani nie pili. Na granicy są przetrzymywani już od 11 dni, a w podróży są od 25. Jedna z rodzin, uciekając, zabrała ze sobą także kota (...) Uchodźcy i uchodźczynie twierdzą, że przekazywali funkcjonariuszom polskiej Straży Granicznej informację po angielsku, że chcą ubiegać się w Polsce o ochronę międzynarodową. W odpowiedzi usłyszeli, że mają wracać do siebie (*Pilne...*, 2021).

20 sierpnia na portalu TVN24.pl zamieszczono relację, że na miejscu pojawili się prawnicy, którzy zgłosili się jako pełnomocnicy osób obozujących. Przez megafony wygłosili oni wnioski o objęcie migrantów ochroną międzynarodową. Miały one zostać przez Straż Graniczną zignorowane (*Usnarz Górny...*, 2021).

22 sierpnia Fundacja Ocalenie zaczęła podawać informacje o zmieniającej się liczbie uchodźców w obozowisku oraz o utrudnianiu przez Straż Graniczną kontaktu z koczującymi (*Na głóśniku...*, 2021). Kolejnego dnia w relacji alarmowano, że stan zdrowia koczujących pogarsza się, zaś polskie służby uniemożliwiają dostarczenie pomocy lekarskiej (*Usnarz Górny – aktualne informacje...*, 2021).

25 sierpnia Europejski Trybunał Praw Człowieka zadecydował, że władze Polski oraz Litwy powinny dostarczyć migrantom jedzenie, wodę, ubrania, odpowiednią opiekę medyczną i jeżeli to możliwe tymczasowe schronienie (European Court of Human Rights, 2021).

2 września 2021 roku Prezydent RP Andrzej Duda podjął decyzję o wprowadzeniu stanu wyjątkowego na obszarze części województw podlaskiego i lubelskiego. (Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 2021). 6 września Sejm RP odrzucił wniosek o uchylene rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 września 2021 roku w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego Sejm RP (2021).

W okresie tym portal wPolityce opublikował 155 tekstów, w których przynajmniej raz pada fraza „Usnarz”. Odsnosiły się one do przygranicznego obozowiska bezpośrednio lub stanowiły kontekst dla opisywania kwestii politycznych i społecznych.

Analiza tematyczna i analiza dyskursu

Analiza tematyczna to „metoda oparta na identyfikacji, analizie i opisie wątków tematycznych, których podstawę stanowi zestaw danych zgromadzonych w ramach badań jakościowych” (Krzystek, 2018). Może być wykorzystywana zarówno jako dodatek do pracy badawczej lub też jako samodzielna metoda. Krzystek (2018), powołując się na innych badaczy, definiuje wątek tematyczny jako abstrakcyjną jednostkę „określającą i identyfikującą powtarzające się w danych zjawisko oraz jego przejawy”. Wskazuje, że zawierają one w sobie rozmaite fragmenty pojęć, wyobrażeń, które analizowane osobno mogą się okazać mało czytelne oraz trudne do zinterpretowania. Wątek tematyczny wyłania się z generalizacji oraz uogólnienia kodów powstających w procesie analizy tematycznej. Wątki pozwalają „w skondensowany sposób nakreślić jej najistotniejsze idee, myśli przewodnie” (Krzystek, 2018) pojawiające się w analizowanych treściach.

Wyróżnia się dwa podejścia do tworzenia wątków tematycznych – indukcyjne oraz dedukcyjne:

W ramach pierwszego z nich, badacz konstruuje wątki tematyczne, odnosząc się do całości analizowanego materiału. Systematyzacja określonych zjawisk dokonywana jest poprzez ich wzajemne porównywanie. Podczas interpretacji badacz powinien, w możliwie jak najwyższym stopniu, wystrzegać się oceniania materiału badawczego przez pryzmat określonych założeń teoretycznych. Podejście dedukcyjne natomiast w wysokim stopniu bazuje na stosowaniu przez badacza odniesień teoretycznych w kontekście danego obszaru tematycznego. W tym przypadku zaznacza się, iż całość zestawu danych może być poddany mniej wnikliwej analizie, jednakże i tak szczególna uwaga powinna zostać zwrócona na najbardziej istotne kwestie, wynikające z danych (Krzystek, 2018, za: Barun, Clark, 2006).

W niniejszej pracy analiza tematyczna została wykorzystana do indukcyjnego skonstruowania wątków tematycznych najczęściej występujących w analizowanym materiale, a ich treść poddano potem krytycznej analizie.

Dyskurs to pojęcie wykorzystywane w różnych naukach społecznych i tym samym trudne do zdefiniowania (Paprotna, 2019, s. 64). Na potrzeby tej pracy zostanie przyjęta definicja dyskursu sformułowana przez Małgorzatę Lisowską-Magdziarz, która „proponuje traktować go jako przekazywanie idei i oddziaływanie na odbiorców za pomocą języka, w którym ważna jest sytuacja kulturowa i społeczna dyskursu, a także cele, stan wiedzy oraz przede wszystkim kontekst komunikowania” (Paprotna, 2019, s. 65, za: Lisowska-Magdziarz, 2006). Paprotna (2019, s. 65, za: Gajda 2000) zauważa ponadto, że to media produkują i przekazują dyskursy, dlatego należy mówić o „dyskursie medialnym”. W dalszej części artykułu autorka pisze, że

Wspomniana już Małgorzata Lisowska-Magdziarz definiuje ten rodzaj dyskursu jako zespół sposobów celowego, nieprzypadkowego używania języka do komunikowania informacji, opinii, wartości, koncepcji, poglądów mediów na różne tematy. Poszerzając typologię dyskursu medialnego, w zależności od przyjętych kryteriów, możemy mówić, m.in. o dyskursie określonych mediów, dyskursie związanym z konkretną tematyką, czy dyskursie poszczególnych gatunków (Paprotna, 2019, s. 65).

Rozszerza jednak sposób rozumienia dyskursu medialnego o stanowisko Marii Wojtak, która zauważyła, że jest on „specjalnie kształtowaną wizją świata, ujmowaną w reguły komunikowania, czyli przedstawieniem faktów zgodnie z punktem widzenia, wybranym przez medialnego nadawcę” (Rzeszutko-Iwan, 2014). W pojęcie dyskursu wpisane są kategorie wiedzy i władzy, a ich funkcją jest ustanawianie i tworzenie dyskursu. Stanowią one o ładzie panującym w dyskursie, który to jest nośnikiem władzy, bowiem ustanawia pewien porządek świata (Rzeszutko-Iwan, 2014).

Zdaniem Piekota (2006, s. 79) „uzasadniony jest pogląd, że przekazy informacyjne tworzą spójny, autonomiczny dyskurs i w tym sensie trzeba jednak mówić o ich samodzielności i odrębności”. Badacz ten przywołuje rozważania Jadwigi Puzyniny na temat przesycenia wszystkich pisanych przez nas tekstów wartościowaniem, konkludując, że najczęstsza postać wartościowania obserwowana w prasie to przytaczanie lub cytowanie konkretnych wypowiedzi. Choć mogą się one jawić jako neutralne, to ich dobór i konstrukcja odzwierciedlają perspektywę autorów (Piekot, 2006).

Jest to istotne w kontekście analizowanego materiału, bowiem przytłaczająca większość wyselekcjonowanych tekstów z portalu wPolityce stanowią cytowane wprost wypowiedzi polityków, urzędników oraz ekspertów. Ich dobór jednak faworyzuje określone spojrzenie na sytuację oraz zaangażowane w nie osoby.

Analiza tematyczna materiału badawczego

Jak już wspomniano, na potrzeby niniejszego tekstu wykorzystano indukcyjne podejście do analizy tematycznej, wyodrębniając wątki dominujące w opisie kryzysu na wschodniej granicy Polski. Analizowany materiał to 155 tekstów zamieszczonych na stronie wpolityce.pl w okresie od 18 sierpnia do 6 września 2021 roku, w których pojawia się fraza „Usnarz”. Wyodrębniono w nich 391 znaczących wzmianek, które podzielono na następujące wątki tematyczne:

1. **Motywy działań ugrupowań, organizacji pozarządowych oraz osób będących w opozycji wobec obozu Zjednoczonej Prawicy** – wzmianki przypisane do tego wątku stanowią 22,5% ogółu i tworzą najobszerniejszą kategorię ze wszystkich wyodrębnionych. Zawierają się w niej przekonania co do motywów działania osób uznawanych przez portal wPolityce za opozycję.
2. **Motywy, plany i zamierzenia Aleksandra Łukaszenki** – do tego wątku zaliczono 12,27% wszystkich wzmianek. Obejmują one wszystkie antycypacje dotyczące intencjonalnych działań prezydenta Białorusi.
3. **Media opozycyjne** – ten wątek obejmuje 8,95% wzmianek i odnosi się do narracji dotyczącej kryzysu, kreowanej przez media krytyczne wobec rządzących. Wspominane jest tu Radio TOK FM, stacje telewizyjne TVN i TVN24, dziennik *Gazeta Wyborcza* oraz tygodnik *Polityka*.
4. **Działania podejmowane przez Polskę (rząd, stosowne instytucje, Polaków)** – 9,20% wzmianek zaklasyfikowano do tego wątku. Obejmują one treści dotyczące działań podejmowanych lub planowanych przez Polskę w związku z kryzysem.
5. **Działania jakie powinna podjąć Polska** – to również 9,20% wzmianek. W tym wątku znajdują się propozycje, sugestie lub żądania co do tego, jak w obliczu kryzysu powinno zachować się państwo polskie.
6. **Opozycja o uchodźcach** – 5,8% – do tego wątku włączono teksty dotyczące uchodźców, tego kim są oraz jakie działania wobec nich powinny zostać podjęte według szeroko rozumianej opozycji.
7. **Kim są uchodźcy „w oczach” obozu rządzącego i jego sojuszników** – to 5,37% wzmianek. Wątek ten obejmuje reprezentacje uchodźców opisywane przez członków rządu, parlamentarzystów należących do Zjednoczonej Prawicy oraz sympatyzujących z obozem rządzących publicystów i działaczy.
8. **Unia Europejska** – 6,9% – zawiera wzmianki o Unii Europejskiej, jej działaniach i podejściu do kryzysu.

W analizie pominięto rzadziej występujące tematy, takie jak: bezpośrednie odniesienia do stanowisk i przekonań przedstawicieli Prawa i Sprawiedliwości, przedstawiany przez portal stosunek ludności zamieszkującej Usnarz wobec wydarzeń rozgrywających się w ich sąsiedztwie czy też informacje dotyczące liczby uchodźców koczujących w obozie, publikowane w ciągu kolejnych dni trwania kryzysu. Pominięto również relacje dotyczące polityki państw ościennych.

Wypowiedzi premiera Mateusza Morawieckiego często pojawiające się w analizowanym materiale nie zostały wyodrębnione jako osobny wątek, ponieważ odnoszą się w większości do wyszczególnionych kwestii.

Charakterystyka wyodrębnionych wątków (analiza tematyczna)

Motywy działań ugrupowań, organizacji pozarządowych oraz osób przypisywanych do opozycji wobec Zjednoczonej Prawicy

Według portalu wPolityce.pl jednym z motywów kierujących działaniem osób nastawionych negatywnie lub będących w opozycji do rządów Zjednoczonej Prawicy jest wykorzystywanie kryzysu na wschodniej granicy do celów politycznych. Zarzut ten pojawia się już w pierwszych tekstach (*Opozycja rozgrywa kryzys...*, 2021) i definiowany jest jako „wewnętrzna walka polityczna” (*Co za niewiedza...*, 2021) oraz „pretekst do ataków na rząd” (*Opozycja znalazła pretekst...*, 2021). W wywiadzie Joanny Jaszczuk z 26 sierpnia (2021) były wiceminister spraw wewnętrznych i administracji Jarosław Zieliński, aktualnie poseł Prawa i Sprawiedliwości, stwierdza wprost, że celem opozycji jest „za wszelką cenę zaszkodzić rządowi Prawa i Sprawiedliwości”. Skupienie się sił opozycyjnych na walce z przeciwnikami politycznymi podkreśla również w komentarzu Marzena Nykiel (2021), redaktor naczelna portalu. Jej zdaniem „Nie ma działań Zjednoczonej Prawicy, które spotkałyby się z najmniejszą choćby akceptacją opozycji. Kwestionowane jest absolutnie wszystko, a każda sprawa mająca jakikolwiek potencjał konfliktogenny, przekuwana jest na destrukcyjną siłę do walki z rządem”.

Kolejnym motywem wyłaniającym się z analizowanych materiałów są sugestie pod adresem formacji opozycyjnych, jakoby te działały pod dyktando prezydenta Białorusi Aleksandra Łukaszenki i realizowały – w sposób świadomy lub nie – jego cele. Portal cytuje wiceministra Obrony Narodowej Marcina Ociepę, który nazywa przeciwników obozu Zjednoczonej Prawicy „pożytecznymi idiotami” (*Wiceszefowie MON i MSZ...*, 2021). Stanowisko to podziela również wiceminister Spraw Wewnętrznych i Administracji Maciej Wąsik, uczulając, że opozycja daje się reżimowi białoruskiego dyktatora wykorzystać: „W mojej ocenie polska opozycja dała się złapać na tę pułapkę, połączyła haczyk. Wszystko, co ma bić w rząd polski, jest dla nich święte. Nawet jeżeli podsuwa im to na tacy Aleksander Łukaszenko. On to widzi i wykorzystuje posłów opozycji jako pożytecznych idiotów” (*Codziennie...*, 2021). W komentarzu odredakcyjnym do wypowiedzi posła Jońskiego z Koalicji Obywatelskiej, wskazującego na odpowiedzialność Jarosława Kaczyńskiego za sytuację na granicy, pada stwierdzenie, że „ten scenariusz napisał Aleksander Łukaszenka, a reżyserię być może Władimir Putin – a może na odwrót. A Panowie Joński i Szczerba, niestety, świadomie bądź nie, w ten scenariusz się wpisują” (*Szczerba i Joński...*, 2021).

W odniesieniu do opozycji na łamach wPolityce.pl formułowane są również sugestie, że podejmowane przez nią działania mają charakter „antypolski”, zagrażający bezpieczeństwu obywateli i obywateli (*Minister Czarnek...*, 2021). Ponadto osoby niezwiązane lub niepopierające rządu Zjednoczonej Prawicy, ze szczególnym uwzględnieniem PO oraz Lewicy, „żerują na nieszczęściu

innych ludzi” o zaprzestanie czego apeluje Wojciech Szurkiewicz, wiceminister obrony narodowej, na co dowodem ma być przekazywanie informacji o aktywności opozycyjnych polityków przez media (Wiejak, 2021).

Materiały przypisane do pierwszego wątku tematycznego mają w większości wydźwięk negatywny – postawa opozycji jest przez portal wPolityce oceniana niezwykle krytycznie, wręcz jako jednoznacznie szkodliwa dla Polski i sprzeczna z jej interesami.

Motywy, plany i zamierzenia Aleksandra Łukaszenki

Przy opisywaniu motywów działania władz Białorusi (uosabianych poprzez prezydenta Aleksandra Łukaszenkę) bardzo często na łamach portalu wPolityce.pl pojawia się twierdzenie, że są one elementem wojny hybrydowej prowadzonej przez to państwo przeciwko Polsce i szerzej Unii Europejskiej. Wojna hybrydowa nie ma w piśmiennictwie jednoznacznej definicji. Olga Wasiuta (2016, s. 65), rozważając różne sposoby jej rozumienia, konkluduje, że składają się na nią działania partyzanckie, odejście od typowych sposobów prowadzenia walki, aby zmylić przeciwnika i uzyskać nad nim przewagę. W jej trakcie wykorzystywane są najnowsze technologie, obejmuje ona również wojnę informacyjną i działania w cyberprzestrzeni.

Elementem tego typu działań ma być sama obecność uchodźców na granicy polsko-białoruskiej (*Kim są uchodźcy...*, 2021). Osoby koczujące w Usnarzu są wykorzystywane przez Aleksandra Łukaszenkę, który „ma swój plan, który jest wymierzony przeciwko Polsce”. Podkreślany jest również informacyjny charakter wojny hybrydowej – za jej element w tym przypadku uznawane są informacje o „tzw. ziemi niczyjej, podczas gdy mówimy faktycznie o terenie białoruskim” (Jaszczuk, 2021). Cel prowadzonej przez Łukaszenkę wojny hybrydowej to „wprowadzić chaos w Polsce, w Unii Europejskiej, żeby zdestabilizować sytuację, żeby wykorzystać tą trudną sytuację na Bliskim Wschodzie i zniszczyć spokój, można powiedzieć który, jest w Polsce i w Europie” (*Premier zadowolony...*, 2021). Zdaniem ambasadora Polski przy UE, Andrzeja Sadosia „Reżim Łukaszenki nie ukrywa, że jego działania wobec Unii Europejskiej mają charakter odwetowy” (*Polska podniosła...*, 2021). Innym celem, jaki może przyświecać prezydentowi Łukaszence, jest „stworzenie multikulturowego państwa” poza granicami swojego kraju (*Prezydent: Łukaszenka...*, 2021).

Kolejne zamierzenie, które przypisuje się Łukaszence, to „prowokacja”. Wiceminister spraw wewnętrznych i administracji w odniesieniu do pytań o uniemożliwienie lekarzom, prawnikom czy politykom dostępu do koczujących, stwierdza, że „Zdajemy sobie sprawę, że po drugiej stronie jest Łukaszenko, który tylko czeka, żeby doprowadzić do pewnej prowokacji, do wydarzenia, do nagłośnienia tej sytuacji” (*Imigranci...*, 2021). Zdaniem premiera Mateusza Morawieckiego reżim Łukaszenki poprzez swoje działania chce wymusić na Polsce przyjęcie nieznanej liczby „nielegalnych imigrantów” (*Premier przypomniał...*, 2021).

Podkreślany jest również brak woli współpracy ze strony władz białoruskich przejawiający się m.in. odmową przyjęcia pomocy humanitarnej wysłanej przez polski rząd (*Reżim Łukaszenki...*, 2021).

Motywy, plany i zamierzenia Aleksandra Łukaszenki przedstawiane są w analizowanym materiale w sposób budzący dezaprobatę – jest on agresorem wykorzystującym bezbronne osoby do swoich celów, ma zamiar wprowadzić chaos w ościennych państwach, a jego działaniom przyświeca chęć odwetu.

Media opozycyjne

Zdaniem wPolityce.pl media opozycyjne szerzą dezinformację m.in. w kwestii dokładnej lokalizacji obozowiska uchodźców – nieprawdziwe mają być twierdzenia, że znajdują się oni na ziemi nicyzkiej (Jaszczuk, 2021). Oprócz tego sprzyjają osobom związanym z opozycją parlamentarną – wielokrotnie przywoływano sytuację, gdy ostra krytyka działań polskiego wojska sformułowana przez Władysława Frasyniuka, nie spotkała się z reakcją dziennikarza prowadzącego rozmowę (*Frasyniuk...*, 2021). Wojsko Polskie zdaniem dziennikarki portalu Anny Wiejak (2021) jest „straszliwie atakowane przez środowiska lewicowo-liberalne i związane z nimi media” co niesie ze sobą „zagrożenie dla bezpieczeństwa”. Napaści te zaś „wpisują się w propagandę i narrację Łukaszenki, czy tę narrację wręcz wprost kremlowską” (Wiejak, 2021). Ponadto postawa *Gazety Wyborczej* określana jest jako brak odpowiedzialności, wspieranie działań Aleksandra Łukaszenki oraz złamanie prawa (*Wiceszef MSZ...*, 2021). Analizowane teksty poddają w wątpliwość wiedzę dziennikarzy (*Co za niewiedza...*, 2021), ich stabilność emocjonalną (Janecki, 2021) oraz rozumienie powagi sytuacji (*Media...*, 2021). Na dodatek ich narracja może zostać z łatwością zdyskredytowana (*Stan wyjątkowy...*, 2021).

Media krytyczne wobec rządów Zjednoczonej Prawicy są przedstawiane w sposób niezwykle negatywny. Podważana jest ich kompetencja, niezależność oraz właściwa percepcja relacjonowanej sytuacji.

Działania podejmowane przez Polskę (rząd, stosowne instytucje, Polaków)

Istotną częścią wątku tematycznego związanego z działaniami podejmowanymi przez państwo polskie jest podkreślanie gotowości do niesienia przez nie pomocy humanitarnej koczującym w pobliżu Usnarza. Polski rząd „z troską obserwuje sytuację migrantów” i oficjalnie deklaruje natychmiastowe wsparcie (*Polska oferuje pomoc...*, 2021), jedynym warunkiem jest zgoda władz Białorusi na wjazd oczekującego na granicy konwoju (*Premier: Jesteśmy gotowi...*, 2021). Polska buduje również na granicy płot, który „zwiększy jej szczelność i znacznie utrudni próby nielegalnego przekraczania” (*Żołnierze...*, 2021). Jednocześnie trwają prace nad rządowym projektem ustawy stanowiącej, że „Cudzoziemiec, zatrzymany niezwłocznie po nielegalnym przekroczeniu granicy zewnętrznej UE, zarządzeniem komendanta placówki Straży Granicznej będzie zobowiązany do powrotu z terytorium RP i objęty czasowym zakazem wjazdu do Polski i państw Schengen” (*Polska przygotowała...*), 2021). Priorytetem jest bezpieczeństwo Polek i Polaków i sądząc z wymowy analizowanych tekstów Polska je zapewnia w wystarczającym stopniu. Jest to możliwe również dzięki działaniom dyplomatycznym na forum UE (*Polska podniosła...*, 2021).

Wydzwięk artykułów zaliczonych do tego wątku tematycznego jest jednoznacznie pozytywny.

Działania jakie powinna podjąć Polska

Zasadniczym priorytetem powinno być strzeżenie granicy i zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom (*Dworczyk apeluje...*, 2021). Zdaniem władz polskich kraj jest atakowany i ich obowiązkiem jest odpowiednia reakcja. Ważny jest również wizerunek Polski na zewnątrz, zdaniem posła PiS Kazimierza Smolińskiego należy „pokazać światu, że przez Polskę nie będzie korytarza dla nielegalnej imigracji” (*Smoliński...*, 2021). Jeżeli chodzi o możliwość wpuszczenia koczujących na granicy, to w analizowanych materiałach pojawiają się sugestie, że może to dotyczyć ewentualnie kobiet i dzieci (*Gowin i Hołownia...*, 2021). Nie jest możliwe natomiast wpuszczenie wszystkich koczujących, bowiem „jeżeli przyjmimy pierwszą partię ludzi za chwilę pojawi się tam kolejny tysiąc”, co ma doprowadzić do tego, „aby Polska stała się krajem opanowanym przez uchodźców” przed czym uchronić państwo chce rząd Zjednoczonej Prawicy (*Napięta sytuacja...*, 2021).

Prezentowane rozwiązania przedstawiane są w sposób pozytywny i niepoddawane znaczącej dyskusji.

Opozycja o uchodźcach

O koczujących opozycja wypowiada się ze współczuciem i empatią. Donald Tusk stwierdza: „To są biedni ludzie, którzy szukają swojego miejsca na ziemi i nie trzeba robić takiej obrzydliwej, ponurej propagandy, wymierzonej w migrantów, bo to są ludzie, którzy potrzebują pomocy” (*Gowin...*, 2021). Z kolei europosłanka PO Janina Ochojska „uważa, że Polska powinna otworzyć granice i odrzucić zmiany w ustawodawstwie dotyczącym uchodźców” (*Opozycja rozgrywa...*, 2021). Szymon Hołownia (Polska 2050) podkreśla zaś, że „należy kierować się sercem” i że pomoc humanitarna należy się wszystkim (*Gowin i Hołownia...*, 2021). Jednocześnie politycy opozycji podkreślają konieczność ochrony granicy i umożliwienie jej przekraczania tylko w dozwolonych miejscach.

Wydźwięk sposobu przyjętego do przedstawiania stanowiska opozycji wobec koczujących na granicy, można uznać za negatywny, ze względu na formę przedstawiania tych informacji. W tytułach tekstów pojawiają się stwierdzenia o „atakach”, sugestie rozgrywek politycznych czy zarzuty o granie na emocjach (*Próba gry...*, 2021).

Kim są uchodźcy „w oczach” obozu rządzącego i jego sojuszników

W tekstach opisujących koczujących uchodźców, wielokrotnie podkreślana jest płeć znajdujących się w obozie osób oraz ich wiek. W sposób szczególny akcentuje się, że w grupie dominują młodzi mężczyźni, zaś kobiety i dzieci stanowią mniejszość. Przywoływane są wypowiedzi przedstawicieli rządu Zjednoczonej Prawicy, w których padają stwierdzenia, że „w przeważającej większości są to młodzi, dobrze ubrani ludzie, którzy nie są w swoich krajach prześladowani” (*Imigranci...*, 2021). Natomiast cytowany przez portal dziennikarz TVP Info Miłosz Kłeczek twierdzi, że „to są imigranci ekonomiczni, którzy płacili reżimowi Łukaszenki, aby ich tu ściągnął” (*Gorąco...*, 2021).

Uwaga odbiorców kierowana jest także na kwestie narodowości osób znajdujących się w Usnarzu (w kontekście kryzysu związanego z wycofaniem się wojsk amerykańskich z Afganistanu) i to, że mają one pochodzić z Iraku, nie zaś z Afganistanu (*Minister Dworczyk...*, 2021).

Wymowa treści zaliczonych do tego wątku ma raczej negatywny charakter.

Unia Europejska

Unia Europejska przedstawiana jest jako sojuszniczka rządu Zjednoczonej Prawicy, w pełni popierająca jego działania. Przywoływane wypowiedzi dotyczą powstrzymania migracji do UE trasami opanowanymi przez przemytników (*Opozycja rozgrywa...*, 2021) oraz interpretacji stanowisk KE pasujących do polityki prowadzonej przez polski rząd. Pojawia się także sugestia, że w roku 2015 UE prowadziła niewłaściwą politykę migracyjną, lecz teraz ją zmodyfikowała. Premier Morawiecki wyraża to w następujący sposób: „Dziś widzę bardzo wyraźnie, że Komisja Europejska zrozumiała, odrobiła lekcję i dzisiaj mówi językiem Polski, Republiki Czeskiej i Węgier. To my – Grupa Wyszehradzka pokazywaliśmy (...) konieczność obrony własnego terytorium” (*Premier zadowolony...*, 2021). Postępowanie KE stanowić ma również „cios dla totalnej opozycji” (*KE zadaje cios...*, 2021).

Unia Europejska przedstawiana jest przez portal wPolityce.pl, w kontekście kryzysu w Usnarzu, w pozytywny sposób – popiera politykę rządu, naprawia dawne błędy, a jej stanowiska są niezgodne z postulatami i oczekiwaniami formacji opozycyjnych.

Analiza dyskursu medialnego

Z przedstawionej wyżej analizy tematycznej oraz charakterystyki wyodrębnionych w jej trakcie wątków można wysnuć wniosek, że jedną z istotniejszych kwestii poruszanych przez portal wPolityce.pl, podczas relacjonowania kryzysu w Usnarzu, jest to, w jaki sposób odnosi się do niego opozycja. Polityczni oponenti rządu Zjednoczonej Prawicy przedstawiani są jako osoby wspierające reżim Aleksandra Łukaszenki lub nieświadomie, z powodu ograniczonych zasobów intelektualnych, spełniające jego oczekiwania. Ponadto opozycja cynicznie wykorzystuje tragedię koczujących na granicy, by zdobywać kapitał polityczny, a czyni to dlatego, że chętnie wykorzystuje każdą nadarżającą się okazję do uderzenia w nielubiany przez siebie rząd. Czytelnicy portalu mogą nabrać przekonania, że nie mamy do czynienia ze sporem o charakterze politycznym, dotyczącym tego, w jaki sposób rozwiązać trudną sytuację, lecz konfliktem między rządem jednoznacznie i bez cienia wątpliwości reprezentującym polskie interesy oraz antypolską w swych działaniach i zamierzeniach opozycją. Pod adresem ugrupowań opozycyjnych ponawiane są również wezwania do jedności, za czym może stać sugestia, że przeciwnikom Prawa i Sprawiedliwości zależy na podsycaniu konfliktów oraz tworzeniu podziałów społecznych. Działania opozycji są przedstawiane wyłącznie w negatywnym świetle: portal wyszydza je, sugeruje niekonsekwencje, szkodliwość dla interesów państwa oraz niekompetencje polityków innych opcji, niż znajdująca się aktualnie u władzy. U odbiorcy może to budować z jednej strony niechęć i złość wobec partii

będących w parlamentarnej mniejszości, z drugiej zaś przekonanie o bezwzględnej słuszności postępowania rządu i tych, którzy go wspierają.

W odniesieniu do Aleksandra Łukaszenki i działań podejmowanych przez władze Białorusi regularnie przywoływane jest zdefiniowane wyżej pojęcie wojny hybrydowej. Oznacza to, że sytuacja w Usnarzu jest relacjonowana w kategoriach konfliktu międzypaństwowego, gry geopolitycznych interesów oraz stanu zagrożenia. Grupa koczujących przy polsko-białoruskiej granicy w rezultacie staje się w tej wojnie orężem, zagrożeniem daleko wykraczającym poza ich osobisty wpływ na sytuację, a mogącym doprowadzić do międzynarodowego konfliktu. U odbiorców portalu pojawiać się może strach, poczucie zagrożenia oraz przekonanie, że władze Białorusi chcą narzucić Polakom coś kulturowo i moralnie nieakceptowalnego, sprowadzając na nich tym samym zagrożenie.

Przeciwnikiem rządu, oprócz opozycji i Aleksandra Łukaszenki, są również media niezwiązane z władzą. Czytelnicy dowiadują się, że nie można im ufać i że – podobnie jak polityczni adwersarze – świadomie lub nie realizują interesy państwa mogącego zdestabilizować sytuację w regionie. Nadto dziennikarze są niekompetentni, niegodni zaufania oraz pozbawieni racjonalnego osądu sytuacji, co dyskredytuje ich sposób przedstawiania problemu. Portal wPolityce.pl podkreśla również, że media opozycyjne – wspólnie z politykami – atakują Wojsko Polskie. Wygląda to na przemyślane działanie służące budowaniu niechęci. Wojsko Polskie jest bowiem jedną z niewielu instytucji w Polsce cieszących się ogromnym zaufaniem i poparciem (*Sondaż...*, 2020). Wzbudzenie przekonania, że siły niesprzyjające rządowi Zjednoczonej Prawicy są negatywnie nastawiane wobec polskiej armii, może przyczyniać się do ich negatywnego postrzegania przez odbiorców portalu.

Działania podejmowane przez polski rząd w obliczu sytuacji kryzysowej niewątpliwie niosą czytelnikom wPolityce.pl pociechę oraz sprawiają wrażenie troski o ich dobro. Dowiadują się oni bowiem, że polskie władze są zdeterminowane, żeby pomóc koczującym (jeśli tylko wolę, by taką pomoc przyjąć, wyrazi prezydent Białorusi), jednocześnie zaś przystępują do budowy na granicy płotu, mającego chronić państwo. Procedowane są również zmiany w prawie, które mają umożliwić łatwiejsze usuwanie niechcianych w kraju cudzoziemców. Wszystko to wpisuje się w logikę wojny (tu hybrydowej) i konieczności strzeżenia się przed przeciwnikiem zarówno za pomocą fizycznych barier, jak i rozwiązań prawnych. Priorytetem jest bowiem bezpieczeństwo obywateli oraz odstraszanie tych, którzy chcą mu zagrozić. Konsekwencje udzielenia pomocy nawet niedużej grupce uchodźców – wedle analizowanych tekstów – mogą być bardzo poważne, łącznie z opanowaniem Polski przez uchodźców (co jest przedstawiane jako zjawisko negatywne), dlatego ponad ich dobro, trzeba postawić dobro państwa. W związku z tym sposób przedstawiania kryzysu uchodźczego w Usnarzu przez portal wPolityce.pl wyraźnie wykazuje cechy dyskursu nacjonalistycznego. Zdaniem Arkadiusza Mellera (2008, s. 175) nacjonalizm to przekonanie, że podejmowane działania polityczne należy rozpatrywać „pod względem interesu i dobra narodu.” W analizowanych tekstach prezentowana jest postawa, że interes Polski oraz bezpieczeństwo obywateli są najważniejsze, nie podlegają dyskusji oraz mają priorytet w podejmowaniu decyzji dotyczących zdrowia i życia koczujących w nadgranicznych lasach. A są to według relacji przedstawicieli Zjednoczonej

Prawicy osoby zdrowe, młode, dość zamożne, w przeważającej części płci męskiej. Oznacza to, że obecna sytuacja jest wynikiem ich świadomego wyboru niepoddyktowanego prześladowaniem czy zagrożeniem życia, lecz nisko cenionym osobistym interesem ekonomicznym. Nie trzeba im w związku z tym współczuć, co najwyżej oburzać się na to, jakie decyzje podjęli i jak stali się bronią w toczonej z Polską wojnie hybrydowej. O współczuciu, trosce, empatii, kierowaniu się sercem mówią politycy opozycji, co w kontekście całości analizowanego tutaj dyskursu medialnego raczej ustawia ich na pozycji osób naiwnych, „miękkich” i niedostrzegających oczywistego zagrożenia.

Unia Europejska – co może być dość zaskakujące, jak na medium definiujące się jako głos konserwatystów – przedstawiana jest jako sojusznik Polski. Obrona granic RP jest jednocześnie chronieniem zewnętrznych granic UE, co pozwala na zaprezentowanie rządu polskiego jako gwaranta bezpieczeństwa całej Europy Zachodniej. W tym kontekście przywoływany jest kryzys uchodźczy z roku 2015, co pozwala na pokazanie przenikliwości polityków Prawa i Sprawiedliwości. Unia Europejska miała wtedy popełnić błąd polegający na przyjmowaniu uchodźców, co wpłynęło na życie obywateli państw w jej skład wchodzących, lecz na szczęście „zreflektowała się” i teraz wspiera politykę tych, którzy wtedy stosowali retorykę antyuchodźczą.

Podsumowanie

W analizie dyskursu medialnego wskazano na przedstawianie kryzysu jako elementu wojny hybrydowej prowadzonej przeciwko Polsce przez Białoruś. Co interesujące przeciwnikiem władz polskich jest nie tylko prezydent Białorusi, lecz również opozycja oraz media niezwiązane z władzą. Dramatyczna sytuacja osób koczujących w lasach przy polskiej granicy schodzi zaś na dalszy plan z uwagi na sposoby rozumienia bezpieczeństwa, potencjalnych zagrożeń dla Polski oraz jej interesów. Wskazano zatem na obecność elementów dyskursu nacjonalistycznego w analizowanym materiale.

Pod koniec sierpnia 2021 roku sondaż przeprowadzony dla RMF FM oraz *Dziennik. Gazeta Prawna* wykazał, że 45,4% ankietowanych popiera działania władz polskich dotyczących sytuacji na granicy. Negatywne zdanie na ten temat miało 42,4% badanych. 36,9% respondentów opowiedziało się za przyjmowaniem osób starających się o azyl, po weryfikacji przez służby, zaś 25% stanowczo opowiada się za odmową przyjęcia kogokolwiek (*Co Polacy sądzą...*, 2021). Wyniki te wskazują na konieczność dalszych analiz dyskursu medialnego i jego wpływu na odbiorców różnych mediów. Warto zbadać podobieństwa, a przede wszystkim różnice w przedstawianiu kryzysu w Usnarzu, w relacjach mediów niewspierających obozu rządzącego.

W niniejszym artykule nie wyczerpano tematu – problematykę dyskursu medialnego związanego z kryzysem granicznym ograniczono do jednego portalu, wraz z jego specyfiką i kontekstem funkcjonowania oraz nastawieniem do rządów zjednoczonej prawicy. Dlatego uogólnianie płynących z niego wniosków może być ryzykowne. Analizy innych przekazów medialnych reprezentujących nurt konserwatywny, mogą zatem być zatem odmienne.

Bibliografia

- Buraczewski, J. (2021). *Na granicy polsko-białoruskiej w Usnarzu koczuje 32 obywateli Afganistanu*. Polska Agencja Prasowa, 19 sierpnia. Pobrano z: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C932146%2Cna-granicy-polsko-bialoruskiej-w-usnarzu-koczuje-32-obywateli-afganistanu> (17.08.2022).
- Co Polacy sądzą o sytuacji na granicy z Białorusią? Sondaż dla RMF FM i „DGP”*. (2021). RMF FM, 31 sierpnia. Pobrano z: https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-co-polacy-sadza-o-sytuacji-na-granicy-z-bialorusia-sondaz-dl,nId,5451906#crp_state=1 (17.08.2022).
- Co za niewiedza byleży dziennikarki TVN! Nie wie, jak przebiega granica Polski? Użytkownicy Twittera komentują! „Tam są takie słupki...”* (2021). wPolityce.pl, 22 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/spoleczenstwo/563402-byla-dziennikarka-tvn-nie-wie-jak-przebiega-granica-polski> (17.08.2022).
- Codziennie 100–250 osób próbuje nielegalnie przekroczyć polską granicę. Wiceszef MSWiA: „To ogrodzenie trzeba budować”* (2021). wPolityce.pl, 27 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/spoleczenstwo/563985-trudna-sytuacja-wiceszef-mswia-trzeba-budowac-ogrodzenie> (17.08.2022).
- Dworczyk apeluje: Nie dajmy się wciągać w prowokacje organizowane przez reżim białoruski; Sroka: „Musimy działać ponad podziałami”* (2021). wPolityce.pl, 28 sierpnia. Pobrano z: wpolityce.pl/polityka/563155-dworczyk-nie-dajmy-wciagac-sie-w-prowokacje-bialorusi (17.08.2022).
- European Court of Human Rights (2021). *Court indicates interim measures in respect of Iraqi and Afghan nationals at Belarusian border with Latvia and Poland*. Pobrane z: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-7100942-9612632&filename=Interim%20measures%20Poland-Latvia-Belarus%20border.pdf> (24.09.2022).
- Frasyniuk straci odznaczenie i funkcję w ECS? „To nie przystoi osobie uhonorowanej Orderem Odrodzenia Polski”* (2021). wPolityce.pl, 23 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563539-frasyniuk-straci-odznaczenie-i-funkcje-w-ecs> (24.09.2022).
- Fundacja Ocalenie (2017). *Fundacja Ocalenie. O nas*. Pobrano z: <https://ocalenie.org.pl/o-nas> (24.09.2022).
- Gorąco w TVP! Przydadz do opozycji: Daliście się wciągnąć w grę Łukaszenki. Graliście w napisanym przez niego koncercie* (2021). wPolityce.pl, 22 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563385-goraco-w-tvp-przydadz-opozycja-w-koncercie-lukaszenki> (24.09.2022).
- Gowin i Hołownia o sytuacji na granicy z Białorusią: Mogłyby zostać wpuszczone kobiety i dzieci; Trzeba kierować się ludzkim odruchem* (2021). wPolityce.pl, 28 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563269-gowin-i-holownia-o-sytuacji-na-granicy-z-bialorusia> (24.09.2022).
- Gowin nie ma czego szukać u Tuska. Lider PO: „Już miałem okazję z nim współpracować, starczy”. Atakuje też marszałek Witek* (2021). wPolityce.pl, 18 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/562930-tusk-nie-chce-gowina-mialem-okazje-wspolpracowac-starczy> (24.09.2022).
- Grekowicz, N. (2021). *Łukaszenka handluje tragediami. Zarabia na przemyśle ludzi z Bliskiego Wschodu na Litwie i do Polski*. oko.press, 27 lipca. Pobrano z: <https://oko.press/lukaszenka-handluje-tragediami-zarabia-na-przemycie-ludzi-z-bliskiego-wschodu-na-litwie-i-do-polski> (24.09.2022).
- Imigranci na granicy. Wąsik rozbija narrację opozycji: „Łukaszenka tylko czeka, by doprowadzić do prowokacji”* (2021). wPolityce.pl, 23 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563486-wasik-rozbija-narracje-opozycji-ws-imigrantow-na-granicy> (24.09.2022).
- Instytut Monitorowania Mediów (2021). *Najbardziej opiniotwórcze media w Polsce 01–31.07.2021*. Warszawa: Instytut Monitorowania Mediów.
- Janecki, S. (2021). *Monika Olejnik jako rzeczniczka „uchodźców”, czyli pensjonarskie uniesienia zamiast chłodnej analizy*. wPolityce.pl, 27 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/media/564025-monika-olejnik-jako-rzeczniczka-uchodzcow%20> (17.08.2022).
- Jaszczuk, J. (2021). *Nasz wywiad. Mosiński: W sprawie imigrantów posłowie opozycji wpisują się w scenariusz Łukaszenki i Putina*. wPolityce.pl, 22 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563411-mosinski-opozycja-wpisuje-sie-w-scenariusz-lukaszenki> (17.08.2022).
- Jaszczuk, J. (2021). *Nasz wywiad. Zieliński: Politycy opozycji nie rozumieją, że w kwestii kryzysu migracyjnego chodzi także o ich bezpieczeństwo*. wPolityce.pl, 26 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563933-zielinski-nieodpowiedzialnosc-opozycji-ws-imigrantow> (17.08.2022).

- Kancelaria Prezesa Rady Ministrów (2021). *Bezpieczeństwo Polski na pierwszym miejscu – stan wyjątkowy przy granicy z Białorusią*. Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/premier/bezpieczenstwo-polski-na-pierwszym-miejscu--stan-wyjatkowy-przy-granicy-z-bialorusia>(17.08.2022).
- Karnowski, M. (2010). w*Polityce.pl: myślące, poważne i wolne miejsce rozmowy o Polsce*. wPolityce.pl, 19 czerwca. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/104005-wpolitycepl-myslance-powazne-i-wolne-miejsce-rozmowy-o-polsce> (17.08.2022).
- KE zadaje cios totalnej opozycji. Komisarz Johansson: To nie jest kwestia migracji, ale część agresji Łukaszenki na Polskę, Litwę i Łotwę* (2021). wPolityce.pl, 27 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/564075-ke-sytuacja-na-granicy-z-bialorusia-to-agresja-lukaszenki> (17.08.2022).
- Kim są uchodźcy koczujący na granicy z Białorusią? Prof. Karski: To element wojny hybrydowej prowadzonej przez Łukaszenkę*. (2021). wPolityce.pl, 20 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563151-kim-sa-uchodzcy-na-granicy-z-bialorusia-to-element-wojny> (17.08.2022).
- Kolejne duże grupy cudzoziemców zatrzymane na polsko-białoruskim odcinku granicy (2021). *Gazeta Wyborcza Białystok*, 9 sierpnia.
- Krzystek, M. (2018). *Analiza tematyczna w badaniach jakościowych*. Fundacja Rozwoju Badań Społecznych. Pobrano z: <http://furbs.org/index.php?id=96&type=article> (17.08.2022).
- Makhanets, V. (2020). *Sytuacja na Białorusi po wyborach prezydenckich w 2020 roku*. Forum Młodych Dyplomatów, 29 sierpnia. Pobrano z: <http://www.diplomacy.pl/pl/blog/europa-wschodnia/item/501-sytuacja-na-bialorusi-po-wyborach-prezydenckich-w-2020-roku> (17.08.2022).
- Marczuk, K. (2017). Kryzys uchodźczy 2014–2016 – podejścia Unii Europejskiej i Organizacji Narodów Zjednoczonych. Propozycje działań. *Krakowskie Studia Międzynarodowe, 1*, 107–118.
- Marek Pyza redaktorem naczelnym wPolityce.pl*. (2013). Wirtualne Media, 26 marca. Pobrano z: <https://www.wirtualnemedia.pl/arttykul/marek-pyza-redaktorem-naczelnym-wpolityce-pl> (17.08.2022).
- Media muszą opuścić strefę przygraniczną. Lewicowo-liberalni dziennikarze i politycy opozycji wpadli w histerię. „Temat Usnarza zniknie”* (2021). wPolityce.pl, 3 września. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/564910-media-musza-opuscic-strefe-przygraniczna-histeria-opozycji> (17.08.2022).
- Meller, A. (2008). Czy nacjonalizm jest ideologią? *DIALOGI Polityczne, 10*, 161–176.
- Minister Czarnek nie pozostawia suchej nitki na Frasygniuku: To nie tylko chamstwo, to działanie stricte antypolskie* (2021). wPolityce.pl, 23 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563473-czarnek-nie-pozostawia-suchej-nitki-na-frasygniuku> (17.08.2022).
- Minister Dworczyk: „Obowiązkiem każdego rządu jest strzeżenie granicy państwa”. Kim są migranci? „Są osoby z Iraku, z innych krajów”* (2021). wPolityce.pl, 25 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563727-dworczyk-obowiazkiem-kazdego-rzadu-jest-strzezenie-granicy> (17.08.2022).
- Na głośniku od Queer Tour...* (2021). Fundacja Ocalenie, profil na Facebooku, 22 sierpnia. Pobrano z: <https://www.facebook.com/FundacjaOcalenie/posts/4586045648095961>(17.08.2022).
- Napięta sytuacja na granicy. Minister Ziobro nie ma wątpliwości: To zorganizowana akcja agresji w stosunku do naszego państwa*. (2021). wPolityce.pl, 29 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/564271-ziobro-to-zorganizowana-akcja-agresji-wobec-polski> (17.08.2022).
- Nasz news. Wśród osób koczujących na granicy z Białorusią nie ma już kobiet z dziećmi „Zostało ok. 30 mężczyzn”* (2021). wPolityce.pl, 19 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563020-news-na-granicy-z-bialorusia-nie-ma-juz-kobiet-i-dzieci> (17.08.2022).
- Nasz wywiad. Skurkiewicz: Apeluję do polityków PO i Lewicy, żeby nie żerowali na nieszczęściu innych ludzi* (2021). wPolityce.pl, 24 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563627-skurkiewicz-apeluje-do-opozycjinie-zerujcie-na-nieszczesciu> (17.08.2022).
- Nykiel, M. (2021). *Realne zagrożenie na granicy wymaga zdecydowanej reakcji. Dlaczego ci, którzy żądali stanu wyjątkowego w pandemii, atakują rząd za wzmacnianie bezpieczeństwa Polski?* wPolityce.pl, 31 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/564503-realne-zagrozenie-na-granicy-wymaga-zdecydowanej-reakcji> (17.08.2022).
- Opozycja rozgrywa kryzys w Afganistanie i wojnę hybrydową Łukaszenki? Ochojska apeluje o otwarcie granic Polski. Co na to KE?* (2021). wPolityce.pl, 18 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/562959-ochojska-apeluje-o-otwarcie-granic-polski-co-na-to-ke> (17.08.2022).

- Opozycja znalazła pretekst do ataków na rząd. „Oczekujemy działań ws. migrantów i sytuacji na granicy polsko-białoruskiej, a nie apeli”* (2021). wPolityce.pl, 25 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563721-opozycja-znalazla-pretekst-do-atakow-oczekujemy-dzialan> (17.08.2022).
- Paprotna, J. (2019). Premiera „Śmierci i Dziewczyny” w Teatrze Polskim: Analiza dyskursu prasowego na łamach „Naszego Dziennika”. *Spoleczeństwo. Edukacja. Język*, 9, 63–75.
- Piekot, T. (2006). *Dyskurs polskich wiadomości prasowych*. Kraków: UNIVERSITAS.
- Pilne – relacja z granicy...* (2021). Fundacja Ocalenie, profil na Facebooku, 19 sierpnia. Pobrano z: <https://www.facebook.com/FundacjaOcalenie/posts/pfbid0Com2VbL8krleagUeEB59gbUN7dbiEqYmrJeDDdvR3EgHE7BqJKeNZYPTkSugYaatl> (24.09.2022).
- Polska oferuje pomoc humanitarną imigrantom przebywającym na Białorusi! Jakie rozwiązanie proponuje MSZ? SPRAWDŹ!* (2021). wPolityce.pl, 22 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563436-polska-oferuje-pomoc-humanitarna-imigrantom-na-bialorusi> (24.09.2022).
- Polska podniosła kwestię imigrantów w Brukseli. Nieoficjalnie: Rozpoczęły się prace nad nałożeniem nowych sankcji UE na Białorus.* (2021). wPolityce.pl, 26 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/swiat/563962-polska-podniosla-kwestie-imigrantow-w-brukseli> (24.09.2022).
- Polska przygotowała pomoc dla uchodźców znajdujących się na Białorusi. Czy Mińsk ją przyjmie? W Sejmie projekt o przekraczaniu granic* (2021). wPolityce.pl, 23 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563520-czy-minsk-przyjmie-polska-pomoc-dla-uchodzcow> (24.09.2022).
- Premier przypomniał sytuację niewygodną dla opozycji. Chodzi o reakcję prezesa PiS na kryzys na Ukrainie. „Wtedy dla dobra Polski...”* (2021). wPolityce.pl, 26 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563967-premier-przypomniał-sytuacje-niewygodna-dla-opozycji> (24.09.2022).
- Premier zadowolony ze stanowiska KE: Dość podżegania do nielegalnej migracji. Komisja odrobiła lekcję i dzisiaj mówi językiem Polski* (2021). wPolityce.pl, 24 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563716-premier-morawiecki-zadowolony-ze-stanowiska-ke> (24.09.2022).
- Premier: Jesteśmy gotowi pomóc imigrantom na granicy. Konwój humanitarny czeka, potrzebujemy zgody władz białoruskich* (2021). wPolityce.pl, 26 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563865-premier-mozemy-pomoc-imigrantom-na-granicy-konwoj-czeka> (24.09.2022).
- Prezydent: Łukaszenka chce tworzyć multikulturowe państwo? Niech tworzy na własny rachunek. Mamy obowiązek strzeżenia granicy* (2021). wPolityce.pl, 27 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/564073-prezydent-reaguje-na-dzialania-lukaszenki-padly-mocne-slowa> (24.09.2022).
- Próba gry na emocjach! Lewica i Sterczewski pokazywali przed Sejmem zdjęcia imigrantów. „Tam znajdują się ludzie chorzy”* (2021). wPolityce.pl, 3 września. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/564939-proba-gry-na-emocjach-lewica-pokazywala-zdjecia-imigrantow> (24.09.2022).
- Reżim Łukaszenki gra sytuacją na granicy! Premier: Białoruś odmawia wpuszczenia konwoju z pomocą humanitarną dla migrantów* (2021). wPolityce.pl, 25 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563742-premier-bialorus-odmawia-wpuszczenia-konwoju-z-pomoca> (24.09.2022).
- Rzeszutko-Iwan, M. (2014). Kategorie wiedzy i władzy w dyskursie publicznym. *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, 21, 23–36.
- Sejm RP (2021). Rozpatrzenie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 września 2021 r. w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego (druk nr 1512). Głosowanie nr 160 na 36. posiedzeniu Sejmu.
- Serwisy prawicowe: Nczas.com liderem zasięgowym, wPolityce.pl i Niezależna.pl przyciągają na najdłużej, DoRzeczy.pl mocno w górę* (2019). Wirtualne Media, 7 marca. Pobrano z: <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/serwisy-prawicowe-nczas-com-liderem-zasiegowym-wpolityce-pl-i-niezalezna-pl-przyciagaja-na-najdluzej-dorzeczy-pl-mocno-w-gore-raport> (24.09.2022).
- Smoliński: „Nie będzie korytarza dla nielegalnej migracji”. Apel do mediów i opozycji: Nie wpisujemy się w scenariusz Łukaszenki i Putina* (2021). wPolityce.pl, 24 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563618-smolinski-nie-bdzie-korytarza-dla-nielegalnej-migracji> (24.09.2022).
- Sondaż IBRIS dla Onetu: którym instytucjom Polacy ufają najbardziej?* (2020). Onet.pl, 30 listopada. Pobrano z: <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/sondaz-ktorym-instytucjom-ufaja-polacy-pytamy-o-policje-kosciol-ue-tkrzad-i-sady/swnt7mn> (24.09.2022).

- Stan wyjątkowy. „GW” o „obłożonej zonie”, opustoszałych ulicach i „atmosferze przynębienia”. *Mieszkaniec Podlasia rozбивa narrację!* (2021). wPolityce.pl, 6 września. Pobrano z: [https://wpolityce.pl/spoleczenstwo/565160-stan-wyjatkowy-raport-gw-kontra-relacja-mieszkanca%](https://wpolityce.pl/spoleczenstwo/565160-stan-wyjatkowy-raport-gw-kontra-relacja-mieszkanca%20(24.09.2022)) (24.09.2022).
- Szczerba i Joński w akcji! Sytuacja na granicy z Białorusią? Posłowie: „Ten scenariusz napisał Kaczyński. Kieruje emocjami i lękami” (2021). wPolityce.pl, 23 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563480-szczerba-i-joński-wskazują-winnego-sytuacji-na-granicy> (24.09.2022).
- Szczygieł, P. (2017). Dyskurs i mowa nienawiści na tle etnicznym. Wybrane wizerunki uchodźców na przykładzie portalu wPolityce.pl. W: T. Nowicki (red.), *Zemsta emancypacji. Nacjonalizm, uchodźcy, muzułmanie. Zagrożenia i wyzwania kryzysu uchodźczego* (s. 159–192). Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- Usnarz Górny – aktualne informacje z granicy... (2021). Fundacja Ocalenie, profil na Facebooku, 23 sierpnia. Pobrano z: <https://www.facebook.com/FundacjaOcalenie/posts/4589145914452601> (24.09.2022).
- Usnarz Górny. Migranci na granicy polsko-białoruskiej. Wnioski o ochronę międzynarodową wygłoszone przez megafon. *Mecenas Mikołaj Pietrzak komentuje* (2021). TVN24.pl, 20 sierpnia. Pobrano z: <https://tvn24.pl/polska/usnarz-gorny-migranci-na-granicy-polsko-bialoruskiej-wnioski-o-objecie-ochrona-miedzynarodowa-wygloszone-przez-megafon-mecenas-mikolaj-pietrzak-komentuje-5200024> (24.09.2022).
- Wasiuta, O. (2016). Geneza pojęcia i zmiany podejścia do wojny hybrydowej w zachodnim dyskursie politycznym i wojskowym. *Przegląd Geopolityczny*, 17, 26–40.
- Ważne: osoby przetrzymywane na granicy... (2021). Fundacja Ocalenie, profil na Facebooku, 18 sierpnia. Pobrano z: <https://www.facebook.com/FundacjaOcalenie/posts/4573230829377443> (24.09.2022).
- Wenzel, M. (2018). News consumption and political party preferences in Poland. *Political Preferences*, 18, 57–74.
- Wiceszef MSZ złoży zawiadomienie do prokuratury ws. manifestu Kramka. „Ten tekst to podżeganie do popełniania czynów zabronionych” (2021). wPolityce.pl, 25 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563791-bedzie-zawiadomienie-do-prokuratury-ws-manifestu-kramka> (24.09.2022).
- Wiceszefowie MON i MSZ komentują sytuację na granicy z Białorusią: „To testowanie państwa”; „Nie możemy dać sprowokować sobie kryzysu” (2021). wPolityce.pl, 20 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/polityka/563159-wiceszefowie-mon-i-msz-komentują-sytuację-na-granicy> (24.09.2022).
- wPolityce.pl (2015). FratRIA. Grupa medialna. Pobrano z: <https://www.fratRIA.pl/portfolio/wpolityce-pl-pproject-71.html> (24.09.2022).
- Zmiana w portalu wPolityce.pl. Marzena Nykiel nowym redaktorem naczelnym (2014). wPolityce.pl, 2 października. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/spoleczenstwo/216334-zmiana-w-portal-u-wpolitycepl-marzena-nykiel-nowym-redaktorem-naczelnym> (24.09.2022).
- Żołnierze rozpoczęli budowę plotu na granicy polsko-białoruskiej. Szef MON: Wzmacniamy granicę! (2021). wPolityce.pl, 25 sierpnia. Pobrano z: <https://wpolityce.pl/spoleczenstwo/563812-wzmacniamy-granice-zolnierze-rozpoczeli-budowe-plotu> (24.09.2022).

Cytowanie

- Wezgraj, J. (2023). Wróg u bram. Analiza dyskursu medialnego w portalu wPolityce.pl (18 sierpnia – 6 września 2021) na temat obozowiska uchodźców w Usnarzu. *Acta Politica Polonica*, 1 (55), 5–22. DOI: 10.18276/ap.2023.55-01.

Nigeria on the Brink: Imperatives of Managing Diversity in a Multi-Ethnic Society

ABDULRASHEED ABDULYAKEEN

ORCID: 0000-0002-8467-8710

Department of Political Science, Al-Qalam University Katsina, Katsina State

e-mail: abdulrasheedabdulyakeen90@gmail.com

Keywords: Democracy, Ethnicity, Insecurity, Inequality, Republic

Abstract

The phenomenon of ethnic and religious inequality has continued to be experienced in most societies of the world. In Nigeria, the problem seemed to have increased over the past years, thereby creating a complex matrix that produced negative effects. This has brought a lot of untold hardships and other social consequences upon the state. The present conflicts and violence that have destroyed a lot of lives and property in Nigeria is a product of social inequality. This has retarded growth and development of the state. To understand and provide possible solutions to this phenomenon, theoretical and empirical approaches were used to gather data needed for this work. Findings of the study revealed that groups are more loyal and sympathetic to their identity and interest rather than any state goal. This may be as a result of government and groups not playing their roles well. They sometimes use machinery of state to enhance themselves and their group interests. The paper concludes that politicians favor some ethnic and religious groups in their policy decisions, power sharing, distribution of resources and equity. This has brought inequality and dissatisfaction among groups and citizens. These and other external forces bring inequality which often results in crisis. Part of the solution is to evolve consensus building mechanism that will put in place a state ideology. There should be a framework upon which group interests and actions will be harmonized to meet collective good.

Introduction

Nigeria is a multi-national state, which is a state made up of distinct peoples with varying historical, social and cultural backgrounds, sharing a common territory and imbued with the aspiration of promoting common interest (Obasanjo, 1994; Salawu & Hassan, 2011; Twar, 2011; Walker, 2011). Before the British came, this area was occupied by a large number of distinct social formations existing at various stages of socio-economic and political development. At the beginning of the 20th century, the British forcefully brought together over four hundred of these distinct groups into a territory of about 900,000sq km to constitute Nigeria. Since the British intention was mainly to establish a market and produce raw materials for her industries back home, no effort was made

to create a feeling of oneness and unity amongst these diverse elements. Rather, colonial racism contended that only hostility characterized inter-ethnic or inter-tribal relations in Africa. In order to facilitate the process of colonial economic exploitation, the British adopted a divide and rule strategy, the indirect rule system, through which pre-colonial political institutions were preserved, modified and used to rule the natives. This system together with the bitter scrambles for the crumbs from colonial economic production generated intense inter-source of ethnic competitions, which soon created bitter inter-ethnic relations throughout the system.

Nigeria is therefore not only multi-national but also beset by ethnicity, the concept which (Elaiwu, 1994; Walker, 2011; Olayiwola, 2016) defines as “Ethnic consciousness transformed into a weapon of offence or defense in a competitive process in relation with other groups over desired scarce resources”. Ethnicity frequently leads to political mobilization of ethnic bed-fellows into inter-ethnic struggles in order to maximize gain at the expense of the “out-group”. Given the Nigeria situation in which the competing groups differ remarkably not only in sizes but also in the distribution of power, influence and resources, aggressive ethnic nationalism has become the consequences like the Biafra War of 1967–1970.

Politicians and political scientists seeking to deal with the problem of multi-nationalism in nation building have tended to oscillate between two opposing conceptual positions. At one end is the concept of homogenization and the other end is that of accommodation. The homogenization thesis manifests itself in the idealized model of the polis in which fellow citizens share a common descent, language and culture. This is a dream, which governments throughout history have pursued, often with drastic consequences, as was the case with Nazi Germany. It is the dream, which informed the concept of a “race blind” constitution for the United States of America. It is same model that influenced African leaders such as Kwame Nkrumah of Ghana and Sekou Toure of Guinea to pursue policies of ethnic homogenization in their countries. As Enoch and Enchil (1976, p. 21) have stated:

When Kwame Nkrumah in Ghana and Sekou Toure in Guinea eschewed federalism, undermined the authority of the chiefs, created a one-party state and by other means sought political mobilization, they were not only motivated by a desire for governmental effectiveness but also by the hope that they would thereby substantially reduce the salience of ethnic distinction or even obliterate the societal divisions. They envisaged the political system serving as a melting pot and promoting and overarching sense of national identity.

This attempt at achieving homogenization did not work, so that Busia who took over from Nkrumah in Ghana reversed the system. Other countries have pursued homogenization through variety of ways ranging from the mass expulsion of aliens or by genocide (the German style). In other areas, minorities have been coerced to assimilate into the dominant culture, forced to adopt the language, religion and customs of the majority, or treated as resident aliens, subjected to physical segregation, economic discrimination and denial of political rights.

Homogenization certainly has very serious adverse consequences for minority groups; several efforts made to regulate inter-ethnic relations under this system with a view to reduce ethnic violence by means of bilateral multi-lateral treaties, such as that between Germany and Poland

proved inadequate. Some thinking emerged in the post-war era that the emphasis on universal human rights would reduce the ethnic minority problem by guaranteeing basic civic and political rights to all in individuals regardless of group membership, rights such as freedom of speech, association, conscience, worship and freedom to life and property. These are all proclaimed and proclaimed worldwide, but unfortunately, not justifiable.

Individual rights have therefore not been able to deal with the problem of ethnic violence and so the conceptual pendulum swung to the other end of the continuum to consider the case of accommodation. The homogenization practitioners contend that ethnic and religious identities are things which people should be free to express in their private lives but which should not be concern of the state. They point out that in Europe, several countries were being torn apart about which of the religions, catholic or protestant, should rule the land. These conflicts came to an end only when the church and the state became separated. The church was then prevented from forcing people to worship. This state should therefore not oppose people's freedom to express their particular cultural attachment, not nurture such expression. On all such matters, the state should in the world of Glazza (1983) maintain "being neglect". It is not the place of public agencies to attach legal identities or disabilities to ethnic identity; there must be separation of state and religion, state and ethnicity. The state must not accord any legal recognition of ethnic or religious groups or use any of these as criteria for the distribution of rights, duties or resources.

Since the late 1950s, when oil was discovered in the Niger-Delta region, several discordant and intolerable behaviors, especially amongst the political class representing major or minor ethnic nationalities have been displayed. In the same vein, ethnic factors have largely become parameters for assessment of group representation in government, allocation of sumptuous political affairs, federal character principles, indigenship and residency rights; ethno-religious. These are few factors out of the very many others that have determined the making and unmaking of the Nigeria's political space. Scholars of Nigeria's political system have argued that the ensuing contribution of ethnic question, which of course, is a problem of the Nigerian politics, is contingent on the way and manner in which the colonial government created the entity called Nigeria (Okpaga, 2011; Salawu & Hassan, 2011; Twar, 2011). According to them, in particular the way ethnic communities were arbitrarily merged to form administrative entities. People with different ethnic, religious, socio-cultural, political and economic backgrounds were merged together under the guise of creating a country with expected national identity... some of these exercises which were done during the period of colonial consolidation never encouraged communal relationship between the people.

The contradictions arising from the above include those generated by imperialism, among the three dominant ethnic groups (Igbo, Hausa and Yoruba), and the continuous struggle for the control of the federal center; contradiction of smaller minority groups in the control of resources and/or development of acceptable revenue formulae as well as other emerging trends (including inter-religious and intersectional rivalries, among others). All of these syntheses constitute a major clog in wheel of progress of the Nigeria state. To Ikime (1986), the over-emphasis on the ethnic question constitutes major discourses on the subject of national question. The duo therefore is mutually reinforcing. In the words of Salawu and Hassan (2011, p. 31), opines that:

One of the main causes of ethnic problem in Nigeria is ethnic nationalism... first and foremost Nigeria's see themselves as members of an ethnic group rather than members of a nation. This tendency has been show in some ways and particularly in the allegiance people pay to their ethnic group rather than with the nation or even state.... This shows that Nigerian still exhibit a strong allegiance to ethnic group and this has consequently encouraged primordial sentiments among Nigerian people (2011, p. 31).

There is mutual suspiciousness and mistrust among the different sections of the nation. This is manifested in the fierce manner that positions in the country are contested for, and in the way elections are fought out among groups as no section wants to shift grounds due to this suspicion. Minority problems have continued to plague this nation from independence till date. This is as a result of the perceived domination of one section of the country over another. Between 1960 and 1964, political disaffection among the Tiv people in the Middle Belt area resulted in bloody disturbances and in early 1966, the opportunity for some little secessionist bid by the Igbo of the Eastern Region in 1967 was as a result of this perceived imbalance in the allocation of political power and resources. Also, secessionist bid was organized by the leadership of Isaac Adaka Boro for the creation of Delta People's Republic (Ajagun, 2004, p. 6).

Nigeria continues to battle with the differences and conflict among groups. The state is suffering under the forces of ethno-religious inequality that are militating against her collective peace, equality, harmony and progress. There is discrimination and identity crisis among groups in Nigeria. The state is also characterized by factionalized indigenous bourgeoisie on one side and the proletariats on the other hand (Osaghae, 1994). This situation has made the maintenance of social security, order and stability impossible. The friction by groups and interests has made the ideals of statehood and task of corporate governance difficult. There is today a growing concern among citizens to get to the root of the matter and to find solutions to the problems. This study therefore sets out to interrogate the dynamics of ethnicity and ethnic politics in Nigeria as well as the possibilities of these factors to impugn on Nigeria's quest for national integration. The study also examines the correlates between sectional politics and the dire implications it has on emerging transformation agenda of government. It is the interest of this paper to adopt appropriate empirical theories geared towards reforming the Nigerian state in line with international best practices over and above sectional interests.

Objectives of the Study

Specifically, the study seeks:

- i) To interrogate the dynamics of ethnicity and ethnic politics in Nigeria by identifying the factors that impact on Nigeria's quest for national integration.
- ii) The study also seeks to examine the correlates between sectional politics and its implications on the transformation agenda of government as well as;
- iii) Recommend ways of reforming the Nigeria state in line with international best practices.

Nexus of Ethnicity and Governance in Nigeria

The nature and character of the people and culture of the Nigerian state in history during and after colonialism largely defines what the nation state system was going to face in its future political life. Thus, the Nigerian system is heterogeneous in nature, meaning that the entity comprises diverse and very distinct ethnic nationalities and community of nations within (Apam, 2011). The nature of the Nigerian state depicts that of a fragmented society. Apparently, the degree of fragmentation was the handiworks of the imperialist ideology aimed at entrenching administrative convenience during the era of colonization. Nigeria as a state-nation before independence was manipulated by the agents of capital under an intense, fierce and increasing domination (Twar, 2011; Uwakwe, 2011; Erunke, 2011) in a bid to harmonize divergent interests. Therefore, a nation state with over 320 ethnic nationalities was made to merge together in 1914 by way of amalgamation by the British government. For whatever reason this action/inaction was consummated, Nigeria as well as its people and the modus of governance was summarily sentenced to a nunnery. Of particular interest in this discourse is the constitution factor that followed. Thus, the several constitutional arrangements that followed from the 1922 Clifford, Richards Constitution of 1945, Macpherson Constitution of 1951 and that of Littleton in 1954 were rather too stale in their approach to determine the political fortunes and future of the Nigerian people. Of particular interest is the Richards Constitution of 1945. Sir Richards, one of the colonial governors introduced a kangaroo regional platform in Nigeria. This system was a ploy to acquiesce the major entities further under the vestiges of colonialism. At the same time, it was a practice that was evolved to further deepen the existing gap between and amongst contending ethnic forces in Nigeria. It is instructive to note that the Igbos of the East, Hausa/Fulani of the North and the Yorubas of the western Nigeria were, and are still the most dominant ethnic conglomerations in Nigeria. Apart from that, other sub-ethnic nationalities though in the minority sects, do exist including the Ogojas, Kanuri, Itsekiris, Alagos, Eggons, Nupe, to mention but a few. The almost total neglect of the minor ethnic forces in favour of the major ones has ultimately brought the Nigerian state to its knees in recent times in terms of the very many minority agitations and counter agitations. As noted earlier, the changes brought about by major constitutional trappings by the colonial government are the direct consequence of ethnic fracas and fragmentation in Nigeria. As noted by Salawu & Hassan (2011, p. 11).

The Nigerian Constitutional changes all along the colonial rule encouraged factionalism, which later resulted into ethnic nationalism... many still prefers to identify primarily with their ethnic groups rather than with the state. This ethnic group encourages primordial sentiments among Nigerian people. Thus economic and political development of their own group and not the nation as a whole.

From the above, it is clear that Nigeria has grown and lived with the frenzy of ethnicity, and this tendency, which is as history itself, finds a pride of place in party politics way back in the 1920s. To Salawu & Hassan (2011), the evolution of party formations began in Lagos with the emergence of the erstwhile Nigerian National Democratic Party (NNDP) in 1923. The first two parties, namely, the NNDP and the Nigerian Youth Movement (NYM) were predominantly national in outlook. The reason being that the elective principle introduced by the Clifford Constitution in 1922 was a limited one that restricted representation to only Lagos and Calabar.

Thus, the NNDP, which was basically a Lagos affair, was founded by Herbert Macaulay in response to the introduction of elective principle. The NYM came later in 1934. The first political party that showed a semblance of nationalistic structure was the National Council of Nigeria and the Cameroon (which later was exercised and given a new nomenclature... as the National Council of Nigerian Citizens). As “nationalistic” as the NCNC was though, the party was later found to have some degree of ethnic coloration, more so that its leadership structure was manned by an Igbo man, Dr. Nnamdi Azikwe. Drawing from the foregoing, it is clear that the pace for ethnicity along party lines was earmarked in Nigerian politics. However, in response to the perceived threat of Igbo domination, the Yoruba group founded a political party named the Action Group (AG). Salawu & Hassan (2011) further argued that “The Action Group (AG) soon disclosed its ethnic identity because of the close association between its birth and establishment of a Pan-Yoruba cultural association, the Egbe Omo Oduduwa” (2011, p. 30).

It is clear from the above that the Hausa/Fulani group was also going to come up with its own political formula. Therefore, for the same fear of ethnic domination, the Hausa/ Fulani emirates of the North floated the Northern People’s Congress (NPC). It has been argued that the NPC was built upon a triple cultural support, which includes: the fear shared by all classes of southern and especially Igbo domination, the linked role of religious elements and with the emirate system as protectors of faith, and social discipline enforceable through the authoritative hierarchy of the emirates. Consequently, the fear shown by all the three ethnic groups produced the three parties, which were mainly ethnic in their composition, cosmology and interest, respectively. However, ethnicity as a major socio-political feature manifested itself in subsequent party structures, at least from the Nigerian First, Second and even Fourth Republics that is on-going. Nonetheless, the Babangida regime decided to diffuse this arrangement when he literally formed the erstwhile Social Democratic Party (SDP) and the National Republican Convention (NRC) in 1992. However, it became doubtful whether the party was Northern or Western in orientation when the 1993 presidential election believed to had been won by Chief M.K.O. Abiola of the SDP who hails from the Western part of Nigeria), was aborted by the same Babaginda regime in a clear conflagration of all legitimate aspirations. It is indisputable fact that the brazen manifestation of ethnicity still looms large in the political atmosphere of the Nigerian state to date. This scenario is a wild representation of a nation which import in nation-building spells doom going by the level of contradictions posed by persons or groups in the helm of affairs of the nation. The suffocation arising from this admixture constitutes a threat to national pride, interest and the inability... of the Nigerian government to forge a way forward in the 21st century socio-political and economic development strides.

Ethnicity and Consolidation of Democracy in Nigeria

Nigeria, in her post-jubilee years, precisely over half a century since her political independence, still gropes in the dark in search of viable political re-engineering. The successive governments encouraged and used ethno-religious inequality as a platform to divide and rule the State. Political

leaders and governments smartly deployed the ungodly injustice and immoral policies to favor some ethnic and religious groups, some politicians in power consistently carry out unjust decisions and enforced with the backing of security agents (Onyeacholem, 2013). Some particular ethnic and religious groups seemed favored, supported and their members appointed into top and sensitive political offices than others (Eruke, 2011). The above position has been further corroborated amongst scholars of the Nigerian political system, who have increasingly argued that sectional nationalism and the quest for group identity as is currently (of course it has always been) practiced, portends grave dangers for Nigeria's nascent democracy, national integration and democratic consolidation.

The pervasiveness of ethnic politics in the country is taken to be symptomatic of aggravated crisis of legitimacy that has engulfed the state, and is explained in terms of the proven efficacy of the ethnic strategy, the weakness of alternative identities and political unities, the prevailing milieu of lawlessness that has enveloped the country's political landscape, and the inability of the state to act as effective agency of distributive justice (Osaghae, 2011).

To be sure, it is instructive to affirm that the management of primordial identities and politics remain critical to determining the context of Nigerian politics and even Nigeria's future. Ihonvbere as cited in Aaron and Egwu (1995) has maintained that this trend has generated very many contradictions not only in terms of mutual suspicion and contradictions between ethnic, religious and regional interests, but also within each primordial constituency. Thus, the tendency has been to focus so much on the contraction between the majority Igbo, Yoruba and Hausa ethnic groups, and until recently, minority groups (Ejembi, 1983 & Nkom, 1994) whose aspirations are to gain a pride of place in the socio-political spheres of the Nigerian state.

The above factors further reinforce the weak and tenuous character of the Nigerian state vis-à-vis its leadership and the inability of the latter to steer a visible road-map for overall transformation of the Nigerian people. The vortex of this argument reifies itself in the chequered system which is hinged on elite idiosyncrasies to the detriment of the average Nigerian who is lost in the foray of ethnic strife and contestation for resource control of Nigeria's commonwealth. Literatures on Nigerian politics speak volume of the ever increasing fabric of the Nigerian elite who hardly find any constructive meaning to nation-building. This trait has been largely transferred down the elite profile in Nigeria from the better part of 1960s to the present democratic space. Thus, the character, organization, discipline, world view against the backdrop of international capital and politics of the Nigerian elite negates possibilities for democracy and corporate governance. As a renter state, the Nigerian politics is rife with elite competition and ethnic chauvinism. Against the backdrop of the first military interregnum in January 15, 1966 and the subsequent counter coups, ethnic strife holds sway in the scheme of things. And beyond the orgies of the Obasanjo civilian administration from 1999 to 2007, the woes of ethnicity have manifested itself and has almost reduced the giant of Africa into the most unbelievable posture. Chief Obasanjo who himself, was of Yoruba decent on the one hand, and a former military lord on the other, rigmarole in the murky waters of immense contradictions for the better part of his eight-year term in office.

This administration, no doubt was the worst hit in terms of minority and even majority agitations for resource control, revenue sharing formulae, ethno-religious crises and several campaigns of calumny to return political powers to the North in 2007 (Aljazeera, 2007). This struggle ushered in a breadth of fresh air and the corresponding transposition of power to the late Umar Yar Adua who later died in active service as Nigeria's democratically elected president. However, events following this political epoch have largely spelt doom for the Nigerian state more so that the constitution of the Federal Republic of Nigeria bestows presidential powers on the vice president in the event of death of the substantive president. Thus, the coming of Dr. Goodluck Jonathan raises the many fundamental, but critical questions of who owns the land. Who is a valid representation of the hallowed office of the Nigerian seat of power, the Aso Rock Villa? Is Nigeria ready for a step forward in the 21st century when the world system looks forward to socio-economic recovery, and beyond primordial politics? What is the possibility of evolving a viable economic recovery in the midst of ethnic question? etc. These are questions that beg for answers and the political space which is already over-heating with wanton killings of villagers who are at rest in the height of their quiet nights, attacks on security outfits, threat to peace and open calls on the destabilization of the unity of the Nigerian state, internal aggression, scapegoatism, kidnapping, name-calling, open assault on persons and groups, protests; conspiracy of either security officers or unscrupulous elements to let loose those suspected to be machinations of mayhem in the Nigerian society, and the like. These are indications that politics in Nigeria now runs at the highest temperature and it can only take a truly nationalistic, collective aspirations to nip the phenomena in the bud. Of particular importance is the period under which the events are unfolding ever since the assumption of office by Jonathan. These are events that are strange and the level of insecurity now is unprecedented, and hardly have we witnessed this type of unrest since the history of the Nigerian state. It is instructive therefore to state here that the Nigerian state might be heading for a disaster if urgent steps are not taken to address critical issues of ethnicity and sectionalism in the affairs of the Nigerian state. This tendency if allowed to flourish may stop Nigeria's attempt at building a virile democracy. It can also deepen the agenda of ethnicity further. And what that means is that the Nigerian state will be enormously canvassing for ill-oriented leadership to man the affairs of state since he/she is rated based on which ethnic groupings he/she belongs. This is a sure way to tinkering with the collective will of the Nigerian people and these steps are plausible avenues characterizing the Nigeria state into the brackets of a failed state in the 21st century.

Theoretical Issues

The rationality or centrality of social conflict as an underpinning presupposes the desire of groups or persons to compete with other persons or groups for space and the acquisition of available scarce resources (if only the so-called resources are scarce at all). Yakubu (2010), Aaron and Egwu (2003), Nnolis (1978) agree that individual values, cultures, norms and the entire psychological gamut differ. In the light of this, several interests are brought to play out. The differences in value system

therefore constitutes a major force in the determination of power play, resource control and ultimately the determination of which group or persons get what, when and how. The antithesis arising from this level of agitation breeds emerging contradictions and the plausible ways of making it thrive is to garnish the same with ethnic coloration (Ogundiya, 2010; Okpanga, 2011). Ethnicity therefore is used as a tool for the determination of power shifts, public official responsibility, agitations and counter agitations, blackmail, executive propaganda, terrorism, religious uprising, resource allocation, award of contracts, appointment of persons into political offices (whether one is qualified for the job or not). These, among others are variables that have shaped the direction and locus of the Nigerian politics to date. Ethnicity is nonetheless modeled along the lines of elite competition, and hence, a veritable factor that engenders conflict. This scenario is a creation of the elites, who draw upon, distort and sometimes fabricate materials from cultures of the group they wish to represent in order to protect their well-being or existence gain political and economic advantage for their groups as well as for themselves. Okpanga (2011) argued that the process invariably involves competition and conflict for political power, economic benefit and social status between the political elite, class and leadership groups within and among different ethnic categories.

Methodology

In every research work, methodology is the heart. It is a blue print for any scientific discovery. This is unavoidable in the considerations of this paper. The qualitative nature of the study informed the choice of using secondary sources of data collection to achieve the objectives of the study. This documentary method of data collection is particularly useful when the task is to gather, interpret and extract valuable information so as to draw inference from the available evidence to reach a conclusion. The study collected data from books, journals, magazines newspapers and other documents relevant to the subject under investigation. The qualitative-descriptive method was adopted as a method of data analysis. This method involves analyzing the contents from secondary sources and drawing logical inference.

Responses of Managing Diversity in Nigeria

The Ethnic Accommodation Thesis

This position recognizes cultural pluralism as a universal and permanent feature of contemporary society, which when politicized, has the capacity to destabilize or even destroy political systems and civil society. Efforts to eradicate or eliminate cultural heterogeneity have of course proved abortive. Yet ethnicity and ethnic conflicts can neither be wished away nor be left alone because of their often devastating effects on the political body. What needs to be done is to devise effective methods and strategies for managing the conflicts is the matter of who controls or distributes state power and the scarce resources in society. As Kukah (1999) has pointed out, people want to be comfortable, they want to enjoy the good things of life, to be in charge of their own affairs and participate in decisions concerning them; to take control of the available resources; in short,

they want democracy. They consider democracy as the best option for social civilization, and this in part explains the current euphoria about democratization in Africa.

A cursory look at the way and manner regions were created during the embryonic stage of political development, and later states creation gives the Northern part of Nigeria an unfair advantage. This structural imbalance, Ojo (2002) maintains generated fear of domination among other ethnic groups in Nigeria, especially the so called minorities.

Another problematic area which is worth examining is the twin problem of domination and marginalization of some ethnic groups by the others. The Nigerian federation is best described as sitting on a time bomb due to the unending accusations and counter-accusations which have marred the relationships between and among the disparate component units of the federation. The south for instance is aggrieved by what it called political domination by the north. The table 1 below shows that, in terms of political power at the centre, the North has been more favored. Out of 15 presidents that have so far ruled Nigeria, 10 were from the North while 5 were from the south.

Table 1.

S/no.	Date	Name	State	Zone
1	1/10/1960-14/01/66	T. Balewa	Bauchi	North-East
2	15/01/66-29/07/66	J.T.U Ironsi	Abia	South-East
3	30/07/66-28/07/75	Y. Gowon	Plateau	North-Central
4	29/07/75-13/02/76	M. Muhammed	Kano	North-West
5	14/02/76-30/09/79	O. Obasanjo	Ogun	South-West
6	01/10/79-31/12/83	S. Shagari	Sokoto	North-West
7	31/12/83-25/08/85	M. Buhari	Katsina	North-West
8	27/08/85-26/08/93	I.B. Babangida	Niger	North-Central
9	27/08/93-17/11/93	E. Shonekan	Ogun	South-West
10	18/11/93-08/06/98	S. Abacha	Kano	North-West
11	09/06/98-28/05/1999	A. Abubakar	Niger	North-Central
12	29/05/99-29/05/2007	O. Obasanjo	Ogun	South-West
13	29/05/2007-05/05/2010	U.M. Yar Adua'a	Katsina	North-West
14	06/05/2010-29/05/2015	G. Jonathan	Bayelsa	South-South
15	29/05/2015-till Date	M. Buhari	Kastina	North-West

Source: Ojo (2009, p. 55), Egwemi (2008, p. 32) und updated by the Author.

Devises for Ethnic Accommodation

The Richard's Constitution of 1946 central theme was to provide for Nigeria a political system that would ensure "Unity in diversity". The colonial administration at that time tended to recognize only the majority ethnic groups in Nigeria, namely the Hausa/Fulani, the Yoruba and the Igbo. The British had all along aided those major groups to develop their self-identities, develop their traditional political institutions and develop their economic bases. Being agrarian societies, the British, in this separate development policy, encouraged the production of palm produce for the Igbo in Eastern Nigeria, cocoa and tuber for the Yoruba in the West, and cotton, groundnuts and animal products for the North. No effort was made to integrate these economic systems rather efforts were made to separate the groups socially and politically.

In order to unify Nigeria, Governor Richard in 1946 created the national assembly made up of the House of Representatives and the Senate. He also established regional assemblies made up of the House of Chiefs and House of Assembly in both North and West while bicameral legislature was established in the East. While the regional assemblies provided platforms for each of the major groups to deliberate and carry out their own affairs, the cultural legislature provided an institutional arrangement aimed at bringing Nigeria together to discuss and execute plans for matters affecting the whole country.

Historically, sources have sought to trace this mode of polarization in ethnic relations to the Zik-Ikoli controversy and the Richard's constitution, which illegally introduced regionalism into the Nigerian politics. What has almost been forgotten is that regionalism which finds its most current expression in "federal character", is a deliberate instrument of colonial policy to enclave economy and the privileges of the ruling class by weakening the governing class considerably. Barely, politicians quickly bought the idea not necessarily because they were keen on being subservience to colonial interests but because the idea serviced their own socio-economic ambitions. It is against the background of profit motive arising from the so-called comparative stain of modern political and economic structure that we must understand and learn to resist utterances by politicians, to the effect that ethnic cleavage is a conscious instrument of Nigerian politics (Kylika, 1989). Other political leaders have at least, one of such utterances to their individual credits. One of the pioneer nationalist movements in Nigeria, Nnamdi Azikwe, in 1948 claimed that "the God of Africa has created the Igbo nation at all stages of human history which enable them not only to conquer others, but also to adopt them to the role of preserver (...) the Igbo nation cannot shirk its responsibility from its manifest destiny" (Elaigwu, 1994).

The chauvinist vituperations credited to Ahmadu Bello when he suggested that his political party composed entirely of the federal class ensconced on the seat of power in colonial northern Nigeria would rule the southern sea willy-nilly. Political events which attended these and similar utterances are now history. Ethnic leaders mobilized their ethnic supporters and consolidated in their respective regions. The Hausa/Fulani politicians cordoned off the north from the rest of the country. The first major test of this balkanization occurred in 1953 after Chief Anthony Enahoro's motion in the House of Representatives for self-government in Nigeria by 1956.

Sir Ahmadu Bello amended the motion substituting 1956 with “as soon as practicable” when the southern politicians rebuked their northern counterparts for postponing freedom, Sir Ahmadu Bello merely retorted that the mistake of 1914 has come to height and should not be allowed to go further. The tension which these exchanges generated culminated in the Kano riots which claimed 227 casualties (Kamal and Bello, 2014; Kuka, 1994). This in a nutshell was a fundamental problem of leadership in Nigeria.

Today like never before, virtually every issue is interpreted along ethnic, linguistic, and religious contours and this have had far reaching implications for the practice of federalism in Nigeria. The recent appointments by President Muhammadu Buhari were explained from the perspective of ethnicity. Political commentators as well as members of the opposition parties view the appointments as being in favor of the North. Also, the recurrent ethno-religious crises in some parts of Plateau, Kaduna and others states of the federation have been given ethnic and religious colorations. This is in addition to the violent confrontations between Fulani-herdsmen and crops farmers in states like Plateau, Nassarawa, Taraba, Benue, Kogi among others, which have been dubbed “ethnic cleansing”. This conclusion was reached by most of the aggrieved ethnic groups, simply because the perpetrators of these mindless killings and the president share the same ethnic nationality, and also because of his administration’s slow posture and response to these crises. Although the present writer (author) do not subscribe to this view point, he however believes that allowing pains and hardships to be unleashed on some ethnic groups by another without prescribing relatively permanent solutions, is bound to be miss-interpreted, and this portends danger for the continued federation of the federating units.

Since the return to civil rule in 1999, and the enthronement of constitutional democracy that guarantees freedom of speech, politicians have often resorted to using these faulty lines of ethnic and religious divisions as narratives that sometimes pan into hate speech. Ezeibe and Ikeanyibe (2017) argued that Nigerian politicians constantly deploy these ethnic, religious, regional and geopolitically induced hate speeches to ferry and curry favour for their own political gains and advantage. Over the years, some of these hate speeches by Nigerian state actors could be classified as political/ideology, racial /ethnic, religious, class and gender. In most cases, these hate speeches are characterized by symbols of threats; incitement, violence, sexism, disparaging, fighting, killing, battling, demeaning and condescending statements targeted at individual(s), group(s) and other related perceived opponents and enemies. The table 2 below shows recent cases of hate speech prevalence in Nigeria’s political and public space among state actors.

If Nigeria can have good leadership and good governance at the three tiers of government, there is the tendency that Nigerians will regard themselves as one family irrespective of their differences and the number of ethnic and communal crises might reduce drastically.

Table 2. Hate Speeches by Nigerian Political/State Actors in Recent Times

No	Political/ State Actor	Position of Authority Held	Date	Hate Speech	Modifier/ Hate Related Word(s)	Type of Hate Speech	Implications
1	Olusegun Obasanjo	President	1/12/2007	This election is a do or die affair for PDP	Do or die	Political	Violent, inciting, threatening
2	Muhammadu Buhari	Presidential Candidate	14/5/2012	The dog and baboon will all be soaked in blood	Dog and baboon; blood	Political	Violent, inciting, threatening
3	Muhammadu Buhari	President	22/7/2015	Constituencies that gave me 97% in all honesty cannot be treated equally, on some issues, with constituencies that gave me 5%	97%; 5%	Ethnic	divisive, condescending, threatening
4	Muhammadu Buhari	President	13/10/2016	My wife belongs to the kitchen and my living room and the other room	Kitchen; living room; the other room	Gender	sexism, domineering, demeaning, condescending
5	David Umahi	Governor	22/4/2020	If you think you have the pen, we have the Koboko	Koboko	Political	threatening, inciting
6	Nyesome Wike	Governor	22/6/2020	They must respect human beings and not behave like tax collectors	Tax collectors	Class	condescending, demeaning, and disparaging
7	Oluremi Tinubu	Senator	9/3/2019	You Igbos, we don't trust you anymore	Igbos; we don't trust you	Ethnic	Disparaging
8	Yahaha Bello	Governor	6/10/2020	If you don't want him as governor, them go hear am ta ta ta ta ta ta ta	Ta ta ta ta ta ta ta	Political	violent, inciting, threatening, gun-trotting

Source: Ezeibe, and Ikeanyibe (2017) and updated by the Author.

The Ethnic Minority Question

As independence approached ethnic conciseness became intensified. Inter-ethnic hostilities and tensions increased as the Nigerian political elite decided to stage this struggle for political power on the platform of ethnicity. There was fierce competition for the political and civil service positions vacated by the British.

In a country with very few opportunities for the citizens to engage in independent economic activities to generate wealth, the burden of providing the necessities of life fell on the government. It is the government that provides the roads, hospitals, schools, pipe borne water, electricity and so on. It is the government that creates industrial and commercial establishments, employment opportunities, contracts to businessmen and loans to farmers. Under such conditions, it became easy to see why everybody wanted to be in the government. Besides, the colonial ideology of “tribalism” had firmly implanted in the minds of most Nigerians; the idea that unless they themselves or their tribal person were in power, resources would not be adequately allocated to them and/or their areas. Inter-ethnic struggles for resources become intense and widespread. By 1953 the conflict got to a point where the colonial governor Sir John Macpherson, had reason that “recent events have clearly but painfully revealed that what is holding Nigeria today is the British presence and influence” (Apam, 2011). As negotiation for independence progressed, four separate states sprang up from all the regions. Northern ethnic groups demanded for a Middle Belt State, those in the East are for the Cross River State, while those in the West wanted the West State.

So serious were these demands that the colonial government set up the Wilkins Commission to study them and make recommendations. The minorities expressed their concern about the undemocratic and intolerant behavior of those in authority over their demands in the existing regions. But the commission felt that separation was not the answer to the problem. With so many ethnic groups in Nigeria, it was considered that no matter how many states to be created, there would still be minorities living side by side with majorities. Rather than creating more states the commission recommended the entrenchment of fundamental human rights in the constitution, in the belief that their observance would ensure equality and equitable distribution of resources in society thereby eliminating minority fears. When therefore more states were created in 1967, it was really a war strategy designed to deflate Ojukwu cessation bid. Frequent demands for creation of more states and Local Government Areas in Nigeria are the real reasons for the continued creation of more states and became doubtful since the reasons given for were either invalid or meaningless. As states and local governments became instruments for socio-economic development, ethnic groups, major or minor, began to seriously demand for more and more of LGA's. In a recent attempt to create additional LGA's in some States, for instance, numerous communities indicated their interest to have their own LGA created out of the existing ones. These were always justified on bases such as alleged marginalization, domination, discrimination etc. at the sub-ethnic level. The creation of national political units as a strategy for ethnic accommodation has more proved to be elusive.

In Nigeria today, the heads of the executive, legislature and judiciary are all from the north and, the distribution of heads of ministries, agencies, and security chiefs from 2015 to date has been lopsided. It is unimaginable that out of the over fifteen heads of security agencies in Nigeria, thirteen are from the north and from a particular religious faith and only two from the south.

The Table 3 below explains the current situation of appointment of security agencies in Nigeria.

Table 3.

Name	Agency/Dept	Region	Religion
Major-General Lucky Irabor	Chief of Defense Staff	South-East	Christian
Major-General Farouk Yahaya wey	Chief of Army Staff	North-West	Muslim
Rear-Admiral A.Z Gambo	Chief of Naval Staff	North-West	Muslim
Air Vice Marshall I.O Amao	Chief of Air Staff	South-West	Muslim
Air Vice Marshall Mohammed S. Usman	Chief of Defense Intelligence	North-East	Muslim
Major-General Babagana Monguno (rtd.)	National Security Adviser	North-East	Muslim
Mohammed Babandede	Nigerian Immigration Service	North-West	Muslim
Abdullahi Gana Mohammadu	National Security & Civil Defense Corp	North-East	Muslim
Col. Hameed Ali (rtd).	Nigerian Custom Service	North-East	Muslim
Lima Alhaji Ibrahim	Nigerian Fire Service	North-West	Muslim
Yusuf Magaji Bichi	State Security Service	North-West	Muslim
Mohammed Abubakar Adamu	Nigerian Police Force	North-Central	Muslim

Source: Abdulyakeen (2021).

The implication of this is that, other ethnic groups, regions and religious groups have been made subservient to other privileged groups. The classical idea of a federal system lies in the equality of the federating coordinates in the federal arrangement. Anything shot of this is a parody and mockery of the spirit of federalism. This has been the situation in Nigeria since independence.

It has been established that Nigeria has never been a federal state when compared against the backdrop of a federal system, as espoused by Wheare. Resource control, fiscal federalism, independence and autonomy of the federating units in a federation to administer their own affairs without overbearing interference from the federal government at the center, state police, devolution of power and governance, among others, are a few of the distinctive attributes of a federal state that sets it apart from others. None of the aforementioned federalist ideals and practices is respected or practiced in Nigeria. Since independence, for instance, the issue of resource control has been one of the major parodies of federalism in Nigeria. No region or state had ever been allowed to control its resources (Abdulyakeen, 2021).

The Federal Character Principle

One of the latest devices for accommodating ethno-regional diversity in Nigeria is the federal character principle. The idea originated from the debates of the Constitution Drafting Committee (CDC) set up by the Murtala/Obasanjo regime to draft the 1979 constitution. During the debates, the matter of ethnic and regional representation in the government and other public institutions at all levels arose. There was a general agreement that the idea of such representation was laudable, but opinions differed widely about how representation should be done. As the debates progressed, there emerged three main schools of thought. The first school, according to Ayoade (1998), accepted the idea of fair representation of states and various provisions about fundamental human rights and freedom entrenched in the constitution were adequate to ensure individual freedoms and equal opportunities. They warned against the possibility that excessive emphasis on ethnic representation might generate ethnic sentiments, which might hamper the process of national integration. They insisted that as long as all the component states and all ethnic groups are accorded fair and equitable treatment it would become impossible for a combination of a few states to control or dominate the federal government to the exclusion of others. To them, it would be enough for the constitution to state simply that the composition of the federal government and conduct of its affairs shall be carried out in such manner as to ensure fair and equitable treatment for all the component states and ethnic groups in the country.

The second school of thought felt that the stand of the first group was not adequate to guarantee security and maintain stability in Nigeria. They insisted that there must be a provision for equity in the composition of government or the appointment or selection of persons to high offices of the state. Such provision must apply with equal force of all tiers of government owned companies. The second school of thought therefore insisted that there must be constitutional clause stating that, the predominance in the federal government or any of its agencies of persons from some states, ethnic or other sectional groups or the monopoly of the office of the president by persons from one state or ethnic group shall be avoided. The affairs of every government in the federation shall be conducted so as to ensure a fair and just treatment for all ethnic groups within the area of authority of such government.

The third school took a position close to the homogenization theory; it stated categorically that national unity is not a product of citizens, ethnic or linguistic affiliation. It stressed the point that primordial groupings should not be the primary definition of a citizen's quality as a human being. They urged that the Nigerian constitution should render the state or ethnic origin of a person irrelevant in determining his suitability for an office or any other right or privilege. This group therefore proposed a very simple clause for inclusion in the constitution in respect of ethnic accommodation. The clause went like this: The composition of every government in the federation and the conduct of its affairs shall be carried out in such manner as to recognize the need for national integration and the promotion of national unity.

At the end of the day, therefore, the CDC accepted the idea of reflecting the diversity of the polity in the governance of the country, stating, the composition of the federal government or any of its agencies and the conduct of their affairs shall be carried out in such a manner

as to recognize the federal character of Nigeria and the need to promote national unity and command national loyalty. Accordingly, the predominance in that government or in its agencies of persons from a few states or from a few ethnic or other sectional groups shall be avoided. The composition of a government other than the federal government or any of the agencies of such government and the conduct of their affairs shall be carried out in such a manner as to recognize the nature and character of the people within their area of authority and the need to promote a sense of belonging and loyalty among such people.

The CDC referred to this diversity as the federal character of Nigeria which it defines as the distinctive desire of the peoples of Nigeria to promote national unity, foster national loyalty and give every citizen of Nigeria a sense of belonging to the nation notwithstanding the diversities of ethnic origin, culture, language or religion which may exist and which it is their desire to nourish, harness to the enrichment of the Federal Republic of Nigeria.

The above conception is clearly vague, stating as it does that federal character is merely a desire by Nigerians to promote national unity. The federal character principle is therefore not likely to bring lasting solutions to the problems of ethnic, religious and regional representation in the Nigerian political system. For example, the issues of ministerial appointment, access to scholarship, admission into higher institution, job application among other factor are subject to ‘indigenship’ at the expense of citizenship in Nigeria. In effect, these mechanisms higher competition within the local level which in turned exacerbated into ethnic and religion tension in various part of the federation.

Table 4. Federal Appointment based on Geopolitical Zones Representation

Geopolitical Zones	Total	Percentage
North-West	13	43
North-East	6	20
South-South	5	17
North-Central	3	10
South-West	3	10
South-East	0	0
Total	380	100

Source: Abdulyakeen (2021).

According to the table above, it shows that 25% of the appointments are from the south while the overwhelming 75% are from the north. Likewise, the North West geopolitical zone which happens to the president’s geopolitical zone has the largest portion of 43%, while the South East for instance has no single appointee. So far, all President Buhari’s discretionary appointments, especially the appointment of Service Chiefs of the Armed Forces, Heads of other Security agencies

and members of his kitchen cabinet are unconstitutionally lopsided. The Secretary to the government of the Federation, the Chief of Staff to the president, National Security Adviser, Chief of Air Staff, Director General of DSS, CG of Nigerian Customs, CG of Nigerian Security and Civil Defense Corps, CG Nigerian Immigration Service, CG Nigerian Prison Service, INEC Chairman, Chief of Defence intelligence, SSA Media to Mr. President, Accountant General of the Federation, MD Nigeria Ports Authority, EVC Nigerian Communication Commission, CEO Insurance Commission, MD AMCON, Director DPR, Acting Inspector General of Police, GMD NNPC, and so many others too numerous to mention are all from the North.

Appointments from the south are Chief of Army staff, chief of naval staff, EC FIRS, SA Media, SA Niger Delta, SSA, NASS (Senate) DG Budget office, Director MEMASSA, Director of Primary Health care services which is most recent appointments made by the President, only two are ceded to the Igbos of southeast of Nigeria. This lopsidedness in the appointments has generated a lot of antagonism and ethnic wrath across the nation, some belief that the President is the most regionally unbalanced President the country has ever had in the history of her federal appointment (Eme & Onuigbo, 2015). This corroborates the position of (Abutudu, 2011; Erunka, 2011; Salau & Hassan, 2011; Ifesinachi, 2018) that poor federal practices had engendered constant agitations for justice, consultation, opening of political space, re-negotiation of then Nigerian pacts and now restructuring.

Summary of Major Findings

The study discovered that the coming of participatory democracy did not eradicate social inequality in Nigeria. The various ethnic and religious groups seemed nurtured and mobilized to struggle and fight for their interests and goals. It is this issue which has produced the “we want our man” syndrome in Nigeria’s national politics; the ethno-religious divide was manipulated by those in power and became a determining factor that dictated policies and decisions. There are now elitist groups that found themselves in economic and political positions and are using the ethno-religious divide to advance their personal goals.

The study shows that ethnicity has a devastating effect on the Nigerian democratic space and this has practically affected Nigeria’s path to peace, progress and socio-economic stability. Ethnicity therefore constitutes dangerous structural implications for Nigeria’s quest for greatness.

The study found out most of the strategies for ethnic accommodation discussed above have not produced the desired results; this is so probably because these measures have not seriously addressed the fundamental issues involved in ethnic relations in Nigeria. The study stresses the point that inter-ethnic violence in Nigeria has its basis in the prevailing conditions of poverty, insecurity, injustice, domination suppression and denial of fundamental human rights.

The study shows that participation in decision-making as one of the ingredients for sustainable democratic governance has been paralyzed since the return of Nigeria into civil rule in 1999; this is done through marginalization and unequal representation.

Most problems that Nigeria is witnessing are tied to the issue of bad governance and inter-ethnic struggle for national ascendancy. This issue is so fundamental that it could be regarded

as the root cause of many problems, such as poverty, high incidence of disease, unemployment, military weakness, low level or lack of technological development, cultural deprivation, lack of industrialization, high debt profile.

Conclusion

The study underscores the ethnic questions in Nigeria and the consolidation of democracy. It realizes that ethnic heterogeneity is a universal, permanent phenomenon of contemporary human society. When this phenomenon is politicized and manipulated, it has a capacity to destabilize or even destroy political system and civil society. Federalism, the cornerstone of Nigeria's unity and foundation of Nigeria's politics was sacrificed on the altar of ethnicity. This is so precisely because ethnic factor or ethnic consideration clearly influenced the introduction and practice of a number of variables such as quota system, catchment area policy, federal character which are not only working at cross purposes viz-a-viz federalism but have also become a national big issue frustrating all efforts at state and nation building. Presently, there is agitation and or calling, by many groups to restructure and reshape the federal system. Thus, the tendency to control and continue to accumulate the resource base of the Nigerian state long after the whites have gone reinforces itself in ethnic strife and competition for scarce resources. The dire quest to acquire these resources manifests itself in ethnic agglomeration and nationalism which of course is available tool for manipulation of the collective will of the people by the leadership virtually at levels of Nigerian politics. Nonetheless, the wave of the ethnic strife orchestrated in Nigeria today is an indication of the level of depravity in the system which can no longer sustain itself in terms of national cohesion, relevance and national integration in all its ramifications.

Recommendations

Despite the diversities and ethno-religious inequalities existing in Nigeria, there is still hope for a brighter future for her people. The country has great potential of both human and material resources within her borders and if properly utilized can bring about transformation of the people.

A state ideology should be put in place to create a common aspiration among groups in Nigeria (northerners, southerners, westerners and easterners alike), the culture of mutual trust, cooperation, nationalism; liberation of the mind-set of persons and groups.. This will ensure consensus, peace building, integrity, stability and progress.

The leadership should be controlled by those who have the general interest of Nigeria at heart. Ethnic strife should be barred from the political space.

Good governance, social justice, equity and distributive justice should be encouraged to reduce tension, unrest and undue competition for space thereby building a befitting democracy now and beyond.

References

- Aaron, T. & Egwu, S. (2003). *Federalism in Africa: The Imperative of Democratic Development*. Trenton: Africa World Press Inc.
- Abdulyakeen, A. (2021). *Issues in Nigerian Government and Politics*. LAMBERT Academic Publishing.
- Abdulyakeen, A. (2021). Nigeria and the Travail of Federalism: An Appraisal of Unending Agitation. *International Journal of Intellectual Discourse*, 4 (2), 335–355.
- Abdulyakeen, A. (2021). *Terrorism and Human Security in Nigeria: Challenges and the Way Forward*. Eliva Press.
- Abdulyakeen, A. (2020). The Philosophical Evaluation of Immanuel Kant's Categorical Imperative: The Panacea to Immoral Politics in Nigerian Public Sector. *International Journal of Intellectual Discourse*, 3 (2).
- Abdulyakeen, A. (2021). The Dynamics and Challenges of Democracy and Governance in Africa: A Discourse Using John Locke Social Contract. *LAPAI Journal of Humanities*, 1 (12).
- Abdulyakeen, A. (2021). The Menace of Legitimacy Crises and Insecurity in Nigeria's Fourth Republic: A Discourse Using Thomas Hobbes Social Contract. *UniOsun Journal of Management*, 4 (1).
- Akpan, C. (1989). *Nigerian Constitutional Development*. Enugu Fourth Dimension Publishers.
- Apam, J. (2011). "The Role of Governance in the Management of Ethno-religious Conflicts in Nigeria". *Nigerian Journal of Political and Administrative Studies*, 2 (2).
- Ayoade, T. (1998). The Federal Character Principle and Nation-Building in Nigeria. In: Amuwo et al (eds.), *Federalism and Political Restructuring in Nigeria*. Ibadan Spectrum Books Ltd.
- Bello, K. (2018). "Nigeria: To Be Restructure or Not To Be Restructure". Paper presented at the first seminar of the department of political science, Federal University, Gashua, Yobe State. Nigeria.
- Dunmoye, R. (2002). Resource Exploitation, Principle of Derivation and National Development in Nigeria. *Nigerian Journal of Political and Administrative Studies*, 1 (3).
- Ejembi, H., Nkom, S. (1994). The Social Basis for National Integration in Nigeria. In: Mahadi, A. et al., *The state of Nigeria and the way forward*. Kaduna: Arewa House.
- Elaigwu, J. (1994). *Federalism and Nation-Building in Nigeria*. Abuja: NCIR.
- Erunke, E. (2001). *Minority Question and Nigeria's Governmental Process*. Being a Ph. D paper presentation. Department of Political Science, Benue State University, Makurdi (Unpublished).
- Johnson, I., Olaniyan, A. (2017). The Politics of Renewed Quest for a Biafra Republic in Nigeria. *Defense and Security Analysis*, 4 (33), 1–13. DOI: 10.1080/14751798.2017.1382029.
- Kamal, L. & Bello. M. (2014). Democracy and Succession Problems in Nigeria: The Fourth Experience. *International Journal of Art and Humanities*, 3 (3).
- Kukah, M. (1994). *Religion Politics and Power in Northern Nigeria*. Ibadan Spectrum Books. Ltd.
- Kylika, P. (1989). *Democracy and Multinational*. New York: The Free Press.
- Nnoli, O. (1978). *Ethnic Politics in Nigeria*. Enugu: Fourth Dimension Publishing Co. Ltd.
- Obasanjo, O. (1994). *Democracy and Leadership in Africa*. *Ottah Farm Dialogue*. Ibadan Macmillan and Co. Ltd.
- Ogundiya, I. (2010). Democracy and Good Governance: Nigeria's Dilemma. *African Journal of Political Science and International Relations*, 4 (6).
- Ojo, E. (2002) "Integrative Mechanisms in a Federal State: The case of Nigeria". Being a PhD thesis submitted to the Department of Political Science, University of Ibadan, Nigeria.
- Ojo, E. (2009). *Mechanisms of National Integration in a Multi-ethnic Federal State: The Nigerian Experience*. Ibadan: John Archers Publishers Limited.
- Okpanga, A. (2011). "Citizenship and the National Question". Some Implications for political stability. *Nigerian Journal of Political and Administrative Studies*, 2 (2).
- Olayiwola, V. (2016). Ethnic Diversity in Nigeria, A Purview of Mechanism for National Integration. *Afro Asian Journal of Social Sciences*, 7 (3).
- Onyeachole, G. (2013). *Nasarawa Crisis: Genesis and the Way Forward*. Eggon News, 11 (5).

- Osaghae, E. (2001). *Ethnic Mapping Project: A Brief Concept*. Ibadan: PEFS.
- Osegue, C., Madueze, M., Nwokike, C. (2016). The Nigerian State and Quest for Restructuring: Implication for democratic consolidation. *American Based Research Journal*, 5 (2).
- Salawu, B. & Hassan, A. (2011). Ethnic Politics and Its Implications for the Survival of Democracy. *Journal of Public Administration and Policy Research*, 3 (2).
- Smock, D. (1976). In Search of National Integration in Africa: The Ghanaian Experience. In: D. Smock. & Bentsi-Enchil (eds.). *National Integration in African*. New York: The Free Press.
- Twar, J. (2011). *Democracy and Good Governance in Nigeria*. Makurdi: Bookworks.
- Uwakwe, O. (2011). The State, Ethnic Militias and Democratic Consolidation in Nigeria. *Nigerian Journal of Political and Administrative Studies*, 2 (2).
- Walker, C. (2011). Nation-building or Nation Destroying. *World Politics*, 24 (3).
- Yakubu, A. (2010). Ethno-Religious Conflicts and Prospects of Rebranding Nigeria. *Kogi Journal of Politics*, 1 (2).

Citation

- Abdulrasheed Abdulyakeen (2023). Nigeria on the Brink: Imperatives of Managing Diversity in a Multi-Ethnic Society. *Acta Politica Polonica*, 1 (55), 23–43. DOI: 10.18276/ap.2023.55-02.

Republika Mauretanii – na pograniczu Maghrebu

JUSTYNA SALAMON

ORCID 0000-0001-7105-2420

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filozoficzny

e-mail: justyna.salamon@doctoral.uj.edu.pl

Słowa kluczowe: finanse, integracja, Maghreb, Mauretania, Unia Europejska

Abstrakt Przedstawienie sytuacji społeczno-gospodarczej w Republice Mauretanii – najsłabiej rozwiniętym państwie Maghrebu, jest istotne w zarówno w kontekście współpracy m.in. z Unią Europejską, jak również z innymi podmiotami prawa międzynarodowego. Przeanalizowane zostaną dane statystyczne – miejsca Mauretania w międzynarodowych rankingach, takich jak: *Human Development Index* czy *Fragile State Index*. W trakcie badań postawiono pytania badawcze, z których najważniejsze odnosi się do dywagacji, czy kolejne *Country Strategy Paper*, a także raporty IMF rzeczywiście wpłynęły na poprawę sytuacji finansowej i gospodarczej Mauretanii, czy miały jedynie wymiar normatywny. W pierwszej części artykułu opisano relacje łączące Mauretanię z Unią Europejską, w drugiej zaś scharakteryzowano mauretańską strategię finansów oraz rolę sektora bankowego.

The Republic of Mauritania – on the border of the Maghreb

Keywords: European Union, finance, integration, Maghreb, Mauritania

Abstract The aim of the article is to analyze the socio-economic situation in the Republic of Mauritania – the least developed of the Maghreb countries, in the context of cooperation with the European Union, but also with other subjects of international law. Statistical data will be analyzed – Mauritania's place in international rankings such as: *Human Development Index* or *Fragile State Index*. During the research, research questions were posed, the most important of which relate to the divagations whether the subsequent *Country Strategy Paper* as well as the IMF reports had an impact in practice on the improvement of the financial and economic situation of Mauritania, or whether they had only a normative dimension. The first part of the article is devoted to the analysis of relations between Mauritania and the European Union. The second part was devoted to the Mauritanian financial strategy and the role of the banking sector.

Wprowadzenie

Współpraca bilateralna między Mauretanią¹ a Unią Europejską sięga czasów poprzedzających traktat z Maastricht, kiedy jeszcze funkcjonowała EWG, Euroatom i EWWiS. Współcześnie kooperacja dotyczy głównie modernizacji finansów, administracji oraz wymiaru sprawiedliwości. Do integracji Mauretanii z regionem śródziemnomorskim przyczynił się rozwój transportu, którego pośrednim efektem jest wzrost bezpieczeństwa. Wśród priorytetów znajduje się również walka z biedą, a także analfabetyzmem. Jednym z pierwszych przejawów współdziałania na linii UE – Mauretania jest umowa z 2006 roku dotycząca rozwoju sektora rybołówstwa (na lata 2006–2012). Mauretania jest sygnatariuszem Unii dla Śródziemnomorza. Ówczesny prezydent kraju, Sidi Muhammad Ould Cheikh Abd Allahi, podpisał deklarację ustanawiającą Unię dla Śródziemnomorza w Paryżu w lipcu 2008 roku. Mauretania jest także członkiem Ligi Państw Arabskich (od 1973 r.) oraz członkiem Unii Arabskiego Maghrebu, należy także do Organizacji Państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku (OACPS – dawniej AKP, ang. ACP – grupa państw Afryki, Karaibów oraz regionu Pacyfiku). Z tego tytułu otrzymuje pomoc z Europejskiego Funduszu Rozwoju (EFR).

Po odzyskaniu niepodległości przyjęto nową strukturę terytorialną, której podstawą jest podział na regiony i gminy. Mauretańskie władze publiczne czerpały inspirację z jednolitego, scentralizowanego modelu państwa odziedziczonego po dawnej administracji kolonialnej. Pierwsze wielopartyjne wybory odbyły się dopiero w 1992 roku, po wcześniejszym ratyfikowaniu nowej konstytucji w referendum w 1991 roku. Z kolei pierwsze w pełni demokratyczne wybory prezydenckie zorganizowano w 2007 roku, przenosząc władzę z wojskowych na podmioty cywilne (3 sierpnia 2005 roku grupa oficerów gwardii prezydenckiej dokonała bezkrwawego zamachu stanu, odsuwając od władzy wielokrotnego prezydenta Maauji uld Sid’Ahmeda Taje). W 2008 roku doszło do kolejnego wojskowego zamachu stanu, który obalił rząd. Wybory ustawodawcze i samorządowe zorganizowano 23 listopada 2013 roku.

Obecnie Mauretania znajduje się na pograniczu Unii dla Śródziemnomorza nie tylko z powodów geopolitycznych, ale także ze względu na rozwój gospodarczy. Najważniejsze trzy pytania badawcze, w kontekście omawianej problematyki, brzmią: Czy pomoc międzynarodowa wpłynęła na poprawę finansowej sytuacji Mauretanii? Czy Mauretania może zrównać się z liderami Maghrebu: Marokiem i Tunezją? Jakie są możliwe scenariusze rozwoju gospodarczego Mauretanii?

Hipoteza badawcza: Mauretania, która nie jest krajem w pełni demokratycznym, dodatkowo mającym negatywne uwarunkowania geopolityczne, nie jest w stanie w pełni wykorzystać pomocy międzynarodowej.

Hipotezy pomocnicze można sprowadzić do następującego stwierdzenia: Sytuacja gospodarcza Mauretanii ewoluowała od państwa słabo rozwiniętego, znajdującego się na pograniczu ubóstwa w chwili odzyskania niepodległości w roku 1960, do państwa na średnim poziomie w roku 2022.

¹ Mauretania odzyskała niepodległość w 1960 roku.

Pomoc międzynarodowa i procesy integracyjne

Głównym elementem X EFR (lata 2008–2013) było wsparcie infrastruktury, walka z ubóstwem, decentralizacja, rozwój lokalny oraz modernizacja administracji i rozwój społeczeństwa obywatelskiego. W 2007 roku PKB *per capita* liczone w dolarach wyniosło 1800. W handlu zagranicznym dominował eksport do RPA, Hiszpanii, Włoch, Francji i Belgii (ryby i przetwory rybne oraz ruda żelaza i złoto). Mauretania posiada także złoża ropy i gazu. Importuje, przede wszystkim z Francji, z Chin i z Belgii, sprzęt transportowy, materiały budowlane, żywność oraz maszyny (Piłaszewicz, 2008, s. 330, 334). Mauretania w marcu 1999 roku zawarła porozumienie z Bankiem Światowym i IMF, co zaowocowało pomocą finansową, w wysokości 54 mln dolarów, przeznaczoną na program reform strukturalnych. Pomimo tych działań, inflacja utrzymywała się na poziomie 7%, a bezrobocie sięgało 20%. Udział poszczególnych sektorów w wytwarzaniu PKB wyniósł odpowiednio: 25% rolnictwo, 29% przemysł oraz 46% usługi.

W *Country Strategy Paper* oraz *National Indicative Programm* na lata 2002–2007 (IX EFR) zawarto kompleksową analizę sytuacji w kraju, określono także główne płaszczyzny kooperacji. W formułowaniu strategii współpracy brano pod uwagę, że kraj był w większości obszarem pustynnym z poważnymi problemami komunikacyjnymi, a liczba mieszkańców sięgała zaledwie 2,5 mln. Pomoc była przyznawana w ramach tzw. kopert. W kopercie A przeznaczono 104 mln euro na następujące cele:

- transport (88 mln euro),
- wzmocnienie zdolności ludzkich (10 mln euro),
- koncentracja przemysłu – budowa ośrodków wielobranżowych (6 mln euro).
- W kopercie B, o wartości 87 mln euro, wyodrębniono:
 - system Sysmin² (45 mln euro),
 - działania związane z eliminacją wstrząsów związanych z przekształceniami (42 mln euro).

Zgodnie z zapisami artykułu 177 TWE Unia Europejska ma przyczyniać się do zrównoważonego rozwoju ekonomicznego i społecznego; zapewnienia harmonijnego i progresywnego włączenia w gospodarkę światową; walkę z ubóstwem; współpracę polityczną opartą na konsolidacji demokracji, praw człowieka i fundamentalnych wartości. Współpraca Mauretanii z Unią Europejską ma swoją podstawę w Układzie z Cotonou z 2000 roku³. Odnosząc się do relacji z Mauretanią, Komisja oraz Rada zdefiniowały sześć głównych obszarów, celem redukcji biedy, najważniejszych z punktu widzenia stosunków dwustronnych:

- a) handel i rozwój;
- b) integracja i kooperacja regionalna;

² Sysmin – mechanizm stabilizacji cen surowców naturalnych.

³ Układ z Cotonou oznacza nowy kompleksowy układ o partnerstwie z krajami AKP, zawarty 20 czerwca 2000 r. w Beninie na 20 lat z 5-letnimi protokołami finansowymi. Obejmuje trzy filary: dialog polityczny, handel i pomoc.

- c) wsparcie polityki makroekonomicznej oraz promocja dostępu do usług socjalnych, transportu i bezpiecznej żywności;
- d) wzmocniony rozwój zdolności instytucjonalnych;
- e) rozwój polityczny;
- f) modernizacja obszarów wiejskich.

W okresie 2001–2004 zmniejszyła się liczba osób żyjących w biedzie – poniżej 39%, a osób ekstremalnie biednych poniżej 22% (w 1996 roku było to odpowiednio 44,7% oraz 32,5%). Nastąpił również rozwój obszarów wiejskich, gdzie odsetek ludzi biednych zmalał z 68,1% do 56%. Pozostałe cele odnoszą się do redukcji analfabetyzmu oraz podniesienia standardu życia na wsi. Niemniej współczynnik HDI dla Mauretanii dawał jej zaledwie 149 miejsce (na 174 kraje świata). W kwestii wymiany handlowej podkreślono, że 61% eksportu i 56% importu jest skierowane do UE.

W latach 1980–1998 dług zewnętrzny Mauretanii wzrósł z 714 mln dolarów do 1962 mln dolarów, co oznaczało wzrost o 5,5%. Na koniec wskazanej perspektywy czasowej zadłużenie stanowiło 202% wartości PKB. W rezultacie obsługa zadłużenia mocno nadszarpnęła finanse publiczne. Od 1985 roku Mauretania otrzymała 335 mln euro pomocy z EFR. W latach 1996–2000 projekty rozwojowe były ukierunkowane na transport i górnictwo, w drugiej kolejności na budownictwo i reformy strukturalne, a w trzeciej na rolnictwo. Wsparcie uzyskiwano także z EBI i państw członkowskich UE, tj. Hiszpanii czy Niemiec. Jako podstawowe priorytety na lata 2002–2007 wyznaczono: rozwój transportu i wzrost partycypacji społeczeństwa w życiu publicznym. Spośród działań zainicjowanych przez władze kraju na uwagę zasługuje Plan (Strategia) Transportu z 1998 roku. Składał się on z trzech komponentów: programu inwestycji w infrastrukturę, reformy instytucji usług publicznych oraz rozwoju operacyjnego. W części poświęconej *National Indicative Programme* dokonano rozdziału środków na poszczególne cele. W ramach koperty A 85% środków przeznaczono na transport, 10% na wzmocnienie zdolności oraz 5% na koncentrację przemysłu. Koperta B z budżetem w wysokości 87 mln euro „miała sfinansować” budowę tras, z których warto wymienić chociażby Atar-Choum czy Nouakchott-Rosso.

W obszarze wzmocnienia zasobów wyróżniono podcele, tj:

- wysiłki w celu promocji praw człowieka i wsparcia organizacji pozarządowych,
- wzmocnienie zdolności administracji publicznej (modernizacja, wdrażanie nowych technologii),
- decentralizacja (*Mauritanie-Communaute Europeenne Strategie...*).

Z kolei w dokumencie przygotowany na lata 2008–2013 (X EFR) potwierdzono podstawy współpracy z art. 177, a także przywołano porozumienie podpisane z KE 29 stycznia 2008 roku w Brukseli. Dane statystyczne wskazywały na wzrost PKB w wysokości 4% w latach 2001–2005 oraz inflację na poziomie 8,2%.

W opracowanej strategii narodowej zwrócono szczególną uwagę na dążenie do konsolidacji państwa prawa i wsparcia dla decentralizacji, wzmocnienia zdolności społecznych i administracyjnych. Wskazano główne cele:

1. Wsparcie dobrych rządów poprzez:
 - a) **decentralizację, dekoncentrację oraz rozwój lokalny** (podkreśl. J.S.), określenie strategii i wyraźne rozdzielenie kompetencji prawnych i finansowych między poszczególnymi szczeblami a także określenie roli społeczeństwa w życiu publicznym;
 - b) modernizację państwa, w szczególności wymiaru sprawiedliwości;
 - c) budowę kultury obywatelskiej, promocję kultury mauretańskiej, włączenie mediów.
2. Integracja regionalna i transport rozwijane w celu walki z biedą oraz chorobami.

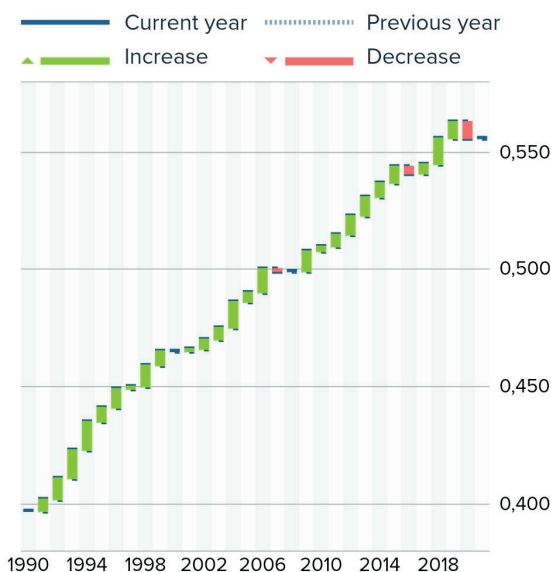
W części poświęconej NIP podzielono pomoc finansową na poszczególne cele i przypisane im projekty. Na pierwszy obszar przekazano kwotę w wysokości 47 mln euro – odpowiednio 20 mln euro na decentralizację, 17 mln euro na modernizację administracji oraz 10 mln euro na promocję kultury. Dla drugiego obszaru przekazano pomoc o wartości 56 mln euro, uwzględniając 5 mln euro na wsparcie regionalnej integracji oraz 2% na walkę z AIDS (*Mauritanie-Communaute Europeenne Document...*).

Podział administracyjny

W Mauretanii obowiązuje obecnie czterostopniowy podział administracyjny: 13 regionów (*Wilayas*), w tym Nouakchott; 53 wydziały (*Moughataa*); 33 okręgi (brak uprawnień administracyjnych); 216 gmin. Zgodnie z art. 98 Konstytucji z 12 lipca 1991 roku powiatami terytorialnymi są gminy oraz inne podmioty, które określono w ustawie. Region może oznaczać zarówno powiat państwowy, jak i wspólnotę terytorialną. Każdy region jest samodzielnym, zdecentralizowanym okręgiem administracyjnym, który podlega władzy gubernatora (*wali*), reprezentującego władzę wykonawczą. Wydziały podlegają prefektowi (*hakem*), a okręgi – *chef d'arrondissement*. Podstawową jednostką administracyjną jest gmina.

Deklaracja Polityki Miejskiej z 1995 roku potwierdziła narodowe zaangażowanie na rzecz decentralizacji, zalecając stopniowe przenoszenie uprawnień na poziom władz lokalnych oraz poprawę otoczenia instytucjonalnego gmin. Art. 47 Konstytucji stanowi, że deputowanych do Zgromadzenia Narodowego wybiera się na pięć lat w wyborach bezpośrednich, a senatorów na sześć lat w wyborach pośrednich. Reprezentują oni społeczności terytorialne Republiki, reprezentowani są także członkowie diaspory. Jedna trzecia senatorów jest wymieniana co dwa lata. Rząd krajowy zachowuje ścisłą kontrolę nad autonomią i uprawnieniami władz lokalnych, w tym uprawnieniami do nakładania sankcji na władze gminne oraz zezwala na zawieszenie, rozwiązanie lub odwołanie rady gminy lub burmistrza i jego zastępców. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Ministerstwo Finansów zatwierdzają budżet gmin, biorąc pod uwagę zaciągnięte pożyczki, zatwierdzane gwarancje, darowizny lub zapisy. Ustalają, w ramach obowiązujących ustaw i rozporządzeń, stawki opłat i ceł pobieranych w imieniu gminy. Rząd centralny ustala środki operacyjne w budżecie, a ich realizacja jest przekazywana na poziom subregionalny lub regionalny (*Mauritania. Southern Neighbourhood...*).

Trends in Mauritania's HDI 1990 – 2021

Rysunek 1. Ewolucja wskaźnika HDI dla Mauretanii w latach 1990–2021

Źródło: *Human Development Reports. Mauritania* (2022).

Na powyższym wykresie zobrazowano, jak zmieniała się wartość wskaźnika HDI dla Mauretanii. Po stagnacji, od momentu przystąpienia do Unii dla Śródziemnomorza, zauważamy pewien progres. Niemniej jednak jest to państwo najslabiej rozwinięte spośród wszystkich państw tzw. Wielkiego Maghrebu, choć ewoluowało od państwa słabo rozwiniętego do średnio rozwiniętego (powyżej 0,550). Stan na 2021 rok to 0,556 i 158 miejsce na świecie (*Human Development Reports*, 2022).

Tabela 1. Podstawowe wskaźniki dotyczące Mauretanii

HDI	FSI	PKB	Dług (% PKB)	Inflacja
0,546	89,1 (33/179)	7.116 M€	59,19%	6,10%

Źródło: opracowanie własne.

Mauretania znajduje się również w czołówce (czwarta dziesiątka) państw zagrożonych upadkiem (FSI), co świadczy o braku pełnej stabilności politycznej oraz ekonomicznej.

Znaczenie i rozwój sektora mikrofinansów

Z uwagi na to, że mikrofinanse są głównym źródłem finansowania działalności generującej dochód wśród biednych mieszkańców Mauretanii, w 2003 rząd przyjął krajową strategię mikrofinansową. Jej celem było poprawienie dostępu osób ubogich, ale aktywnych zawodowo, do usług finansowych – co miało służyć zmniejszeniu skali biedy. W raporcie podsumowującym trzecią krajową strategię mikrofinansową stwierdzono, że w 2011 roku w Mauretanii funkcjonowały licencjonowane instytucje mikrofinansowe, oprócz sieci Kas Oszczędnościowo-Pożyczkowych (CAPEC) także National Union of Livestock Savings and Loan Associations (UNCECEL) oraz National Union of Agricultural Saving and Loan Associations of Mauretania (UNCACEM), licząca 25 oddziałów zlokalizowanych, głównie w regionie Nawakszut. CAPEC i UNCACEM wyróżniają się spośród innych podmiotów liczbą członków, wielkością udzielonych kredytów oraz ich dostępnością. Wolumen kredytów udzielonych przez te instytucje mikrofinansowe w 2011 roku wyniósł 14 mld UM, co stanowiło wzrost o 6% od 2010 roku. CAPEC posiadał blisko 81% depozytów, podczas gdy UNCACEM 12,8%, a UNCECEL 6,2%. Pomimo trudności finansowych sieci CAPEC, ich kapitał własny wzrósł o ponad 30%. Główne działania podjęte w omawianym w raporcie roku, w sektorze mikrofinansów i mikroprzedsiębiorstw, koncentrowały się na:

- a) aktualizacji krajowej strategii mikrofinansowej na lata 2012–2016;
- b) zwiększeniu nadzoru nad instytucjami mikrofinansowymi poprzez utworzenie zespołu inspektorów dla sektora;
- c) wdrożeniu planu działań oraz zakończeniu monitoringu i ewaluacji linii kredytowych w ramach Krajowego Zintegrowanego Program dla mikro i małych przedsiębiorstw (PNIME).

Zainicjowanie projektu budowania potencjału dla sektora mikrofinansów zaowocowało m.in. następującymi osiągnięciami:

- a) rozwojem i wyposażeniem dziewięciu podmiotów CAPEC w Nawakszut;
- b) przygotowaniem studium wykonalności mechanizmu refinansowania instytucji mikrofinansowych;
- c) rozpoczęciem finansowania partnerskich instytucji mikrofinansowych.

Komisja ds. Praw Człowieka, Działań Humanitarnych i Społeczeństwa Obywatelskiego (CDHAHRSC) także wdrożyła w 2011 roku działania mikrofinansowe, które miały pozytywny wpływ na mauretańską populację (*Report on implementation...*, 2013, s. 31–32).

Z kolei plan działań w obszarze mikrofinansów na lata 2012–2015 obejmował:

- a) realizację pożyczek rolnych i finansowanie sektora wiejskiego oraz rozszerzenie pomocy na pozostałe sektory produkcji (np. uprawy warzyw);
- b) utworzenie rolno-pasterskich funduszy rozwoju oraz banków udzielających mikro-kredytów;
- c) utworzenie komitetu doradczego ds. mikrofinansów;
- d) przyjęcie systemu podatkowego odpowiedniego dla sektorów mikrofinansowych;

- e) podnoszenie świadomości na temat nowych wymogów regulacyjnych wśród zainteresowanych stron;
- f) rozpowszechnienie edukacji finansowej;
- g) ustanowienie planu naprawczego dla PROCAPEC;
- h) aktualizacja i przyjęcie Strategii Krajowego Mikrofinansowania (SNMF);
- i) wykorzystanie doświadczeń krajów subregionu;
- j) ustanowienie programu wspierającego realizację SNMF (*Report on implementation...*, 2013, s. 54).

W przypadku mikro i małych firm władze publiczne zaplanowały następujące działania w perspektywie czasowej 2012–2015:

- a) ocenę wpływu linii kredytowych na beneficjentów mikro i małych przedsiębiorstw;
- b) ocenę wpływu mikro i małych przedsiębiorstw na środowisko gospodarcze;
- c) rewitalizację i rozbudowę bazy mikro i małych firm;
- d) opracowanie przewodników dla przedsiębiorców (w języku arabskim i francuskim);
- e) szkolenie modułowe w zakresie zarządzania mikro i małymi przedsiębiorstwami oraz małymi i średnimi przedsiębiorstwami;
- f) tworzenie mikro i małych oraz średnich firm na podstawie dokumentacji przetargowej;
- g) sformalizowanie mikroprzedsiębiorstw i małych przedsiębiorstw (wsparcie i doradztwo w zakresie uznania prawnego);
- h) podnoszenie poziomu wiedzy z zakresu ekonomii u prywatnych przedsiębiorców;
- i) wykorzystanie lokalnych materiałów w publicznych projektach budowlanych.

System bankowy

Bank Centralny rozpoczął działalność w Mauretanii w 1972 roku. Sektor górniczy i przemysłowy były głównymi beneficjentami finansowania (około 41% całkowitego wolumenu finansowania). Na kolejnych miejscach uplasowały się: rolnictwo, woda i urzędnia sanitarne oraz sektor socjalny (udział między 10% a 13% każdy) (African Development Fund, 2016, s. 11). Strategia powiernicza Banku Mauretanii ma na celu wzmocnienie zarządzania finansowego poprzez dyscyplinę budżetową, przejrzystość, odpowiedzialność i skuteczne dostarczanie usług obywatelom. Oświadczenie o skuteczności pomocy dla partnerów technicznych i finansowych (TFP) uwzględnia wnioski z krajowej oceny ryzyka powierniczego przeprowadzonej w styczniu 2016 roku. Wskazano w nim na „znaczny” poziom ryzyka powierniczego w zakresie zarządzania finansami oraz „umiarkowany” poziom ryzyka zakupów. Strategia opiera się na następujących analizach:

- a) zalecany poziom wykorzystania systemu zarządzania finansami publicznymi, w tym systemu zamówień publicznych;
- b) zalecany poziom wykorzystania systemu zamówień publicznych;
- c) wsparcie bankowe dla reform zarządzania finansami publicznymi;
- d) wsparcie bankowe w zakresie realizacji portfela i zarządzania indywidualnymi projektami (*Bank's fiduciary strategy...*).

Spośród państw Unii Europejskiej, w przypadku Mauretanii, szczególną rolę odgrywa Hiszpania. Szczególnie dotyczy to rozwijania polityki europejskiej wobec Morza Śródziemnego i regionu Sahelu. Hiszpania z powodzeniem zorganizowała VI Regionalne Forum Unii na rzecz Śródziemnomorza, w którym uczestniczyła Mauretania a także III Spotkanie Ministerialne UE i południowego sąsiedztwa w Barcelonie w dniach 28–29 listopada 2021 roku. O znaczeniu Mauretanii świadczy między innymi to, że była pierwszym krajem afrykańskim i jednocześnie arabskim, który otrzymał od rządu hiszpańskiego szczepionki przeciwko koronawirusowi. Pomoc Mauretanii w walce z pandemią polegała również na wysłaniu trzech misji medycznych we współpracy z WHO na szkolenie specjalistów, wysyłkę materiałów medycznych oraz przekazanie 955 200 szczepionek, zarówno w ramach relacji dwustronnych, jak i za pośrednictwem Mechanizmu COVAX (*Declaración Conjunta...*, 2022, s. 2).

Podsumowanie

Trendy w gospodarce Mauretanii, od ostatnich dwóch dekad, wskazują na ustabilizowanie gospodarcze i ograniczenie ubóstwa. Osiągnięto znaczny postęp dzięki wdrożonej przez rząd tego kraju, począwszy od 1992 roku, polityce dostosowania strukturalnego. W latach 1992–1999 saldo rachunku obrotów bieżących (bez transferów publicznych) spadło z – 139,9 mln SDR do –26,8 mln SDR. Stopa inflacji została obniżona do poziomu 4%. W tym okresie władze publiczne prowadziły politykę mającą na celu restrukturyzację finansów publicznych, co w rezultacie doprowadziło do uzyskania nadwyżki budżetowej w wysokości średnio 5 mld UM. Pomimo tych tendencji Mauretania pozostaje podatna na zagrożenia, gdyż specjalizuje się w eksporcie produktów podstawowych (m.in. żelazo i ryby), które podlegają ostrym wahaniom cen. Podatności gospodarki na siły zewnętrzne towarzyszy ciągła walka o utrzymanie odpowiedniej stopy inflacji. To sprawia, że rząd prowadzi restrykcyjną politykę budżetową. Inicjatywa redukcyjna dla wysoko zadłużonych krajów ubogich (HIPC) otwiera nowe perspektywy dla Mauretanii. Redukcja długu wiązałaby się z sumą 1120 mln dolarów, czyli 40% rocznego zadłużenia kraju (*Islamic Republic Of Mauritania Honor...*, 2013, s. 11). Współcześnie głównymi problemami Mauretanii, oprócz pandemii, są walka z nielegalną imigracją oraz handlem ludźmi, walka z terroryzmem i przestępczością. Mauretania jest również partnerem Dialogu Śródziemnomorskiego NATO, inicjatywy, która odzwierciedla wspólną wizję polegającej na łączeniu bezpieczeństwa i stabilności krajów euroatlantyckich z ich południowymi sąsiadami. Nawiązanie współpracy gospodarczej jest realne w następujących obszarach: energia odnawialna, rolnictwo, hodowla, rybołówstwo, przemysł rolno-spożywczy, zdrowie, transport, budownictwo i infrastruktura. Natomiast istniejące relacje biznesowe mają ogromny potencjał, możliwe jest także rozszerzenie tego typu powiązań (*Declaración Conjunta...*, 2022, s. 3). Patrząc z perspektywy kilkunastu lat, pomoc międzynarodowa znacznie poprawiła sytuację gospodarczą Mauretanii, aczkolwiek według rankingów, kraj ten ciągle nie może zrównać się z Marokiem i Tunezją.

Bibliografia

- African Development Fund (2016). *Mauritania: Country Strategy Paper 2016–2020*. Adf/Bd/Wp/2016/84.
- Bagiński, P. (2009). *Europejska polityka rozwojowa Organizacja pomocy Unii Europejskiej dla krajów rozwijających się*. Warszawa: CeDeWu.
- Bank's fiduciary strategy in Mauritania XIV*. Pobrane z: <https://documents1.worldbank.org/MAURITANIA-CPF-NEW-06192018.pdf> (22.08.2022).
- Declaración Conjunta Del Reino De España Y La República Islámica De Mauritania Con Motivo De La Visita A España De S. E. Mohamed Ould Cheikh El-Ghazouani, Presidente De La República*. 16–19 de marzo de 2022. Pobrane z: <https://www.lamoncloa.gob.es/presidente/actividades/Paginas/2022/170322-sanchezmauritania.aspx> (22.08.2022).
- Human Development Reports. Mauritania*. Pobrane z <https://hdr.undp.org/data-center/specific-country-data#/countries/MRT> (22.08.2022).
- Islamic Republic Of Mauritania Honor – Brotherhood – Justice, POVERTY REDUCTION* (2013). Pobrane z: <https://www.imf.org/scrpdf> (22.08.2022).
- Islamic Republic of Mauritania: Poverty Reduction Strategy Paper* (2013). IMF Country Report No. 13/189. Pobrane z: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2016/12/31/Islamic-Republic-of-Mauritania-Poverty-Reduction-Strategy-Paper-40729> (22.08.2022).
- Mauritania. Southern Neighbourhood Area Country. <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Mauritania-Introduction.aspx>.
- Mauritanie-Communaute Europeenne Document de strategic pays et Programme Indicatif pour la periode 2008–2013*. Pobrane z: https://www.eeas.europa.eu/delegations/mauritania/mauritanie-programme-indicatif-national-pour-la-p%C3%A9riode-2008-2013_fr?s=109 (22.08.2022).
- Mauritanie-Communaute Europeenne Strategie de Cooperatioon et Programme Indicatif 2001–2007*. Pobrane z: http://ec.europa.eu/development/licenter/repository/print_mr_csp_fr.pdf (21.02.2023).
- Piłaszewicz, S. (2008). Mauretania. W: Z. Łazowski (red.), *Państwa Afryki Zachodniej*. T. 2 (s. 330–334). Warszawa: Towarzystwo Polsko-Nigeryjskie.
- Report on implementation of the third PRSP action plan 2011: PRSP III implementation status report: final document Mauritania* (2013). Ministry of Economic Affairs and Development International Monetary Fund. Washington, D.C: IMF.

Cytowanie

- Salamon, J. (2023). Republika Mauretanii – na pograniczu Maghrebu. *Acta Politica Polonica*, 1 (55), 45–54. DOI: 10.18276/ap.2023.55-03.

Aktywność posłów IX kadencji Sejmu RP na TikToku – analiza zagadnienia

DOMINIKA BOROWSKA

ORCID: 0009-0001-6985-398X

Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Społecznych

e-mail: dominika00borowska@gmail.com

NIKOLA ROZWORSKA

ORCID: 0009-0001-5778-0752

Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Społecznych

e-mail: rozworska.n@gmail.com

Słowa kluczowe: internet, media społecznościowe, polityka, komunikacja, TikTok

Abstrakt

Media społecznościowe wywierają znaczący wpływ na życie społeczno-polityczne. Popularność oraz ekspansywne działania takich platform jak TikTok, stwarzają możliwość wykorzystania kolejnego kanału komunikacyjnego do formułowania komunikatów i treści o charakterze politycznym. Politycy coraz częściej korzystają z takich możliwości, na co wskazują wyniki badania przeprowadzonego w 2022 roku (1 sierpnia – 15 września), którego tematem była analiza aktywności posłów IX kadencji, zasiadających w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej. W artykule postawiono tezę, że wzrost społecznego zainteresowania TikTokiem może wpłynąć na aktywizację polityków w opisywanej przestrzeni.

Activities of deputies of the 9th term of office of the Sejm of the Republic of Poland on Tiktok – Analysis of the issue

Keywords:

Internet, social media, politics, communication, TikTok

Abstract

Social media is having a significant impact on socio-political life. The expansion and popularisation of further platforms such as TikTok provides an opportunity to use and implement another communication channel. This property is increasingly being recognised by politicians who are beginning to grasp the potential of the platform. The primary purpose of this article is to present the results of a survey conducted between 1 August and 15 September 2022, the subject of which was the analysis of the activity of the ninth-term deputies sitting in the Sejm of the Republic of Poland. The article posits that the rise of public interest in TikTok may influence the activation of politicians in the space described.

Wprowadzenie

Truizmem jest stwierdzenie, że internet oraz media społecznościowe stanowią nieodzowny element życia współczesnych społeczeństw. Z globalnych statystyk pochodzących z raportu *Digital 2022* wynika, że na świecie ok. 4,62 mld osób, to aktywni użytkownicy social mediów (Kemp, 2022). Na podstawie udostępnionych danych można wnioskować, że samo użytkowanie i wykorzystywanie mediów społecznościowych nie tylko stało się naturalną częścią codziennego funkcjonowania, ich potencjał dostrzeżony został także przez aktorów sceny politycznej (zob. Gainous, Wagner, 2014; Kruse, Norris, Flinchum, 2017; Highfield, 2016; Medina Serrano, Papakyriakopoulos, Hegelich, 2020, s. 2).

Warto nadmienić, że interaktywność oraz skala oddziaływania mediów społecznościowych są elementem umożliwiającym coraz łatwiejszą i szybszą komunikację. Według Zbigniewa Werry (2019, s. 80):

tworzenie informacji, a następnie komunikowanie towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów, jest czymś oczywistym i naturalnym, stanowi podstawową ludzką umiejętność o niezwykle istotnym znaczeniu. Porozumiewanie się daje możliwość wymiany myśli i współdziałania, a relacje, które w ten sposób nawiązujemy, zapewniają ciągłość naszego gatunku, cywilizacji i kultury.

We współczesnym świecie jednym z głównych obszarów komunikacyjnych stał się internet i social media. Należy zwrócić uwagę, że to dialog oraz aktywnie prowadzona debata odgrywają decydującą rolę w komunikacji politycznej (Wełna, 2020, s. 189). Aktywność polityków w nowo powstających mediach szybko została zauważona. Regularność publikacji, a także aktywne „udzielanie się” na różnych komunikatorach wskazuje niewątpliwie na znaczenie nowych mediów w dyskursie politycznym. Biorąc pod uwagę ten kontekst autorki postanowiły przyjrzeć się TikTokowi – popularność tej aplikacji gwałtownie rośnie, w tej chwili urasta do rangi jednego z najpopularniejszych portali społecznościowych na świecie (Vijay, Gekker, 2021, s. 713). Na podstawie danych z *TikTok Statistic and trends* z 2022 roku określa się, że w skali globalnej korzysta z niej ponad miliard zarejestrowanych, pełnoletnich, użytkowników (Kemp, 2022). W Polsce, uwzględniając powyższe kryterium, liczba kont została oszacowana na około 9 mln (Kemp, 2022). W związku z niesłabnącą popularnością TikToka, zauważa się znaczący wzrost zainteresowania aplikacją wśród firm, instytucji czy partii politycznych i ich przedstawicieli.

W artykule tym przedstawione zostaną wyniki badania przeprowadzonego w okresie od 1 sierpnia do 15 września 2022 roku. Autorki przeprowadziły własne studia, poddając analizie aktywność polityków w internecie, szczególnie interesującym aspektem było coraz częstsze wykorzystywanie aplikacji TikTok, co wiązało się z ewoluowaniem form komunikowania. W artykule postawiono tezę, że wzrost społecznego zainteresowania TikTokiem będzie wiązał się z aktywizacją polityków w opisywanej przestrzeni. W związku z powyższym zasadne było postawienie następujących pytań badawczych:

1. Jaka jest skala wykorzystywania TikToka przez polskich posłów?
2. Czy sposób wykorzystywania przez nich aplikacji jest skuteczny?
3. Czy politycy postrzegają TikToka jako potencjalny kanał, który pozwoli dotrzeć do elektoratu?

Interdyscyplinarne podejście do zagadnienia z pogranicza politologii i medioznawstwa, wpłynęło na zastosowanie następujących metod badawczych: porównawczej (komparatystycznej), ilościowej, jakościowej, a także metody obserwacji. Zastosowanie metody ilościowej pozwoliło na wskazanie liczby aktywnych kont na TikToku, które w późniejszym etapie poddano analizie pod kątem jakościowym.

W pierwszej części artykułu skupiono się na ukazaniu specyfiki opisywanej platformy oraz zasad nią rządzących. Następnie przedstawiono spostrzeżenia z badań zarówno ilościowych, jak i jakościowych, co pozwoliło na sformułowanie wniosków i refleksji związanych z użytkowaniem tego medium w komunikacji politycznej. Stwierdzono zauważalne zmiany w sposobie prowadzenia dyskursu politycznego. W związku z tym, że w polskiej literaturze naukowej wciąż zauważalny jest deficyt publikacji poświęconych zaletom TikToka w wymiarze politologicznym, niniejszy tekst jest próbą uzupełnienia tej luki.

Teoretyczne aspekty działalności na TikToku

Aplikacja TikTok została stworzona w 2016 roku przez chiński koncern ByteDance, na początku funkcjonowała pod nazwą Douyin (Omar, Dequan, 2020, s. 121). W początkowej fazie istnienia umożliwiała publikowanie 15 sekundowych filmów z wykorzystaniem dostępnych podkładów muzycznych oraz nakładek w postaci filtrów. W 2018 roku TikTok i Musical.ly (również aplikacja muzyczna wykupiona w 2017 roku przez koncern ByteDance) zostały scalone w jednolitą platformę, która została udostępniona na globalną skalę (Sawicka, 2021, s. 180). Z danych opublikowanych w wzmiankowanym raporcie wynika, że we wrześniu 2021 roku z TikToka korzystało około miliarda użytkowników (Kemp, 2022).

Zgodnie z zapewnieniami twórców aplikacji „TikTok jest czołową platformą dla krótkich filmów nagrywanych za pomocą urządzeń mobilnych” (*Regulamin...*). Naczelnym zadaniem przyświecającym pomysłodawcom platformy było dostarczenie radości użytkownikom, a także pobudzanie ich kreatywności. Fenomen tego medium polega na stałym utrzymywaniu wysokiego poziomu zaangażowania odbiorców, którzy mogą w łatwy sposób tworzyć, montować i rozpowszechniać swoje treści oraz wchodzić w interakcje z innymi użytkownikami.

Do niewątpliwych zalet opisywanej aplikacji można zaliczyć to, że jest darmowa w wersji podstawowej, a konto może założyć każdy posiadacz urządzenia mobilnego z dostępem do internetu. Warunkiem korzystania z platformy jest ukończenie 13. roku życia (*Regulamin...*). Wraz ze wzrostem popularności, właściciele TikToka udostępnili w niej płatną przestrzeń reklamową, która umożliwia firmom wyświetlanie treści sponsorowanych, co świadczy o dużym stopniu oddziaływania aplikacji.

TikTok jest miejscem, które umożliwia publikowanie *contentu* (z ang. zawartości) o dowolnej tematyce. Content stanowi zatem ogół treści (w tym przypadku filmów), do których mają dostęp

użytkownicy (semtec.pl). Jednakże podczas przygotowania treści, które mają zostać udostępnione, należy stosować się do zasad przedstawionych w regulaminie aplikacji. Czytamy w nim między innymi, że „platformy nie można użytkować w sposób niezgodny z prawem, nie należy w sposób negatywny wpływać na innych użytkowników, angażować się w kontakty z nieletnimi w sposób wyzyskujący lub niewłaściwy” (*Regulamin...*). Co więcej zakazuje się publikowania treści, które:

naruszają prawa innych osób (takie jak prawa własności intelektualnej, prywatności lub prawa osobiste osób żyjących lub zmarłych), stanowią, zachęcają lub zawierają instrukcje dotyczące przestępstwa lub innych niebezpiecznych działań, rozpowszechniają szkodliwe dezinformacje, zawierają groźby, promują przemoc lub dyskryminację lub w inny sposób zawierają treści szkodliwe (*Regulamin...*).

Istotnym czynnikiem różniącym TikToka od innych platform są występujące tam, odmiennie działające algorytmy. Aplikacja nie udostępnia treści na podstawie zbudowanej sieci połączeń z innymi użytkownikami (m.in. na podstawie obserwacji), lecz dzięki algorytmowi przekierowuje filmy w kanale „dla Ciebie”, które określa jako najlepsze dla danego odbiorcy (z ang. *Content-Based Filtering*) – filtrowanie oparte na treści (Zeng, Abidin, 2021, s. 4). Są to tiktoki cieszące się największym zainteresowaniem oraz największą liczbą wyświetleń, polubień, komentarzy czy udostępnień (Cervi, Marín-Lladó, 2021, s. 4–5). Zwraca się uwagę, że siła oddziaływania algorytmu jest wynikiem mnogości pojawiającego się *feedbacku* ze strony użytkowników aplikacji (Wątor, Czubkowska, 2022). Dzięki takiemu rozwiązaniu, w porównaniu z innymi mediami społecznościowymi, algorytmy TikToka są w stanie lepiej i szybciej określić preferencje potencjalnego odbiorcy. Warto nadmienić, że dzięki temu potencjalni twórcy mają większe szanse „zaistnienia”, nawet jeśli nie mają długiego stażu na platformie. Najczęściej ma to związek ze zwiększonym zasięgiem treści, które mieszczą się w ramach pojawiających się trendów.

Ważną funkcją w aplikacji jest także możliwość wykonywania transmisji na żywo. Wspomniane *live'y* pomagają twórcom zyskać większy zasięg oraz ułatwiają wchodzenie w interakcje z widzami, co prowadzi do wzmożonego zaangażowania oraz pozyskania nowych obserwatorów. Należy jednak zwrócić uwagę, że ta opcja jest możliwa jedynie dla kont mających przynajmniej 1000 obserwatorów i gdy użytkownik konta ma ukończone 16 lat (Główka, 2022). Aczkolwiek, jak już wspomniano, częstotliwość publikowanych treści zgodnych z obecnymi trendami powoduje, że algorytmy TikToka są w stanie ukierunkować publikowane filmy oraz *live'y* w proponowanej kategorii „dla ciebie” (*TikTok – co to jest...*, 2022). Znajomość określonych mechanizmów funkcjonowania aplikacji daje możliwość zdobycia w szybszym czasie nowych obserwujących, a także utrzymania popularności w społeczności internetowej.

W związku z dynamicznym rozwojem – na tle innych mediów społecznościowych – aplikacja jest niezwykle atrakcyjna ze względu na dalekosiężne korzyści. Potencjał ten dostrzegali także działacze polityczni, widząc możliwość realizowania partykularnych celów. Zdaniem autorek do kluczowych ambicji polityków w tej przestrzeni można zaliczyć:

- przekazywanie i rozpowszechnianie informacji (ważnych z punktu widzenia polityka bądź ugrupowania, które „reprezentuje”,
- przyciągnięcie, zogniskowanie i utrzymanie uwagi odbiorców,

- wzbudzenie sensacji i wywołanie emocji,
- zwiększenie rozpoznawalności,
- ugruntowywanie stałego oraz zdobywanie nowego elektoratu,
- rozbawienie odbiorców i pokazanie dystansu do siebie.

Co jest jednak miarą sukcesu na TikToku? Z całą pewnością są to: wielkość zbudowanych zasięgów, a także liczba *followersów* (z ang. obserwatorów), udostępnień, polubień, komentarzy i zapisanych filmów. Zasięgi są pewnym wskaźnikiem, który pozwala zobrazować skalę transmitowania treści. Im większe zasięgi, tym szersze grono odbiorców. Jednakże, analizując konta i materiały znajdujące się na TikToku, nie sposób wskazać pułapów, które pozwoliłyby określić liczbę obserwujących, czy skalę zasięgu decydującą o sukcesie. Są to wielkości względne, które należy rozpatrywać każdorazowo w indywidualnym kontekście.

Podobnie wygląda to z liczbami polubień filmów oraz komentarzy. Warto zauważyć, że nie zawsze stosunkowo duża liczba wyświetleń danego tiktoka, będzie decydować o wysokim wskaźniku polubień. Wiąże się to między innymi z wcześniej omówioną kwestią dopasowania twórcy do panujących trendów, które są często gwarantem pozwalającym na pozyskanie nowej widowni. Należy dodać, że systematyczność publikacji oraz odpowiednie wykorzystanie hashtagów opisujących filmy, może także oddziaływać na liczbę wyświetleń. Powinno się jednak pamiętać, że nie każdy materiał swoją treścią będzie w stanie wystarczająco zaangażować odbiorców do aktywnego zareagowania w postaci polubienia czy pozostawienia komentarza.

Opisywana aplikacja stwarza także szerokie możliwości dotyczące sposobów zapisywania oraz udostępniania filmów, które są na niej umieszczane. Dzięki tej opcji użytkownicy w intuicyjny i szybki sposób mogą przenosić interesujące ich treści na zewnętrzne platformy czy komunikatory takie jak: WhatsApp, Messenger, Instagram, Facebook oraz Twitter.

Reasumując powyższe rozważania na temat funkcji TikToka, należy stwierdzić, że choć pozornie obsługa aplikacji wydaje się skomplikowana, jest to współcześnie bodaj najskuteczniejsze narzędzie wśród użytkowanych w Polsce social mediów. Zdaniem autorek w najbliższej przyszłości w świecie wirtualnym będą dominowały animowane formy transmitowania treści. Opisywany trend, czyli odchodzenie od przekazu *stricte* pisanego, jest już dostrzegalny i nie zapowiada zmiany tej tendencji.

Metodologia badań

Na potrzeby niniejszego artykułu, jako podstawowe, przyjęto następujące metody badawcze: ilościową (zgrupowanie bazy kont), jakościową (analiza występującego contentu), komparatywną (porównanie danych) oraz obserwacji materiałów publikowanych przez polskich polityków. Dodatkowo, w ramach analizy tematu, uwzględniono potrzebę zainstalowania i założenia konta w aplikacji TikTok. Umożliwiło to autorkom poznanie zasad funkcjonowania tego medium i bezpośrednią obserwację poszczególnych kont polityków oraz treści przez nich zamieszczanych.

Próbę badawczą stanowiły konta posłów IX kadencji, zasiadających w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej i treści publikowane przez nich za pośrednictwem aplikacji TikTok. Obserwację prowadzono w okresie od 1 sierpnia do 15 września 2022 roku. Termin badania

nie był przypadkowy. Autorki chciały sprawdzić, czy okres stagnacji działań polityków wywołany sezonem urlopowo-wakacyjnym, wpłynie na zaniechanie przez nich działań w sferze wirtualnej.

Jako jedno z kryteriów doboru treści wskazano stopień popularności oraz liczbę tiktoków opublikowanych w wyznaczonym czasie, liczbę obserwujących, a także określenie stopnia reakcji (w tym występujących polubień oraz udostępnień).

Charakterystyka polskich polityków aktywnych na Tik Toku

Jak już wspomniano, powszechność, a także dostępność TikToka decyduje o tym, że konto w aplikacji może posiadać niemalże każdy. Dotyczy to również polityków, jednak, co warto podkreślić, w kontekście polskich realiów, zarówno na scenie politycznej, jak i w aplikacji obserwuje się zdecydowaną przewagę mężczyzn.

Tabela 1. Liczba posłów (rozdzielenie ze względu na płeć)

Płeć	Liczba	%*
Kobiety	129	28
Mężczyźni	331	72
Ogółem	460	100

*W zaokrągleniu do całości

Źródło: opracowanie własne.

W powyższej tabeli zobrazowano zjawisko obecne nie tylko na polskiej scenie politycznej. Wielu badaczy słusznie zauważa, że próba wprowadzania parytetów na listach wyborczych nie sprawia, że udział kobiet w polityce się zwiększa (Post, 2019, s. 421–426; Skwarek, 2019, s. 3–6; Pisarek, 2016, s. 37–42). Różnica widoczna w przedstawionym zestawieniu zdecydowanie przekłada się na partycypację poszczególnych płci w mediach społecznościowych (niejako jest też wytłumaczeniem nieproporcjonalności). Przewaga mężczyzn – o 44% – względem kobiet wpływa na ich znaczącą reprezentatywność na TikToku (zob. tab. 2).

Tabela 2. Liczba posłów posiadających konto w aplikacji TikTok (rozdzielenie ze względu na płeć)

Płeć	Posłowie posiadający konta		Konta aktywne		Konta nieaktywne (konta widma)	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Kobiety	26	31	16	36	10	26
Mężczyźni	57	69	28	64	28	74
Ogółem	83	100	44	100	38	100

*Liczby podane w zaokrągleniu do całości

Źródło: opracowanie własne.

Jednakże, pomimo posiadania konta w opisywanej aplikacji, nie wszyscy posłowie wykazują się na nim wyróżniającą aktywnością (zob. tab. 2). Na potrzeby tej analizy przyjęto definicję „konto widmo”, które według autorek oznacza brak aktywności (tak pod względem udostępnianych treści, jak i obserwacji). Celem dokonania dychotomicznego podziału obrazującego skalę zaangażowania polityków na TikToku, w prowadzonej analizie autorki przyjęły definicję aktywności profili określoną poprzez publikację co najmniej jednego tiktoka w okresie objętym badaniem (1 sierpnia – 15 września 2022 r.). Zastosowana metodologia pozwoliła dokonać selekcji zarejestrowanych kont. Ustalono, że spośród 26 posłanek posiadających konta, 16 prowadzi dość aktywną działalność, są to: Bożena Żelazowska, Marta Wcisło, Małgorzata Tracz, Magdalena Sroka, Joanna Scheuring-Wielgus, Monika Rosa, Urszula Paślawska, Wanda Nowicka, Barbara Nowacka, Paulina Matysiak, Beata Maciejewska, Katarzyna Lubnauer, Anna Krupka, Klaudia Jachira, Daria Gosek-Popiołek oraz Kinga Gajewska. Z kolei wśród 57 mężczyzn, którzy posiadają konto w aplikacji, można wyróżnić 27 aktywnych posłów: Adrian Zandberg, Michał Urbaniak, Tomasz Trela, Cezary Tomczyk, Krzysztof Śmiszek, Paweł Szramka, Adam Szłapka, Dobromir Sośnierz, Jacek Ozdoba, Robert Obaz, Sławomir Nitras, Piotr Müller, Janusz Kowalski, Władysław Kosiniak-Kamysz, Dariusz Klimczak, Marcin Kierwiński, Krystian Kamiński, Mariusz Kałużny, Sebastian Kaleta, Norbert Kaczmarczyk, Dariusz Joński, Marek Gróbarczyk, Michał Gramatyka, Mariusz Gosek, Robert Gontarz, Artur Dziambor, Borys Budka, Konrad Berkowicz.

Tabela 3. Aktywni użytkownicy aplikacji TikTok (a przynależność partyjna)

Przynależność partyjna	Liczba	%
Koalicja Obywatelska	13	29,5
Koalicja Polska	4	9,1
Konfederacja	5	11,4
Lewica	9	20,4
Prawo i Sprawiedliwość	9	20,4
Porozumienie	1	2,3
Polska 2050	1	2,3
Solidarna Polska	1	2,3
Niezrzeszeni	1	2,3
Ogółem	44	100,0

*W zaokrągleniu do części dziesiętnych

Źródło: opracowanie własne.

Można zatem skonstatować, że obecność wyżej wymienionych reprezentantów poszczególnych ugrupowań odzwierciedla w mikroskali rzeczywisty obraz polskiej sceny politycznej. Zauważono, że największą aktywnością wykazują się politycy Koalicji Obywatelskiej (KO), Prawa i Sprawiedliwości (PiS), Lewicy oraz Konfederacji. Jednakże odniesienie liczby posłów posiadających konto na TikToku do ogólnej liczby członków danego klubu parlamentarnego, pozwala jeszcze lepiej uwidocznić skalę zaangażowania aktorów polskiej sceny politycznej. Na 228 polityków PiS jedynie dziewięciu posiada konto na opisywanym portalu, co stanowi około 4%. Wśród 126 członków Klubu KO znajduje się trzynastu, którzy wykazują się aktywnością w opisywanej sferze (około 11%). Na TikToku jest także obecnych dziewięciu spośród 44 posłów Koalicyjnego Klubu Parlamentarnego Lewicy (około 20%) oraz pięciu z 11 polityków Koła Poselskiego – około 45% (*Aktualne kluby...*).

Warto zaryzykować stwierdzenie, że zwiększona aktywność reprezentantów Koalicji Obywatelskiej, Lewicy, a przede wszystkim Konfederacji, jest podyktowana analizą profili elektoratu tych partii. Znaczącą część zwolenników wymienionych ugrupowań stanowią osoby w przedziale wiekowym 20–45 lat (Cybulska, 2012, s. 3–4; Zaborowska, 2019), natomiast elektorat Prawa i Sprawiedliwości to na ogół osoby starsze, rzadziej korzystające z nowoczesnych rozwiązań technologicznych.

Niezaprzeczalnie, najczęstszymi odbiorcami aplikacji typu TikTok są grupy młodszych odbiorców, w przedziale wiekowym 18–24 lata (Kemp, 2022). Nieco upraszczając, osoby mieszczące się w tym przedziale wiekowym wykazują się stosunkowo dużą biernością – nie interesują się układami i „walkami” na politycznej scenie. (Szczegóła, 2013, s. 90–102). W wyniku obserwacji stwierdzono, że marazm ten są w stanie przezwyciężyć jedynie w momencie zagrożenia, które motywuje do aktywizacji i walki o powszechnie uznane wartości. Egzemplifikacją tego stanu mogą być manifestacje organizowane przez Ogólnopolski Strajk Kobiet (OSK), od 22 października 2020 roku, w proteście przeciwko wyrokowi Trybunału Konstytucyjnego zaostrzającemu przepisy prawa aborcyjnego (Strajkkobiet.eu).

W tym kontekście istotne wydaje się ustalenie przyczyn takiego zachowania (bierność). Zdaniem autorek decydujący wpływ na opisywany *status quo* ma niewłaściwy dobór kanałów komunikacji i niedostosowanie formy przekazu, która często wydaje się być przestarzała. „Ekspansja” polityków na TikToku jest zatem nie tylko swoistym „znakiem czasu”, ale także próbą sprostanienia oczekiwaniom, zwłaszcza młodszej części społeczeństwa (zob. rys. 1).

Czynnikiem, który każe zastanowić się nad skutecznością opisywanego sposobu komunikowania, są funkcje pełnione przez opisywane aplikacje, a także potrzeby, jakie zaspokajają ich użytkownicy. Główną rolą opisywanego medium jest dostarczanie i zapewnianie rozrywki, co może wpływać na mniejsze zainteresowanie treściami *stricte* politycznymi, które nie są z nimi utożsamiane. Warto w tym miejscu zadać pytanie: czy polityka, która współcześnie często budzi pejoratywne skojarzenia, ma szansę stać się interesującym contentem, który zogniskuje uwagę odbiorców? Twórcy publikowanych materiałów muszą się zatem zmierzyć z wyzwaniem polegającym na dostosowaniu formy i atrakcyjności przekazywania informacji, przy zachowaniu ich podstawowego znaczenia.

MOCNE STRONY – dotarcie do nowej grupy odbiorców – ciekawy sposób przekazywania treści – bezkosztowość działań – elastyczność i możliwość dostosowania <i>contentu</i>	SŁABE STRONY – brak doświadczenia w prowadzeniu konta – brak znajomości zasad działania aplikacji (w tym trendów i algorytmów) – deficyt na prowadzenie systematycznych działań
SZANSE – rosnąca popularność aplikacji – multiplikowanie liczby kanałów komunikacji – wypieranie treści pisanych na rzecz krótkich filmów	ZAGROŻENIA – bierność obywateli – niezainteresowanie tematyką polityczną – stale rosnąca konkurencyjność

Rysunek 1. Obecność polityków na TikToku (analiza SWOT)

Źródło: opracowanie własne.

Analiza powyższego modelu SWOT pozwala zauważyć, że aplikacja mimo licznych korzyści płynących z jej użytkowania, stwarza nieuniknione zagrożenia. Jednakże rachunek zysków i potencjalnych strat wskazuje, że podjęcie działalności na TikToku wciąż pozostaje opłacalnym przedsięwzięciem.

Charakterystyka profili polityków na TikToku (ilościowa i jakościowa)

Mimo licznych zagrożeń, przed którymi stoją nadawcy internetowych treści, niektórzy politycy zdołali odnieść względny sukces na TikToku, rozumiany jako zgromadzenie znacznej liczby obserwujących ich konta.

Wśród 38 polityków, którzy posiadają aktywne konta na TikToku, 22 udało się zgromadzić liczbę obserwatorów oscylujących w przedziale pomiędzy 1 a 10 tysięcy. Z kolei trzynastu polityków obecnych w opisywanej aplikacji, nie zdołało przekroczyć pułapu tysiąca obserwujących. Przyczyną tego stanu może być wspomniany rodzaj contentu, który ze względu na swą specyfikę, nie dociera do potencjalnych odbiorców, a także sama technika i forma prowadzenia konta. Jak już wspomniano, swoistość działalności na TikToku stwarza okazję do propagowania każdego rodzaju tematyki, która nie narusza regulaminu aplikacji (*Regulamin...*). Można stąd wywnioskować, że problem słabego oddziaływania treści związanych z aktualną sceną polityczną wynika nie z braku zainteresowania takim przekazem, a raczej sposobem jego prezentowania. Nieodzownym elementem funkcjonowania użytkownika w tego rodzaju medium jest zwrócenie uwagi na sposób działania algorytmów. Kluczowe znaczenie w prowadzeniu tiktokowej działalności ma systematyczność, a także publikacja zgodna z obecnymi trendami. Znajomość powyższych zasad i umiejętne stosowanie się do nich, decydują o ewentualnym powodzeniu, a także skuteczności.

Tabela 4. Konta polityków z liczbą obserwujących (1–10 tys.)

Lp.	Imię i nazwisko	Przynależność partyjna	Wiek (lata)	Liczba obserwujących na TikToku (w tys.)
1	Borys Budka	Koalicja Obywatelska	44	2,6
2	Mariusz Gosek	Prawo i Sprawiedliwość	40	1,0
3	Michał Gramatyka	Polska 2050	50	8,7
4	Klaudia Jachira	Koalicja Obywatelska	34	2,6
5	Sebastian Kaleta	Prawo i Sprawiedliwość	33	3,2
6	Mariusz Kałużny	Prawo i Sprawiedliwość	36	4,9
7	Marcin Kierwiński	Koalicja Obywatelska	46	3,5
8	Władysław Kosiniak-Kamysz	Koalicja Polska	41	3,4
9	Janusz Kowalski	Solidarna Polska	44	6,3
10	Katarzyna Lubnauer	Koalicja Obywatelska	53	5,5
11	Paulina Matysiak	Lewica	37	2,7
12	Barbara Nowacka	Koalicja Obywatelska	47	4,1
13	Robert Obaz	Lewica	49	1,4
14	Jacek Ozdoba	Prawo i Sprawiedliwość	30	3,0
15	Urszula Paślawska	Koalicja Polska	45	8,9
16	Joanna Scheuring-Wielgus	Lewica	50	6,1
17	Dobromir Sośnierz	Konfederacja	45	3,8
18	Adam Szląpka	Koalicja Obywatelska	37	3,5
19	Paweł Szramka	Niezrzeszony	33	4,1
20	Cezary Tomczyk	Koalicja Obywatelska	38	5,5
21	Michał Urbaniak	Konfederacja	31	2,5
22	Adrian Zandberg	Lewica	42	2,4

Źródło: opracowanie własne.

Warto zauważyć, że mimo tego, iż grupę docelową opisywanej platformy stanowią młodzi ludzie, twórcami treści są osoby reprezentujące różne przedziały wiekowe. Błędne jest zatem założenie, że tylko przedstawiciele nowego pokolenia polityków odniosą sukces na TikToku. Przykładem potwierdzającym tę tezę może być Jacek Ozdoba, który jako najmłodszy w powyższym zestawieniu posiada mniej obserwatorów niż starsi od niego – Urszula Paślawska czy Michał Gramatyka. Należy nadmienić, że coraz częstszym zjawiskiem – ponieważ politycy dostrzegli już potrzebę istnienia w social mediach – jest zlecenie prowadzenia kont bądź tworzenia treści

profesjonalnym podmiotom. Wiedza o sposobie prowadzenia profili sprawia, że kwestia wieku, w tym wypadku, staje się drugorzędną kwestią.

Analiza jakościowa materiałów publikowanych przez polityków (tab. 4), pozwoliła na stwierdzenie, publikowane treści charakteryzują się niewielką różnorodnością. Urszula Paślawska, która zgromadziła blisko 9 tysięcy obserwujących, nie skupia się na tworzeniu przekazu, który byłby specjalnie tworzony dla użytkowników TikToka. Pomimo względnie dużej liczby wyświetleń, posłanka udostępnia fragmenty wywiadów, których udzielała w różnych mediach (radiowych, telewizyjnych) oraz wystąpień sejmowych. Warto zwrócić uwagę, że największą popularnością cieszą się treści dotyczące tematyki, która może wzbudzać skrajne reakcje i mieć bezpośredni związek z życiem/sytuacją wyborców. W okresie objętym obserwacją, największe zainteresowanie wzbudził tiktok Paślawskiej poświęcony wystąpieniu sejmowemu, które odnosiło się do kwestii wprowadzenia w polskim systemie zdrowia tzw. rejestru ciąż (@ulapaslawska, tiktok.com). Zebrał on ok. 220 tys. wyświetleń, 14 tys. polubień, a także ok. 700 udostępnień.

Podobną specyfikę działania przyjęli Cezary Tomczyk czy Michał Gramatyka, którzy w swoich przekazach najczęściej udostępniają fragmenty swoich wystąpień czy wywiadów. Jednakże poseł Polski 2050 utrzymuje spójną, szatę graficzną tiktoków, dodając do każdego plansze opisowe, na których wskazano tematy poszczególnych filmów (@mcgramat, tiktok.com).

Content proponowany przez Joannę Scheuring-Wielgus oraz Adriana Zandberga bazuje na treściach związanych z aktualnymi problemami, a sposób prezentowania materiałów w pełni pokrywa się z narracją partii przez nich reprezentowanych. Analizując profil Adriana Zandberga należy podkreślić, że największym zainteresowaniem odbiorców cieszył się tiktok odnoszący się do sytuacji energetycznej Polski i zarzutu odnoszącego się do działań podejmowanych przez rząd. Film odtworzono ok. 115 tysięcy razy, a także wygenerowano 200 komentarzy, a około 3 tysiące użytkowników polubiło opublikowany materiał (@adrian.zandberg, tiktok.com).

Na tym tle zdecydowanie wyróżnia się... Janusz Kowalski, który nie ogranicza się jedynie do udostępniania fragmentów swoich wcześniejszych wypowiedzi. Zdaniem auterek tworzy przekaz lepszej jakości, który jest przeznaczony dla opisywanej aplikacji. To podejście wpływa na generowanie pod każdym filmem kilku tysięcy wyświetleń, a także komentarzy (@januszkowalskiofficial, tiktok.com). Warto zauważyć, że wraz z początkiem września 2022 roku polityk zwiększył częstotliwość zamieszczania materiałów, co może wpłynąć na szybki przyrost liczby obserwujących profil.

Najbliżej tiktokowej konwencji, zdaniem auterek, są publikacje zamieszczane przez polityka Konfederacji – Dobromira Sośnierz. Działacz komunikuje się z odbiorcami w sposób mniej oficjalny, co pozwala na publikowanie treści o zabarwieniu humorystycznym. W związku z powyższym, największym zainteresowaniem cieszył się tiktok z 9 sierpnia, którego specyfika mieściła się w ówczesnych trendach (kluczową rolę odegrał dobór muzyki). Film odtworzono około 120 tysięcy razy, ponad 4 tysiące osób polubiło go, a około 200 użytkowników zostawiło komentarz (@dobromir.sosnierz, tiktok.com). Materiał dotyczył relacji Unia Europejska – polski rząd, a sposób przekazu miał charakter humorystyczny, a nawet karykaturalny.

Powyższe obserwacje prowadzą do wniosku, że decydujący wpływ na poziom feedbacku ma sposób i tematyka prezentowania treści. Im większa kontrowersyjność bądź społeczne zainteresowanie danym tematem, tym większa liczba reakcji ze strony odbiorców. Kluczowe wydaje się takie przygotowanie materiału, aby skłonić odbiorców do konkretnych interakcji – polubienia materiału lub całego konta, zamieszczenie komentarza czy dalsze udostępnianie. TikTok, aby był skuteczny, powinien angażować na każdym poziomie psychofizycznym – zatem również tym emocjonalnym.

Tabela 5. Konta z liczbą ponad 10 tys. obserwujących

Lp.	Imię i nazwisko	Przynależność partyjna	Wiek	Liczba obserwujących na TikToku (w tys.)
1	Konrad Berkowicz	Konfederacja	38	15,0
2	Artur Dziambor	Konfederacja	40	10,2
3	Dariusz Joński	Koalicja Obywatelska	43	15,0
4	Beata Maciejewska	Lewica	54	19,1
5	Wanda Nowicka	Lewica	65	412,9
6	Monika Rosa	Koalicja Obywatelska	36	14,1
7	Krzysztof Śmiszek	Lewica	43	75,4
8	Tomasz Trela	Lewica	42	35,3
9	Marta Wcisło	Koalicja Obywatelska	53	13,3

Źródło: opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę polityków, którzy zdołali zgromadzić powyżej 10 tysięcy obserwujących, zauważa się, że reprezentują oni jedynie trzy partie: Lewicę, Koalicję Obywatelską i Konfederację.

Analizę w ten sposób wyodrębnionej grupy polityków warto rozpocząć od niekwestionowanej liderki pod względem liczby followersów. Wanda Nowicka urodziła się w 1956 roku w Lublinie i pozostaje jedną z najbardziej rozpoznawalnych polskich działaczek lewicowych. Od 2021 roku pełni funkcję wiceprzewodniczącej Nowej Lewicy. Polityczka posiada liczne grono, około 412 tysięcy, obserwujących (@wandanowicka, tiktok.com). Konto posłanki wyróżnia się zarówno pod względem jakości, estetyki oraz doboru treści. Można zauważyć, że opisywany content kierowany jest *stricte* do młodego grona odbiorców. Tematyka najczęściej odnosi się bezpośrednio do kwestii związanych z edukacją oraz prawem oświatowym. W czasie objętym badaniem, największą popularnością cieszył się tiktok poświęcony kwestii darmowych obiadów w szkole, który odtworzono około miliona razy. Wydaje się, że Wanda Nowicka swój sukces zawdzięcza regularnej publikacji treści, które są ważne dla dużych grup społecznych. Oprócz warstwy merytorycznej, która jest charakterystyczna dla większości kont poddanych analizie, warto zwrócić uwagę na to, że posłanka nie boi się sięgać po treści humorystyczne.

Politykami, którzy podobnie jak Wanda Nowicka kładą nacisk zarówno na stronę merytoryczną, jak i estetyczną publikowanych filmów są Monika Rosa i Dariusz Joński. Trzeba jednak podkreślić, że prowadzony przez nich content jest porównywalny do tego tworzonego przez Joannę Scheuring-Wielgus czy Adriana Zandberga (omawiane wcześniej). Politycy Koalicji Obywatelskiej również nie są skoncentrowani na dostosowywaniu przekazu do panujących trendów, a ich atutem zdaje się być głównie przystępność udostępnianego materiału (@monikaannarosa; @dariusz.jonski, tiktok.com).

Na drugim miejscu wśród polskich polityków obecnych na TikToku, plasuje się Krzysztof Śmiszek. Mimo znacznej liczby obserwujących jego profil, nie posiada on zaangażowanej grupy odbiorców, o czym może świadczyć to, że w okresie od 1 sierpnia do 15 września statystyki aktywności na jego profilu znacznie spadły (@krzysztofsmiszek, tiktok.com). Wnikliwa analiza TikToka polityka Nowej Lewicy pozwala dostrzec wyraźną zmianę sposobu prowadzenia konta. Wcześniejsza aktywność (przed 1 sierpnia 2022 roku) bazowała na adaptowaniu różnorodnych trendów panujących na platformie, co skutkowało większą liczbą oglądających. W okresie objętym obserwacją działacz wykazywał się znacznie mniejszą regularnością publikowania treści, które przestały wpisywać się w popularne kanony. W ocenie autorki poseł zmarnował potencjał i zasięgi, które uzyskał w początkowej fazie funkcjonowania w opisywanej aplikacji.

Działania podejmowane przez Tomasza Trełę, podobnie jak w przypadku Krzysztofa Śmiszka, charakteryzują się małą regularnością i systematycznością. Tematyka poruszana przez posła nie wyróżnia się na tle materiałów zamieszczanych przez innych polityków, gdyż podejmuje on kwestie, mające bezpośredni związek z codziennym życiem Polek i Polaków (@poselttrela, tiktok.com).

Na tym tle Beata Maciejewska, a w zasadzie treści przez nią publikowane, wyraźnie „odstają” od przedstawionych już przypadków. Mimo tego, że stara się podążać za trendami i kieruje przekaz do konkretnej grupy, udało jej się zgromadzić niewielkie grono niezaangażowanych obserwujących (@beata_maciejewska, tiktok.com). Zdaniem autorki przyczyną tego stanu może być niska rozpoznawalność polityk w świecie pozainternetowym. Nieco inaczej wygląda to u Konrada Berkowicza, który wykazuje się podobną aktywnością, aczkolwiek jest w stanie bardziej angażować swoich odbiorców.

W powyższym zestawieniu na szczególną uwagę zasługuje Artur Dziambor, który pomimo znacznej liczby followersów z dniem 22 sierpnia 2022 roku zaprzestał publikacji filmów (@arturdziambor, tiktok.com). Polityk znalazł się bowiem w grupie objętej obserwacją, ze względu na kryteria przyjęte w badaniu. Wymogiem ujęcia w zestawieniu było opublikowanie co najmniej jednego filmu w okresie od 1 sierpnia do 15 września. Warto zauważyć, że analiza treści umieszczonych przez polityka, w kluczowym punkcie jego aktywności, wykazywała znaczny potencjał.

Dużą niesystematycznością wykazuje się także uwzględniona w tabeli Marta Wcisło. Posłanka zaprzestała publikacji filmów we wrześniu, by powrócić do ich nieregularnego umieszczania z początkiem października (@wcislomarta, tiktok.com). Takie działania wpływają na drastyczne spadki zasięgów, które coraz trudniej jest odbudowywać.

Analiza powyższych przykładów pozwoliła na wskazanie zależności – im bardziej nazwisko polityka jest znane, tym większe ma on szanse zaistnieć w internecie, co może tłumaczyć wysoką pozycję Artura Dziambora czy Krzysztofa Śmiszka. Ponadto sukces odniesiony w świecie wirtualnym może pozytywnie wpłynąć na wizerunek i rozpoznawalność polityka w kontekście realnej przestrzeni publicznej. Pozwala to na konstatację, że opisywane wymiary są ze sobą powiązane i funkcjonują w ścisłej korelacji. Co więcej, na TikToku liczy się autentyczność, szczerść intencji i pewność siebie, czego najlepszym dowodem jest profil Wandy Nowickiej. Posłanka, która nie kreuje wizerunku na użytek wyborców, potrafiła zjednać sobie przychyłność obserwujących (@wandanowicka, tiktok.com). Przykład tej polityk dobitnie świadczy o tym, że znajomość bądź chęć podążania za wskazanymi trendami, nie jest powiązana z wiekiem.

Tabela 6. Aktywność na kontach na TikToku polityków z liczbą obserwujących powyżej 10 tys.

Lp.	Imię i nazwisko	Data publikacji pierwszego filmu w aplikacji	Liczba filmów opublikowanych od momentu założenia konta	Liczba filmów opublikowanych w okresie od 1 sierpnia do 15 września
1	Konrad Berkowicz	24.01.2022	52	13
2	Artur Dziambor	02.05.2021	26	1
3	Dariusz Joński	09.12.2021	68	9
4	Beata Maciejewska	21.05.2021	129	8
5	Wanda Nowicka	19.05.2021	187	15
6	Monika Rosa	31.05.2022	25	7
7	Krzysztof Śmiszek	25.02.2021	66	4
8	Tomasz Treła	14.07.2020	113	6
9	Marta Wcisło	20.03.2021	52	3

Źródło: opracowanie własne.

Jak już wcześniej zaznaczono, kluczową kwestią dotyczącą działalności prowadzonej we wszystkich mediach społecznościowych jest systematyczność publikowania treści. Aktywność przejawiająca się liczbą umieszczanych filmów, wpływa na wielkość budowanych zasięgów. Politycy, których działania poddano analizie, w sposób znaczący różnią się między sobą pod względem liczby stworzonych tiktoków. W czterdziestopięciodniowym okresie obserwacji, najwięcej filmów (15) zamieściła Wanda Nowicka, a najmniej Artur Dziambor (1) (@wandanowicka_; @arturdziambor, tiktok.com). Trudno jednoznacznie stwierdzić, jaką wartość liczbową można byłoby uznać za wystarczającą w kontekście częstotliwości publikacji. Nie ulega jednak wątpliwości, że stworzenie mniej niż pięciu nagrań w okresie półtora miesiąca nie wskazuje na wysoką aktywność polityka czy oczekiwaną systematyczność podejmowanych działań.

Warto mieć przy tym na uwadze, że nie zawsze liczba udostępnionych materiałów świadczy o ich jakości. W wielu sytuacjach przemyślenie działań i dostosowanie się do panujących wymogów, stanie się efektywniejsze od przypadkowej, podyktowanej subiektywną oceną aktywności.

Tabela 7. Kategoryzacja publikowanych treści

Lp.	Imię i nazwisko	Treści humorystyczne/trendy	Treści mówione	Treści zapożyczone	Treści inne „relacje z aktywności”
1	Konrad Berkowicz	4	0	8	1
2	Artur Dziambor	0	0	1	0
3	Dariusz Joński	0	4	5	0
4	Beata Maciejewska	5	1	1	1
5	Wanda Nowicka	3	9	2	1
6	Monika Rosa	0	1	1	4
7	Krzysztof Śmiszek	1	0	0	3
8	Tomasz Treła	1	5	0	0
9	Marta Weisło	0	0	3	0

Źródło: opracowanie własne.

W celu weryfikacji zawartości publikowanych filmów, autorki dokonały kategoryzacji treści opublikowanych przez dziesięciu polityków, którzy byli „obserwowani” przez największą liczbę osób. Przyjęto podział na cztery kategorie: treści humorystyczne/trendy, treści mówione, treści zapożyczone, treści „inne” – „relacje z aktywności”. Pierwsza kategoria to tiktoki tworzone na użytek tej aplikacji, mające zabarwienie humorystyczne, a ich tematyka związana jest z polityką. Do treści mówionych zaklasyfikowano filmy w całości zawierające osobiste, merytoryczne, krótkie wystąpienie (*speech*) właściciela konta, poświęcane wybranym, aktualnym tematom z dyskursu politycznego. Jako „treści zapożyczone” autorki wyróżniły fragmenty publicznych wystąpień (zarówno tych wygłoszonych z mównicy sejmowej podczas obrad, jak i wywiadów w mediach, np. telewizyjnych, radiowych), które są udostępniane pod postacią tiktoków. Ostatnia kategoria odnosi się do udostępniania relacji polityków z podejmowanych przez nich aktywności (udział w strajkach, wiecach, marszach i innych działalnościach społecznych).

Dane zawarte w tabeli 7 potwierdzają uprzednio sformułowane konkluzje i pokrywają się z wcześniejszymi spostrzeżeniami. W czasie objętym badaniem politycy w niewielkim stopniu sięgali po treści humorystyczne, które często są w stanie generować zwiększone zasięgi. Zdaniem autorek najbardziej nieskuteczną konfiguracją, pod względem rodzaju zamieszczanych treści, jest opieranie się tylko na zasobach zapożyczonych z innych mediów. Pomimo względnej klikalności i kontrowersyjnego charakteru prezentowanych tematów, taka specyfika prowadzenia konta wskazuje na nieznaną zasad rządzących aplikacją. Na szczególną uwagę zasługuje Wanda Nowicka, która jako jedna z nielicznych publikuje treści zaliczane do wszystkich kategorii, dzięki czemu jej content jest zróżnicowany, co może wiązać się z większym zainteresowaniem prezentowanymi tematami.

Podsumowanie

Współcześnie media społecznościowe stanowią nieodzowny element funkcjonowania w społeczeństwie, a różne dziedziny „życia” coraz częściej przenoszone są do sfery internetowej. Zauważalna ekspansja nowych aplikacji wskazuje na dynamikę opisywanej materii, która podlega nieustannym zmianom. Zdaniem autorek TikTok, który stale zyskuje na popularności, jest najbardziej kompatybilny z preferencjami użytkowników. Wielość celów, które można realizować z jego pomocą, wpływa na aktywizowanie w tej przestrzeni kolejnych grup odbiorców, w tym działaczy politycznych. Przeprowadzone badanie dowiodło, że politycy są coraz bardziej świadomi zmian postępujących w sposobach komunikowania. Jednakże, mimo prób zaistnienia w tej przestrzeni, zauważa się wiele błędów wskazujących na nieznanomość zasad rządzących aplikacją. Systematyczność publikowania treści powiązana z podążaniem za trendami bądź próbą wyznaczenia własnych, a także niepowielanie contentu stosowanego w innych aplikacjach, pozwoliłyby zoptymalizować ich działania, czyniąc je efektywniejszymi.

Analiza przeprowadzona w niniejszej pracy pozwala na stwierdzenie, że TikTok stanowi dogodną przestrzeń do rozwoju przekazu dotyczącego kwestii politycznych. Pewną obawę, wyrażaną przez autorki, budzi ryzyko zatracenia *idée fixe* przekazu politycznego, na rzecz nadmiernej chęci podążania za trendami i próby nadania mu lekkiego, humorystycznego wyrazu.

Co więcej, jakościowa analiza treści pozwala dostrzec, że nie zawierają one rażących i bezpośrednich przejawów mowy nienawiści. Może to wynikać ze specyfiki platformy, która poprzez zastosowanie mniej oficjalnych i zabawnych form, zmiękcza wydmuch wypowiedzi.

W najbliższym czasie z całą pewnością możemy spodziewać się znacznej aktywizacji polityków na TikToku, który stwarza im możliwość dotarcia także do korzystającej z aplikacji młodej części społeczeństwa. Zauważa się, że różnice występujące między partiami wpływają na ich wieloraki sposób wykorzystania potencjału TikToka. Nie dziwią więc apele prezesa Prawa i Sprawiedliwości, który wskazuje na konieczność przeprowadzenia przez jego ugrupowanie „ofensywy w internecie” (*Kaczyński apeluje...*).

Nieustanne, dynamiczne przemiany społeczno-polityczne, a także kreowanie kolejnych social mediów czynią opisywany temat niezwykle aktualnym. Analiza zawarta w niniejszej pracy, mimo osiągnięcia jej celu, stwarza zatem możliwość kontynuowania obserwacji i badań.

Bibliografia

- Aktualne kluby i koła*. https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/page.xsp/kluby_stat (3.11.2022).
- Cervi, L., Marín-Lladó, C. (2021). What are political parties doing on TikTok? The Spanish case. *Profesional de la información. International Journal on Information and Communication*, 30, 4–5.
- Cybulska, A. (2012). Elektoraty głównych partii politycznych. *Centrum Badania Opinii Społecznej, Biuletyn Sejmowy*, 80, 3–4.
- Gainous J., Wagner K.M. (2014). *Tweeting to Power: The Social Media Revolution in American Politics*. New York: Oxford University Press.
- Główka, E. (2022). *Jak zrobić live na TikToku? Jak nagrywać na żywo? Krótki i skuteczny poradnik*. <https://spidersweb.pl/2022/01/jak-zrobic-live-na-tiktoku-jak-nagrywac-poradnik.html> (20.10.2022).
- Highfield, T. (2016). *Social Media and Everyday Politics*. Cambridge: Polity Press.

- Kaczyński apeluje do działaczy PiS o aktywność w internecie. Mówi o lokalnych serwisach. <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/jaroslaw-kaczynski-o-internecie-pudelek-aktywnosc> (2.11.2022).
- Kemp, S. (2022). *TikTok Statistics And Trends*. https://datareportal.com/essential-tiktok-stats?utm_source=DataReportal&utm_medium=Country_Article_Hyperlink&utm_campaign=Digital_2022&utm_term=Poland&utm_content=Facebook_Stats_Link (2.10.2022).
- Kokoszkiwicz, J. *7 rzeczy o algorytmie TikToka, o których mogłeś nie wiedzieć*. <https://kohai.pl/blog/7-rzeczy-o-algorytmie-tiktoka-o-ktorych-mogles-nie-wiedziec/> (20.10.2022).
- Kruse, L.M., Norris D., Flinchum, J.R. (2017). Social Media as a Public Sphere? Politics on Social Media. *The Sociological Quarterly*, 3 (59), 1–23.
- Omar, B., Dequan, W. (2020). Watch, Share or Create: The Influence of Personality Traits and User Motivation on TikTok Mobile Video Usage. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*, 4 (14). DOI: 10.3991/ijim.v14i04.1242.
- Pisarek, A. (2016). Zasada parytetu płci jako zabezpieczenie funkcjonowania zasady równouprawnienia kobiet i mężczyzn w Unii Europejskiej. W: M. Kępa, M. Marszałek (red.), *Duch praw w krajach Europy Środkowo-Wschodniej* (s. 37–42). Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawniczej i Ekonomicznej Biblioteki Cyfrowej. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Post, B. (2019). Płeć i polityka. Między pozornymi różnicami i różnorodnością. *Rocznik: Dyskursy Młodych Andragogów*, 20, 421–426.
- Regulamin serwisu TikTok*. <https://www.tiktok.com/legal/terms-of-service-eea?lang=pl> (3.10.2022).
- Sawicka, U. (2021). TikTok w kontekście wspólnoty – relacje i reakcje użytkowników aplikacji w czasie pandemii. *Media – Kultura – Komunikacja Społeczna*, 17, 177–192.
- Serrano, M.J.C., Papakyriakopoulos, O., Hegelich, S. (2020). *Dancing to the Partisan Beat: A First Analysis of Political Communication on TikTok*. 12th ACM Conference on Web Science, July 7–10, 2020. Southampton, UK. ACM, New York, NY, USA. DOI: 10.1145/1122445.1122456.
- Skwarek, T. (2019). *Kobiety w polityce. Statystyki międzynarodowe*. Warszawa: Kancelaria Senatu.
- Słownik SEO*. Content. <https://www.semtec.pl/slownik-seo/content/> (15.10.2022).
- Strajk kobiet. <http://strajkkobiet.eu> (10.10.2022).
- Szczegóła, L. (2013). *Bierność obywateli. Apatia polityczna w teorii demokratycznej partycypacji*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- TikTok – co to jest i jak działa?* <https://digitalk.pl/blog/tiktok-co-to-jest-i-jak-dziala/> (15.10.2022).
- TikTok. *Adam Szlapka*, <https://www.tiktok.com/@adamszlapka> (18.10.2022).
- TikTok. *Adrian Zandberg*, <https://www.tiktok.com/@adrian.zandberg> (16.10.2022).
- TikTok. *Artur Dziambor*, <https://www.tiktok.com/@arturdziambor> (14.10.2022).
- TikTok. *Barbara Nowacka*, <https://www.tiktok.com/@barbaraanowacka> (20.10.2022).
- TikTok. *Beata Maciejewska*, https://www.tiktok.com/@beata_maciejewska (16.10.2022).
- TikTok. *Borys Budka*, <https://www.tiktok.com/@borysbudka> (22.10.2022).
- TikTok. *Cezary Tomczyk*, <https://www.tiktok.com/@cezarytomczyk84> (18.10.2022).
- TikTok. *Dariusz Joński*, <https://www.tiktok.com/@dariusz.jonski> (14.10.2022).
- TikTok. *Dobromir Sośnierz*, <https://www.tiktok.com/@dobromir.sosnierz> (18.10.2022).
- TikTok. *Jacek Ozdoba*, <https://www.tiktok.com/@j.ozdoba> (20.10.2022).
- TikTok. *Janusz Kowalski*, <https://www.tiktok.com/@januszkowalskiofficial> (21.10.2022).
- TikTok. *Joanna Scheuring-Wielgus*, <https://www.tiktok.com/@joannascheuringwielgus> (18.10.2022).
- TikTok. *Katarzyna Lubnauer*, <https://www.tiktok.com/@klubnauer> (20.10.2022).
- TikTok. *Klaudia Jachira*, <https://www.tiktok.com/@klaudijachira> (22.10.2022).
- TikTok. *Konrad Berkowicz*, <https://www.tiktok.com/@konradberkowicz> (14.10.2022).
- TikTok. *Krzysztof Śmiszek*, <https://www.tiktok.com/@krzysztofsmiszek> (13.10.2022).
- TikTok. *Marcin Kierwiński*, <https://www.tiktok.com/@mkierwinski> (21.10.2022).

- TikTok. *Mariusz Gosek*, <https://www.tiktok.com/@poselgosek> (22.10.2022).
- TikTok. *Mariusz Kaluźny*, <https://www.tiktok.com/@mariuszkaluzny> (21.10.2022).
- TikTok. *Marta Wcisło*, <https://www.tiktok.com/@martawcisloposel> (10.10.2022).
- TikTok. *Michał Gramyła*, <https://www.tiktok.com/@mcgramat> (22.10.2022).
- TikTok. *Michał Urbaniak*, https://www.tiktok.com/@michal_urbaniak (16.10.2022).
- TikTok. *Monika Rosa*, <https://www.tiktok.com/@monikaannarosa> (16.10.2022).
- TikTok. *Paulina Matysiak*, <https://www.tiktok.com/@poslankamatysiak> (20.10.2022).
- TikTok. *Paweł Szramka*, https://www.tiktok.com/@pawel_szramka (18.10.2022).
- TikTok. *Robert Obaz*, <https://www.tiktok.com/@robertobaz> (20.10.2022).
- TikTok. *Sebastian Kaleta*, <https://www.tiktok.com/@sebastiankaleta89> (22.10.2022).
- TikTok. *Tomasz Trela*, <https://www.tiktok.com/@poselttrela> (11.10.2022).
- TikTok. *Urszula Pasławska*, <https://www.tiktok.com/@ulapaslawska> (10.10.2022).
- TikTok. *Wanda Nowicka*, https://www.tiktok.com/@wandanowicka_ (11.10.2022).
- TikTok. *Władysław Kosiniak-Kamysz*, <https://www.tiktok.com/@wkosiniakkamysz> (21.10.2022).
- Vijay, D., Gekker, A. (2021). Playing Politics: How Sabarimala Played Out on TikTok, *American Behavioral Scientist*, 5 (65), 712–734.
- Wątor, J., Czubkowska, S. (2022). *Internet, jaki znamy, właśnie spada z rowerka. Sprawca: TikTok*. <https://spidersweb.pl/plus/2022/08/tiktok-algorytm-media-prowadzace> (19.10.2022).
- Wełna, Ż. (2020). Polityk aktywny – polityk interaktywny. Obecność liderów politycznych w mediach społecznościowych na przykładzie polskiej kampanii parlamentarnej 2019. *Media i Społeczeństwo*, 12, 188–193.
- Werra, Z. (2019). Polityczne znaczenie procesu informacyjnego w wymiarze cybernetycznym. *Acta Politica Polonica*, 2 (48), 79–88.
- Zaborowska, M. (2019). *Wyniki wyborów: jak głosy rozkładały się według wieku, płci, wykształcenia wyborców*. Pobrane z: https://www.rmf24.pl/raporty/raport-wybory-parlamentarne-2019-fakty/najnowsze/news-wyniki-wyborow-jak-glosy-rozkladaly-sie-wedlug-wieku-płci-wy,nId,3276136#crp_state=1 (2.10.2022).
- Zeng, J., Abidin, C. (2021). OkBoomer, time to meet the Zoomers’: studying the memefication of intergenerational politics on TikTok. *Information, Communication and Society*, 24 (16), 2459–24814.

Cytowanie

- Borowska, D., Rozworska, N. (2023). Aktywność posłów IX kadencji Sejmu RP na TikToku – analiza zagadnienia. *Acta Politica Polonica*, 1 (55), 55–72. DOI: 10.18276/ap.2023.55-04.

The Role of the International Monetary Fund in the Post-War Reconstruction of Bosnia and Herzegovina

MARKO AČIĆ

ORCID: 0000-0002-8020-9482

Independent University of Banja Luka in Bosnia and Herzegovina

e-mail: acicdominus@gmail.com

MILOŠ GRUJIĆ

ORCID NO 0000-0001-5566-5921

Independent University of Banja Luka in Bosnia and Herzegovina

e-mail: gruja84@gmail.com

Keywords: international organizations, international financial institutions, International Monetary Fund, project financing, stand-by arrangements

Abstract

The specifics of international organizations stated in the paper contain a particular reference to global financial institutions. It refers to the support of the development of countries in transition. It also states their reconstruction under the patronage of subjects of international law. The authors indicate the importance of the foundation and historical development of international financial institutions, especially the International Monetary Fund, along with its connection with its growing influence in the field of project financing, both regionally and globally. In the second part of the paper, the focus is on the participation of the International Monetary Fund in the reconstruction and revitalization of Bosnia and Herzegovina from the end of the war conflicts in 1995 until today. The comparative review points to the most significant areas that had the support of the International Monetary Fund in the financing of projects but also draws attention to the political side of this support through the imposition of conditions for financial resources to be approved. Through an overview of stand-by arrangements, the authors analyze the connection between the approval of projects by international financial organizations and their relation with the insistence on the implementation of specific reforms in Bosnia and Herzegovina.

Introduction

The problem of post-war reconstruction of war-torn countries has always required the participation of several different institutions and organizations in a certain period. Looking chronologically, from the renovation of Germany and other European countries with the Marshall Plan

after the Second World War, the renovation of Vietnam or the Korean Peninsula in the middle of the 20th century, to the rebuilding of post-Dayton Bosnia and Herzegovina (hereinafter BiH) from 1995 to the present day, it is clear that the bearers of the aforementioned reconstruction and renovation were the most significant subjects of the international law. In the mentioned cases, the most noteworthy actors of the reconstruction were countries that had preceded for a long time. For example, the USA was responsible for the rebuilding of Germany and other European countries through the Marshall Plan (Knapp, Stolper, Hudson, 1981, pp. 415–471) with an aid package of 14 billion dollars. But in the reconstruction of war-torn BiH, primacy in stated transactions, apart from the states, was taken over equally by international organizations. When we talk about these organizations, we primarily refer to international organizations of a universal or regional character with two significant characteristics: authority to influence international relations and crucial financial resources at their disposal. Bearing in mind the above, we will direct our focus in this paper to the projects that the International Monetary Fund (IMF) has initiated and implemented in BiH until today. Special attention is on stand-by arrangements of the IMF, i.e., their comparative review and the conditions that followed those arrangements.

The research question is: “Does the concept of conditionality refer to specific economic policy measures that the countries receiving the loan are obliged to implement to resolve ‘vulnerability’ and in exchange for multiple payments of the Fund’s financial resources within the framework of individual arrangements?”. In accordance with it, the hypothesis is that “credit arrangements with the IMF also imply the fulfillment of certain conditions, i.e., the implementation of political reforms defined in the so-called letter of intent.”

International organizations as equal subjects of international law

In international law, states have long been the only subject of international law. Many reasons led to the development of international law and the issue of subjectivity within it in this way. We can observe all these reasons from several angles: from the understanding of traditional international law, the predominant role of the state in international relations, and the mistrust of states in multilateral organizations due to the inability to ensure the achievement of the goals prescribed in the founding acts of the first international organizations, for which the most obvious example is the failure of the work the League of Nations.

In addition to all the listed difficulties, today, international organizations, as defined by Fitzmaurice (Fitzmaurice, 1956, p. 108), together with states, are equal subjects in public international law. This status is primarily due to the United Nations, which based on all the lessons learned from the failure of the League of Nations, managed to ensure credibility in its work, especially by respecting the UN Charter in the part of preserving peace and security in the world (Rakić, 2011, pp. 27–29). Following the above, Claude claims, among other things, that the issue of organizing on a universal level can be said to “be, although not exclusively, a reaction to the problem of war” (Claude Jr., 1971, p. 215), which, as a phenomenon, until the establishment UN, was impossible to systematically prevent or punish its initiators.

Today, there are about 5,000 international governmental organizations (and even 25,000 international non-governmental organizations) that meet the physical and legal conditions to be considered international organizations” (Mišćević, 2012, p. 14). According to Archer, all of them, regardless of the scope of membership, founding acts, legal status, and number of officials, have several primary roles in relations at the international level, namely: “the role of instrument-means, arena-forum in participant-actor” (Archer, 2015, pp. 130–132).

All international organizations can be classified according to several criteria, starting from the breadth of membership (universal and regional), openness and permanence (open and closed), and up to activities (universal and specialized) and powers (deliberative, operational, and those that have a national character), (Dimitrijević, Račić, 2011, pp. 36–39). The subject of the author’s further analysis in the following text will be the IMF as one of the most significant universal, deliberative, open, specialized international organizations – the International Monetary Fund.

The role and importance of the International Monetary Fund

The great economic crisis at the beginning of the 20th century led to a decrease in employment, lack of investment, recession, political instability, and, according to many, the beginning of the Second World War. After the war finished and the Marshall Plan was launched, it was openly advocated to regulate economic activities at the international level and establish international organizations. In addition to the establishment of the United Nations (referred to as the UN) as the foundation of the international organization, the second phase in the development of the law of international organizations was dedicated to organizations that dealt with economic problems. Within them, international financial organizations gained particular importance after the conference in Bretton Woods in 1944, where the basic contours of the international financial order were determined. Following the period after the Bretton Woods agreement (also called the “golden age of capitalism”), we see that it influenced the establishment of some of the most important international financial institutions, primarily the World Bank and the International Monetary Fund (referred to as the IMF).

Although it was founded in 1944 as an international financial organization by a long-standing international agreement, the IMF only completed the formation of all bodies at the end of 1945. After several phases of negotiations in 1947, it also received the status of a specialized UN organization. The fundamental tasks for which the IMF was founded could be summarized in the following “developing international cooperation, facilitating the conditions for the expansion and balancing the development of international trade, stability of currency rates, assisting in the introduction of a multilateral payment system, balancing payment balances” and others (Popović, Vukadinović, 2007, p. 117).

The IMF represents an international economic organization whose role refers to facilitating liberal trade and payment transactions (Keohane, 2005). The hypothesis that aid is approved to fulfill outlined foreign policy agendas of highly developed countries contradicts the basic postulates contained in the IMF statute. If this hypothesis is confirmed, it would mean that the “doctrine

of economic neutrality” which the IMF emphasizes as an essential characteristic of its policy, can be a cover for the imperialist aspirations of the United States of America and other developed countries. In this regard, Smith believes that the International Monetary Fund is a “political institution. It is guided by politically appointed persons appointed by the member states, and the decisions of the organization reflect the political interests of the member states” (Smith, 1984, p. 211). The IMF provides financial assistance to its members in exchange for economic reforms (Oatley & Yackee, 2004). According to many theoreticians, the USA has a great impact on the shaping of the goals and policies implemented by the IMF. In this context, it is crucial to emphasize the ability of the USA to influence decisions made within the framework of conditionality agreements (Grujić & Popović, 2019, p. 146; Reyes, 2017, p. 10).

The IMF’s statute states that the purpose of establishing the IMF is to facilitate the expansion and balance of international trade and contribute to the fundamental goals of economic policy (promotion) and maintaining a high level of employment and real income, as well as the development of production opportunities of all members. The IMF, together with the World Bank, looks at foreign trade from the perspective of insisting on a healthy overall macroeconomic framework to ensure a healthy external position of the country.

The specificity of this international organization is the working method defined by the statute, which is determined by two related conditions: the number of quotas and the number of votes that member states have based on them. On average, each of the IMF member states has the right to 250 votes, one vote for every 100 thousand withdrawal rights with a specific character. Since the beginning of the IMF, the rule was that decisions were made with 80% of votes, and it was noticed that it was necessary to tighten that percentage. That is how the IMF Statute was amended in 1978 but that percentage was increased to the required 85% of votes.

It is controlled by a complex system of bodies that consists of the Board of Governors, the Executive Board, and the Managing Director of the IMF. When we talk about the Executive Board, we need to emphasize that “countries are grouped into constituencies to elect 24 executive directors as members of this board, except the largest members of the IMF (USA, Germany, Japan, France, and Great Britain), which have their Executive Directors” (Bordo, James, 2000, p. 6). Although it has a great organizational structure, whose work performs over two thousand six hundred (2,600) employees, the work of the IMF is also subject to harsh criticism. They can most often be summarized as follows:

The IMF had to pay more attention to the following: the basic principle related to the provision of funds that would increase the aggregate demand of countries facing recession; aspects related to poverty and unemployment; inflation that is often too emphasized, forgetting economic growth and unemployment in general, although they are equally important, etc. (Petrović, Jović, 2013, p. 171).

Although it has, as we mentioned, the status of a specialized organization of the UN and an open international organization, membership in the IMF is not devoid of significant obligations. They are aimed mainly at the established principles of foreign monetary and economic policy, that is under

the policy of the IMF. In addition to the above, the IMF often insists on implementing particular reforms that are not only of an economic nature but may have the character of political conditioning. When talking about these conditionalities, we have to emphasize that most often “the term conditionality refers to specific economic policy measures that the countries receiving the loan are obliged to implement to solve ‘vulnerability’ and in exchange for multiple payments of the Fund’s financial resources within the framework of certain arrangements” (Andrijić, 2021, p. 93). In the continuation of this paper, the authors will discuss the cooperation of the IMF with Bosnia and Herzegovina and especially the conditioning of obtaining financial resources through stand-by arrangements.

One of the greatest critics of the work of the IMF, John Perkins, in his book *Confessions of an Economic Assassin* criticizes the “corporatocracy” represented by large world corporations, banks, and governments. Describing his role as an economic killer and the part of his colleagues, Perkins says: „Economic killers are extremely well-paid professionals who rob countries around the world of thousands of billions of dollars. They funnel money from the World Bank, the United States Agency for International Development (USAID), and other foreign “aid organizations into the wallets of large American ‘international’ corporations and the pockets of members of the few wealthy families who control the planet’s natural resources” (Perkins, 2004, p. 1).

The IMF and the World Bank share a common goal of raising living standards in their member countries. The World Bank Group works with developing countries to reduce poverty and increase shared prosperity, whereas the IMF serves to stabilize the international monetary system and acts as a monitor of the world’s currencies (Johnson, 1997, p. 8).

The IMF has drawn vocal criticism over the years. In his 2002 book, *Globalization and its Discontents*, Nobel Prize-winning economist Joseph Stiglitz denounced the fund as a primary culprit in the failed development policies implemented in some of the world’s poorest countries (Stiglitz, 2002, p. 185). He argues that many of the economic reforms the IMF required as conditions for its lending – fiscal austerity, high-interest rates, trade liberalization, privatization, and open capital markets – have often been counterproductive for target economies and devastating for local populations. The fund has also been criticized based on overreach or “mission creep” (Daoud, et. al., 2019, p. 4). Easterly makes this case in his 2006 account of the failures of Western aid to the undeveloped world (Easterly, 2006, p. 970). While he acknowledges some IMF successes in firefighting financial crises in Mexico and East Asian countries in the mid-1990s, he criticizes many of the fund’s interventions in severely impoverished countries, particularly in Africa and Latin America, as overly ambitious and intrusive. In addition, he describes many of the fund’s loan conditions and technical advice as out of touch with ground-level realities. In recent years, the IMF’s work in more advanced economies has drawn ire as well. Greece has been the most high-profile example, as troika-imposed austerity measures have deepened the country’s economic contraction. In July 2015, popular discontent led to a “no” vote in a referendum on whether to accept the IMF’s loan conditions, which included raising taxes, lowering pensions and another spending, and privatizing industries. The government then ignored the results and accepted the loans. However, the Greek case also saw the IMF soften its stance on austerity, at least compared with the European

Commission and ECB. In 2016, senior IMF economists argued that more austerity would be counterproductive, and in 2018 the fund raised the alarm about the unsustainability of Greece's debt burden, putting it at odds with the rest of the Troika. However, others dismiss the suggestion that the IMF's approach should be changed (IMF, n.d.).

Stiglitz mistrusts the IMF and argues that the drastic austerity measures he prescribes to his clients are a "wrong solution" that does not work positively in crisis conditions. He harshly criticized the IMF for its policy towards over-indebted countries, accusing it of pushing these countries into an even greater crisis. He claims that the debt crisis in the eurozone cannot be solved by restricting spending. Instead, the economic expansion should be encouraged by stimulating government spending. According to his formula, countries facing a debt crisis should not listen to the advice of the IMF, which requires limiting budget spending but should focus all efforts on broadening economic activity and employment (Stiglitz, 2002).

The most significant projects of the International Monetary Fund in Bosnia and Herzegovina

BiH inherited membership in the Bretton Woods institutions and the Bank for International Settlements as one of the five successor countries of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRJ). SFRY has been a member of the Bretton Woods institutions since its establishment. The Central Bank of Bosnia and Herzegovina (CBBH) is the depository for the Bretton Woods institutions, and since 2002 it has been the fiscal agent for BiH's membership in the IMF. BiH is a member of the European Bank for Reconstruction and Development and the European Investment Bank. In all the mentioned institutions, BiH partially inherited and then paid or deposited the necessary guarantees for the payment of its part of the funds into the general sources of funds of the mentioned international financial institutions.

The financial position of Bosnia and Herzegovina in the mentioned institutions has so far been visible through three statuses:

- debt (which means that the beneficiary of the loan uses an amount that exceeds its share, in the total sources of funds),
- neutral (does not use funds) or
- zero (uses funds in an amount equal to its share in total sources of funds).

BiH's share in the total quota, and therefore its bargaining power, amounts to 0.06%. Concerning the above, Bosnia and Herzegovina belongs to a group of developing countries and has often made arrangements with the IMF. From 1998 until today, the IMF approved four stand-by arrangements for Bosnia and Herzegovina. According to data from the IMF website, the total value of the stand-by arrangement¹ is 4.1 billion euros. BiH used 1.9 billion euros of the approved funds.

¹ The essence of these arrangements is that the IMF approves them for member states due to the balance of payments difficulties. Funds for these purposes are provided from general sources (General Resources Account - GRA). The negotiation system implies that the Fund agrees with the member state on the conditions under which the arrangement is approved and stated in the Letter of Intent. Funds are paid in installments, so-called tranches, and the member state

The first arrangement BiH signed in 1998, and the last in 2012. They were all repaid in a total amount of more than 1.3 billion euros. The so-called extended arrangement (EFF) was signed in 2016, and BiH was approved for about 620 million euros. Bosnia and Herzegovina withdrew a little more than 177 million euros in two tranches, repaid about 7.3 million euros, and until 2028 it remains to repay more about 170 million euros. The rest of the funds were not transferred to BiH because the authorities did not implement the agreed reforms (Aćić, Grujić, 2022, p. 22). In April 2020, during the closure of countries due to the corona crisis, BiH agreed on the so-called instrument for rapid financing with the IMF. By this, BiH was granted about 371 million euros with a repayment term of 2025. Negotiations on the new credit arrangement of BiH with the IMF, in the amount of around 750 million euros, were interrupted at the end of 2020 after failing of political representatives from the Republic of Srpska, and the Federation of BiH² entity, to agree to the terms of the IMF. In particular, the authorities of the Republic of Srpska refused to accept the obligation to implement the reforms that the IMF considers necessary. The problem for the authorities in the RS is that the IMF demanded a single register of all private accounts in Bosnia and Herzegovina at the state level. The representatives of the Republic of Srpska thought that the state does not have the right to inspect the accounts of citizens, that is, this is the exclusive authority of the entity. The IMF pointed out that this is a step that has the sole aim of preventing money laundering, and such regulations have long been valid in the member states of the European Union³.

The last report of the IMF from May, emphasizes that the prospects in the future are very uncertain. According to projections, economic growth will fall from 7.1 percent in 2021 to 2.4 percent in 2022 and will stabilize at approximately three percent in the medium term. Inflation will remain elevated until the very end of this year, after which it will gradually moderate. All the mentioned negative risks are high. The key recommendation is that the authorities should protect the most vulnerable categories of the population from inflation, preserve financial stability, increase public investments and accelerate reforms to strengthen the single economic space, and establish a course of higher economic growth in the medium term. The authorities should mitigate the impact of high prices on the most vulnerable but, at the same time resist calls for salary increases and the introduction of a differentiated VAT rate. Given the lack of adequate social assistance, we should consider a temporary abolition of excise duty on fuel. The authorities should

repays each tranche in eight equal three-month installments. Before paying out the agreed tranches, the Fund controls the realization of the conditions that the member state committed to when agreeing on the arrangement.

² Bosnia and Herzegovina consists of two equal entities, the Republika Srpska and the Federation of Bosnia and Herzegovina.

³ The loan was offered on more favorable terms than the authorities in Bosnia and Herzegovina could obtain on the capital market, where they started taking on new debts. After refusing to cooperate with the IMF, the authorities in Srpska, pressured by the budget deficit, decided to offer government bonds for sale on the London Stock Exchange. They issued bonds worth 300 million euros and sold them in April at an interest rate of 4.75 percent. The loan offered by the IMF had an interest rate below one percent.

also improve social support to prepare for future shocks, strengthen public financial management and increase public investment in infrastructure and green energy to boost growth in the medium term. The IMF points out that the currency board continues to serve Bosnia and Herzegovina well but needs to be strengthened further. Ensuring strict adherence to prudential requirements and developing contingency plans for future liquidity pressures are essential to preserving financial stability. Establishing a fund for financial stability that covers the whole state, and can facilitate the restructuring of banks and ensure liquidity in emergency cases, would fill up a crucial gap in the network of financial sector protection mechanisms. The IMF points out an urgent need to solve the long-standing shortcomings, especially by revising the framework for preventing money laundering and terrorist financing and the framework for public procurement. Establishing a register of bank accounts of natural persons for the entire country would strengthen the effectiveness of preventing money laundering and terrorist financing, as well as debt collection. It is necessary to continue efforts aimed at improving the management of public enterprises and reducing fiscal risks.

Significance of stand-by arrangements

When an individual IMF member country faces a fundamental macroeconomic imbalance, the IMF gets involved in solving the problem, at its request. Through negotiations with the member state, the IMF adopts a framework program that contains macroeconomic measures and policies that the member state needs to adopt and implement, together with conditions that need to be fulfilled for the IMF to approve the appropriate financial assistance. Due to the above-stated readiness to provide financial and advisory support to members in the shortest possible time, the IMF is called a “Stand-by Lender” in English. This arrangement can be descriptively explained as a support one can currently count on. The message sent is much more important than the amount of IMF financial assistance. All other bilateral and multilateral investors are instantly informed that the country has committed itself to carrying out the necessary reforms to the economic system and that they will carry out the mandatory structural reforms and improvement of the entire institutional framework. Financial aid from the IMF is usually not enough to solve all problems, but it represents a kind of catalyst because it initiates financing from other institutions or countries. From the perspective of developing countries, another Bretton Woods institution, the World Bank, is usually involved in solving the problem. Its assistance is complementary to the support from the IMF.

The reduction of stand-by arrangements in favor of flexible lines is evident, especially in aid programs for underdeveloped economies. These credits are denominated in Special Drawing Rights (SDR). Such developments show us a change in policy management by the IMF. Having learned from a global economic crisis and ineffective saving measures in Greece, the IMF is turning to aid programs to prevent the crisis outbreak. The IMF is guided by the idea that prevention is the most effective remedy for stopping the emergence of deficits and the outburst of crises. The high social costs of these reforms are the most common cause of their failure.

The IMF emphasizes the need for further fiscal consolidation, job creation, and political will to implement other reforms. The cooperation of the IMF, the European Union, and the European Central Bank are crucial for achieving intelligent, inclusive, and sustainable economic growth in European countries, which follows the Europe 2020 strategy.

The IMF's task is to ensure the growth of international exchange and ensure the ability of countries to correct disproportions in the balance of payments through stand-by arrangements. In this way, states can use stand-by arrangements to correct these disproportions in the balance of payments and avoid using long-term destructive measures, such as changing the currency value. Thus, arrangements with the IMF indirectly stimulate the country to make its foreign trade conditions healthy in the long term. As far as Bosnia and Herzegovina is concerned, the stand-by arrangement clearly states that the currency board must be maintained. It also provides part of the stand-by funds for a possible increase in reserves in the Central Bank of Bosnia and Herzegovina if it is necessary to ensure the full coverage of the currency board (Capital, 2019, p. 156).

According to IMF reports, reforms in the financial sector that the IMF insists on, which include the reduction and control of income in the public sector, will contribute to increasing the competitiveness of the private sector, which will no longer compete with high public salaries.

Conditionality of financial support on the implementation of reforms in BiH

All adopted measures can be divided into restrictive, incentive, and social security measures. Restrictive measures refer to the reduction of budget costs, primarily administration costs (salaries and other benefits of public administration employees, and material business costs), and the reduction of total social benefits that are realized primarily through entity budgets. Most of the measures implemented so far at all levels of government are restrictive in nature and are part of the conditions set by the IMF for obtaining individual loan tranches. Each loan tranche is a subject to a series of restrictive requirements.

In the case of Bosnia and Herzegovina, the final beneficiaries of IMF loans are the entities and the Brčko District of Bosnia and Herzegovina. The loan is formally remitted, distributed, and returned through the Central Bank of Bosnia and Herzegovina and the State Ministry of Finance and Treasury of Bosnia and Herzegovina. Funds for loan repayment mainly come from value-added tax collected by the BiH Indirect Taxation Administration, which began operating in 2005. At that time, the former customs administrations of the Federation of BiH, Republika Srpska, and Brčko District of BiH were merged.

Under the pressure of the IMF, Bosnia and Herzegovina obtained, for example, Administration for Indirect Taxation. On the other hand, the IMF unconditionally transferred 307,739,522 euros to the Central Bank of BiH account on August 23, 2022. The Central Bank will further forward this money to the accounts of the two entities, the Federation of Bosnia and Herzegovina and the Republic of Srpska. According to the 2016 agreement between BiH and the IMF, the Federation of Bosnia and Herzegovina should receive two-thirds of that amount, or 205,159,681 euros,

and the Republika Srpska 102,579,840 euros. Brčko District will not receive a euro unless the entities give up some amount in favor of this third separate administrative unit. The IMF predicted that this money would help countries fight against the COVID-19 pandemic. However, the money was paid without any conditions, no reforms were requested and it is not a loan. Bosnia and Herzegovina will pay only 154,242 euros in the name of “SDR interest on conversion into a certain currency.” The entities can spend it on whatever they want. They can, for example, use it to pay off loans, pay pensions, pay taxes owed by public companies, incorporate it into entity budgets through rebalancing, or forward it to the budgets of cantons (in the FBiH), municipalities, and cities. This money is allocated to IMF members in proportion to their existing quotas in the Fund. It is expressed in Special Drawing Rights (SDR), an international reserve asset defined by a basket of currencies that includes the US dollar, the euro, the Chinese yuan, the Japanese yen, and the British pound.

The establishment of a register of accounts of natural persons at the state level, which would be managed by the Central Bank of Bosnia and Herzegovina is one of the conditions of the IMF. Two such registers exist separately in FBiH and the Republic of Srpska. The European Union, in the fight against money laundering, requires all member countries to establish such in their countries. Commercial banks operating in Bosnia and Herzegovina also requested these, as it would make it easier for them to collect debts and claims. The Republika Srpska assessed this request as a “transfer of jurisdiction from the entity to the state” and rejected it. The adoption of a new law on electronic signatures at the state level was also a request. Representatives from Republika Srpska objected to this because of the “transfer of jurisdiction.” The third condition was the adoption of the state law on energy, which would regulate the energy and natural gas market in BiH (Radio Slobodna Evropa, 2020). Entities have their gas laws. BiH is a signatory to the Energy Community Agreement, and all signatory countries have agreed to align their energy sector with EU norms. The representatives of Srpska opposed this condition of the IMF and the EU “because of the transfer of jurisdiction.”

In support of the claim that the conditions are restrictive is that the agreement between Bosnia and Herzegovina and the IMF on the new credit arrangement was a condition of the European Union that the state and its entities receive EU funds for macro-financial assistance of 250 million euros. The aid was divided into two tranches, each amounting to 125 million euros. The first tranche is unconditional, while the second tranche requires exact reforms. It is a part of an aid package worth 3.3 billion euros provided by the European Commission and the European Investment Bank for the countries of the Western Balkans (IMF, 2022). However, the European Commission emphasized that “along with the money comes the realization of certain policies related to respect for human rights, democratic principles, and the rule of law.”

As a confirmation of the hypothesis, we point out that 69% of the amount transferred by the IMF is of a restrictive nature. In other words, the payment implied particular political reforms (Table 1).

Table 1. Bosnia and Herzegovina: Transactions with the Fund

Year	Condition-measures	Amounts in SDRs
2020	restrictive	265,200,000
2018	incentive	63,412,500
2016	incentive	63,412,500
2014	restrictive	211,375,000
2013	restrictive	109,915,000
2012	restrictive	101,460,000
2010	restrictive	155,570,000
2009	social security	182,630,000
2004	incentive	12,000,000
2003	restrictive	24,000,000
2002	restrictive	31,600,000
2001	restrictive	13,990,000
2000	incentive	27,160,000
1999	restrictive	29,030,000
1998	incentive	24,240,000
1995	social security	30,300,000
1992	social security	20,538,522
Total		1,365,833,522

Restrictive	942,140,000	69.0%
Incentive	190,225,000	13.9%
Social Security	233,468,522	17.1%
Total		100.0%

Source: International Monetary Fund (2022).

Conclusion

The IMF is an international economic organization whose role is to facilitate liberal traffic of trade and payment. Shortly, the IMF's task is to ensure global financial and economic stability with the World Bank, just as the UN has the task of ensuring global political stability. The IMF plays a major role in maintaining stability and preventing economic crises in the world. It strives to solve monetary problems and improve international trade with all its instruments and experience. At the same time, it maintains a high level of employment and income, foreign exchange stability, helps the formation of a multilateral payment system, maintains global liquidity, gains the trust of its members, and reduces the negative consequences of uneven balances of payments.

The paper confirms the hypothesis that the IMF often insists on the implementation of determined reforms that are not only of an economic nature and may have the character of political conditioning. The answer to the research question implies an emphasis on the fact that the IMF's lending is conditioned by the adoption of specific economic policy measures that the countries receiving the loan are obliged to implement to resolve "vulnerability" and in exchange for multiple payments of the Fund's financial resources within the framework of individual arrangements.

BiH belongs to the group of developing countries and has often entered into arrangements with the IMF. From 1998 until today, the IMF approved four stand-by arrangements for Bosnia and Herzegovina. According to data from the IMF website, the total value of the stand-by arrangement amounts to 4.1 billion. BiH used 1.9 billion of approved funds.

All measures adopted by Bosnia and Herzegovina can be divided into restrictive, incentive, and social security measures. Restrictive measures refer to the reduction of budget costs, primarily administration costs (salaries and other benefits of public administration employees, and material business costs), and the depletion of total social benefits realized through entity budgets. Most of the measures implemented so far at all levels of government are restrictive in nature and are part of the conditions set by the IMF for obtaining individual loan tranches. Each loan tranche is a subject to a series of restrictive requirements. One of which was the establishment of the BiH Indirect Taxation Authority. It was not predicted as such by the Dayton Peace Agreement as an institution of BiH because tax policy is the competence of the Republika Srpska and FBiH entities. This way, the IMF joined other international organizations such as NATO, OSCE, EU, and UN, which, in the implementation of the Dayton Peace Agreement, often insisted on anti-constitutional action. That is the transfer of competencies from the entity level to the level of joint institutions of BiH. It was contrary to the mandate they had in BiH.

References

- Ačić, M., Grujić, M. (2022). The Role of Selected Financial Organizations in the Reconstruction of Bosnia and Herzegovina After the Dayton Peace Agreement. *Acta Politica Polonica*, 53, 15–28.
- Andrijić M. (2021). The Impact of the Financial Arrangements of the International Monetary Fund on the Inflows of Foreign Capital – Fundamental Assumptions and Findings of Scientific Research. *Economic Review*, 1 (72).
- Archer, C. (2015). *International Organizations*. First published 1983, Fourth edition published 2015 by Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN and by Routledge 711 Third Avenue, New York.
- Bordo, M.D., James, H. (2000). *The International Monetary Fund: Its Present Role in Historical Perspective*. NBER Working Paper No. 7724. Cambridge MA: National Bureau of Economic Research.
- Borisić, J. (2018). The Role and Influence of the IMF in the Creation of Economic Policy: the Example of Serbia. *Economic Challenges*, 13, 50–64. Retrieved from: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=768016> (25.10.2022).
- Capital, E. (2019). Bosnia and Herzegovina. In: *Exotix Developing Markets Guide* (pp. 155–168). Palgrave Macmillan, Cham.
- Claude Jr., I.L. (1971). *Swords into Plowshares, The Problems and Progress of International Organizations*. New York: Random House.
- Daoud, A., Reinsberg, B., Kentikelenis, A.E., Stubbs, T.H. & King, L.P. (2019). The International Monetary Fund's Interventions in Food and Agriculture: An Analysis of Loans and Conditions. *Food Policy*, 83, 204–218.
- Dimitrijević, V., Račić O. (2011). International Organizations, Fifth Edition. *Official Gazette*, 36–39.
- Easterly, W. (2006). An Identity Crisis? Examining IMF Financial Programming. *World Development*, 34 (6), 964–980.

- Fitzmaurice, G.G. (1956). Special Rapporteur. Document A/CN.4/101. *Yearbook of the International Law Commission*, 2. <http://www.un.org/law/ilc/index.htm> (27.10.2022).
- Grujić, M. & Popović, D. (2020). The Consequences of Consolidating the Votes of Countries from Europe in the IMF's Executive Board. *Annals of the Faculty of Economics in Subotica*, 55 (41), 145–158. Retrieved from <https://anali.ef.uns.ac.rs/index.php/AnnalsEFSU/article/view/21> (25.10.2022).
- IMF. (2022). *Bosnia and Herzegovina and the IMF*. Washington: IMF. Retrieved from: <https://www.imf.org/en/Countries/BIH#ataglance> (25.10.2022).
- IMFb. (n.d.). Factsheets. Retrieved from: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/eng/list.aspx>.
- Johnson, B. (1997). *The International Monetary Fund: Outdated, Ineffective, and Unnecessary*. Retrieved from: <https://www.heritage.org/report/the-international-monetary-fund-outdated-ineffective-andunnecessary>, 1–17.
- Knapp, M., Stolper W.F., Hudson M. (1981). Reconstruction and West-Integration: The Impact of the Marshall Plan on Germany. *Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft? Journal of Institutional and Theoretical Economics, Economic Reconstruction in Europe: The Reintegration of Western Germany: A Symposium*, 3 (137), 415–433.
- Miščević, T. (2012). A New Era of International Organizations, *Official Gazette*.
- Oatley, T. & Yackee, J. (2004). American Interests and IMF Lending. *International Politics*, 41 (3), 415–429.
- Perkins, J. (2004). *Confessions of an Economic Hit Man*. Berrett-Koehler Publishers.
- Petrović, P., Jović, Ž. (2013). *The Impact of the Global Economic Crisis on International Financial Institutions. International Problems*. Belgrade.
- Popović, V., Vukadinović, D.R. (2007). *International Business Law-general Section*. Banja Luka-Kragujevac.
- Radio Free Europe (2020). *IMF: Negotiations on a New Arrangement with BiH Ended Without Qgreement*. Retrieved from <https://www.slobodnaevropa.org/a/31011559.html> (25.10.2022).
- Rakić, B. (2011). *Achieving Peace Through International Organization and Integration of States*. Belgrade: Faculty of Law, University of Belgrade.
- Reyes, L. (2017). The Link Between the Current International Monetary Non-system, Financialization and the Washington Consensus. *Research in International Business and Finance*, 42, 429–441.
- Smith Jr, F.L. (1984). The Politics of IMF Lending. *Cato Journal*, 1.
- Stiglitz, J.E. (2002). *Globalization and Its Discontents*. W.W. Norton & Company.

Citation

- Ačić, M., Grujić, M. (2023). The Role of the International Monetary Fund in the Post-War Reconstruction of Bosnia and Herzegovina. *Acta Politica Polonica*, 1 (55), 73–85. DOI: 10.18276/ap.2023.55-05.

International Trade and Imperial Precursors: The Evolution of a New Nigerian Economy in the 19th and 20th Centuries

ABDULRASHEED ABDULYAKEEN

ORCID: 0000 0002 8467 8710

Department of Political Science, Al-Qalam University Katsina, Katsina State
e-mail: abdulrasheedabdulyakeen90@gmail.com

ABDULLAHI ISMA'EL MUKTAR

ORCID: 0000 0002 5487 8923

Department of Political Science and International Studies, Ahmadu Bello University, Zaria
e-mail: ismaelabdul88@gmail.com

Keywords: Foreign Debt, International Trade, Imperial Precursors, Nigerian Economy, International Financial Institution (IFI)

Abstract Capitalism has perpetuated class antagonism which breeds dissatisfaction amongst people in a bid to seek equality and justice in the distribution of power and economic resources. This study analyses International Trade and Imperial Precursors into the New Nigerian Economy in the 19th and 20th Century. Using data generated from secondary sources and descriptive analysis, it has been realized that the Nigerian economic elite play negative role in the economic dependency processes of the country. Finding also reveals that, Government policies in Nigeria are foreign oriented in nature, therefore, favoring foreign western economies at the detriment of Nigerian interest. The study conclude that there is a need to channel our energies to producing for internal needs and consumptions but these calls for a change in the values of principle of the indigenes, there are far too many acts of indiscipline and self-indulgence on the part of the generality of our people in all the starter of our society.

Introduction

Africa is replete with political instabilities; authoritarian leadership, military coups and forceful regime change all of which had also undermined effort at transforming the region. Of the countries ranked in the 2015 failed states index by the Fund for Peace, three Sub Saharan African countries: South Sudan, Somalia and the Central African Republic appeared first, second and third respectively. African countries as against the giant stride at common currency convergence among the EU countries, African countries don't accept their currencies but the US Dollars, yet they lament

poor treatment at the WTO. How can they compete favorably in trade? The largest concentration of Least Developed Countries (LDCs) is found in sub-Saharan Africa. Of the 48 countries listed by the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) as Least Developed Countries, 33 are in Sub-Saharan Africa representing 69 percent of Sub-Saharan Africa falling into this category. According to the World Bank the economies of Sub-Saharan Africa are majorly primary-produce oriented with only ten of the economies agricultural sectors contributing less than 20 percent to the GDP (9). For most of the countries of Sub-Saharan Africa, manufacturing contributes less than the 13 percent weighted average share of this sector in the GDP of low income economies (China and India excluded) as classified by the World Bank (Acheoah, 2018; Azeez, 2010).

The economic consequence of colonial capitalist state formation in Sub-Saharan Africa was that it inverted the process of state, society and economic development untypical of the western mold. How? The western capitalist states thus emerged as authoritative institutions established by the dominant capitalist class to protect their privileges. These emergent capitalists needed a state that protects rationalizes their economic interests. This helps one to appreciate why the states are stronger in Europe, being created by business men who needed authoritative superstructure institutions to sustain and protect their privileges, and weaker in Africa. The economic mode produced the states system, thus a capitalist state will protect private property rights as well as right to inheritance (Abdulyakeen, 2020; Adejumobi, 1995).

The irony of African case is that there were no capitalist, industrialists or bourgeoisie in the western mold to drive the system that was transported to the region (Ajom, 2006; Chinonye, 2007). African bourgeoisie were petty middlemen, and those who have embezzled state funds and converted state properties from the strict sense of it. Majority of African billionaires, if properly investigated, will found their wealth traced to public funds misappropriated at one time or the other. This trend has not changed among African political and business classes. Privatization in the African parlance has been skewed to a very fraudulent policy where those in government who want to acquire state properties they could not have bought while in government, now decided to acquire those assets after leaving service with the funds stolen while in government. This practice characterizes the Nigerian privatization policy in the early 21st century in which state investments were sold to friends and cronies with no new wealth coming into the system.

As there were neither capitalists nor industrialists when capitalist mode of production was introduced to Sub-Saharan Africa, the economies of sub-Saharan Africa became an appendage of the metropolises; the economies became planned, structured to meet the needs of the metropolitan industries for raw materials. This colonial economic structure still remains as virtually all countries of the Sub-Saharan Africa remain primary producers, surviving on raw materials and mineral resources. It was against this background that decolonization began after World War II in what came to be described as the third wave of decolonization. Consequently, this historical antecedent had fundamental impact on post-colonial African state in three different ways:

- i) It created a dichotomy between the economy and the society. This implied that the economy of post-colonial Africa were not offshoot of their society, it is disarticulated from the societies and polities;

- ii) A transformed social-economic system imposed on people who missed the proper transitional phases leading to capitalist state formation. This inverted the process of capitalist state formation in the ideal mold of the western capitalist society;
- iii) In Africa there were no capitalist privileges as it were and those managing the economy had no stake in the economy, an unproductive ruling class to whom economic productivity becomes an anathema, embezzlement of public funds becomes the norms and above all the absence of a developmental regimes as those who don't know what to do with political powers beyond primitive accumulations took the stage of governance and African states took the character of hijacked entities (Ake, 1996; Ferguson, 2006; Maasdorp, 2016).

The implication of this is that by the 1960s, the decade of decolonization, while there were democracy, liberalism in principle not in practice, there were no middle class and social cohesion to sustain democracy, consequently conflicts, civil wars, coups and forceful changes of regimes became a common phenomenon in Post-colonial African states (Thomson, 2010; Abdulyakeen, 2021).

The atomization of the African societies reflects the limited development of the productive forces especially so far as they have hampered generalization of commodity, production and exchange. The post-colonial state is unable to mediate the struggles between classes and within classes particularly the hegemonic class. The net effect of this is that politics essentially the struggle for control and use of state power becomes warfare. The causes of the crisis of underdevelopment in post-colonial Africa has since taken multi-dimensional form beyond colonial antecedents of western capitalist exploitations as ample evidence of post-colonial Asian countries that have broken out of the mold of underdevelopment in spite of their colonial past. These narratives are fundamental in spotlighting local factors that had impeded development in Sub Saharan Africa that are engineered by the indigenous people which are not compatible with development in principle and practice.

The countries that are depending on the rest are mostly poor countries of the Third World. Nigeria is a typical poor Third World country and underdeveloped that depend on the western world for decision and implementation of economic policies, thereby contributing to the economic development of the west to her own detriment. For example, (SAP) Structure Adjustment programme of 1986, National Directorate of Employment (NDE) of 1986, Petroleum Trust Fund (PTF), Poverty Alleviation Programme etc. all seems to have ended in failure after gulping in estimate material and human resources, funded with loan and the associated interest (Anyanwu, 1998; Azeez, 2010).

Since the economic structure is disarticulated, being the main structure, the foundation on which raise the political super structure, and which controls both the intellectual and material production, the implication is the underdevelopment of the entire society. The state of underdevelopment of the entire society raises serious alarm in whole Third World countries and the international community. Historically, most of the Third World countries suffering dependency passed common rigorous stages of development from slavery to colonialism/imperialism, and to the contemporary

globalization. What distinguished one stage from the other was the intensification of the rate of suppression and exploitation mounted on the poor Third World countries by the economically developed west (Rodney, 1973).

While slavery is no longer so fashionable and legal today, America is still getting a good chunk of its human capital from external sources, this time through an ingenious invention known as the “visa lottery system”. The American visa lottery system has simply taken advantage of, first, the gullibility of Africans and, second, the inhospitable environment in their domestic economies resulting from bad governance, both of which force young, and not-so-young, persons to seek greener pastures in America to work as “free slaves”. Whether we like it or not, the American visa “lottery system” is an excellent piece of strategic plan. In fact, I wish the government of my country was that ingenious.

Contemporary imperialism is full of such subtleties which African government must be conscious of and guard against if we must survive in our relations with the hegemonic powers. This paper seeks to expose and underline the illusion of one seemingly innocuous concept that is being used by the imperial powers today to maintain their global hegemony and dominance. Unfortunately, however, the ideological and strategic potency of that concept has eluded the consciousness of many people, even in intellectual circles. This point is that, besides outright wars of occupation, annexations and gun-boat diplomacy that are usually associated with imperialism, there are also several subtle, in fact, sometimes apparently altruistic, measures that Euro-American powers currently deploy to ensure and sustain their continued subjugation, domination and exploitation of the Third World countries.

According to President Umaru Yar’adua: Nigerian market is big enough to sustain the domestic industrial sector if the nation looks inwards at their local products. Many industries have to close shops due to lack of patronage of local products by Nigerians just as he urged the organized private sector to demonstrate a high sense of consumer patronage by following the footsteps of government (Daily Champion, October 27, 2009).

Former minister of commerce and industry (Daily Champion October 27, 2009) chief Achike Udenwa in his own speech said “the buy – made – in – Nigeria product campaign was in line with three basic elements of increasing productivity, decreasing import and enhancing export”.

The study of this nature is expected to improve the performance of government in making decisions that will enhance economic development. It will also pave way for other African leaders to have democratic consciousness in implementing and executing laws which will be of utmost benefit to all. This work, prescribes how to manage the nations resources, for the benefit of the general citizens, and this will determine the relevance of the existing government policies. In the light of the consideration, the purpose of this work is to identify the historical forces which has generated economic underdevelopment and continues to reproduce itself till today. This history of economic underdevelopment will be traced from the period of colonization to the present time.

Objectives of the study

It is the aim of this study to examine International trade and Imperial Precursors into the New Nigerian Economy in the 19th and 20th Centuries. Specifically:

- i) It will investigate the major cause of Imperial Precursors into the New Nigerian Economy in the 19th and 20th Century.
- ii) Discover the impact or the role Nigerian economic elite with the Imperial Precursors into the New Nigerian Economy in the 19th and 20th Century.
- iii) Examine the role of Multinationals into the New Nigerian Economy in the 19th and 20th Century.

The pre-colonial political economy of Nigeria

Prior to British institution, Nigeria had developed to a certain extent, some of the towns had grown into urban areas existed in some areas of the Yoruba land. A few Yoruba towns had population of between 20,000 and 70,000 at that time and they all settled at Ibadan, Abeokuta, Oshogbo, Ogbomosh, Ife and Oyo. In northern Nigeria we have urban centers in Kano, Zaria, and Kastina, borne etc. These urban centers arose because of the increase in the production above the local population.

According to Hayford (1972) “before even the British came into relations with our people, we were developed people, having our own institution, having our own of ideas of government”. The urban areas serve as a meeting point where surplus food was sold in exchange of other product like clothes, craftwork, iron etc. In the pre-colonial Nigeria society, most of the items of consumption were created form local resources, cotton was grown locally and was collected, spun, hard wove and dyed with colors’ obtain from local plants. The equipment’s for producing clothes were made of local woods. Iron was mined and used in making hoes, rods and spears. During the Nok culture, iron was smelted around nook, on Jos, plateau, and at Daima in Bornu state around 500 B.C. By the 4th century A.D producing technique has spread throughout the country. Iron was obtained by digging lumps of iron stone of shallow pits and quires, heating it over an open fire, pounding, washing, and smelting in kilns or furnaces, it was sold to smiths who produced not only rough iron but budded or forged steel. Iron manufacturing industries existed in various areas, including the famous ones at Awka, Bida, Ilorin and Ijebu ode.

Different types of minerals like salt, gold, etc. were mined locally. Also, there was a well-developed glass manufacturing industry at Bida and Bida again had a prosperous bead-manufacturing industries as well as brass and copper industries. The pre-colonial Nigeria society was self-sufficient in both human and natural resources, the food they ate were collected locally and they were of high nutritious content. Where some of their needs were lacking, they sought for another means of providing it. Africans showed great ingenuity in providing against deficiencies in diet, where ordinary salt was hard to produce, nearby supplies of calcium are prepared from plant tissues or part of it in Rhodesian and Kenya from the ashes of reeds, and in Nigeria from the Baobab tree and investigation of the food habits in the different areas of the colonies of French west Africa shows a considerable variety in dietary, in accordance with cola supplies and customs (Soederberg, 2004).

Among the plant products used for food were palm oil, palm kernels, palm wine, Shea butter, and wild animals. Dried grasses and palm leaves were used in building houses, windows and doors were made from local woods which were obtained mainly from southern Nigeria, pottery and mat making were practiced, plates and some cooking material were made from clay, Benin, Oyo and they were famous in carvings and partings, they preferred ivory, terracotta and bronze sculptors.

In the North, there was a highly developed system of industry among which there were the smiting and tinning industries, there was also a cloth industry resulting from the production of cotton, hides from animals etc. The other varieties of industries include leather making, dying of cloth material etc. It was this development that turned raw into the Manchester of West Africa by the 1850's. Trading was concentrated in markets situated within the cities and vulgar of their areas, there was external trade—the Trans Saharan trade—of which Kano was famous for. Camels and horses were used in trans-Saharan trade (Ekpo, Egwaikhide, 1994).

Nigerian exports at this time were essentially the excess of products consumed locally. Manufactured knives, cutlasses and hoes were used in farming. In many parts of the country, root crop like yam, cassava and cocoyam were cultivated in large quantity, but also an away of secondary crops were produced, including legumes, cereals, bush and tree fruits, varieties of beans, maize, groundnuts, banana, palms and wild vegetables were also collected from the surrounding bush. They include green leafy vegetables as well as palm oil and palm wine. Animals like goats, dogs, and chicken were dominated and occasionally killed for food. All these show a great mark of self-sufficient, thus in pre-colonial Nigeria, just as consumption was never divorced from the uses of local resources, it was never divorced from the needs of the local population. These things could have been better if they had been improved upon instead of abandoning them completely; it is from the uses and refinement of these local resources that development starts. The present economic underdevelopment which the country is facing could have been a thing of the past if there materials were improved upon (Soederberg, 2004).

But with the arrival of European, the pre-colonial Nigerian self-sufficiency was shattered and disorganized. This disorganization of the Nigeria pre-colonial economy marked the beginning of her underdevelopment. This underdevelopment which was started by slavery was instigated by the shortage of labor in Europe. The indigenes that were used in the plantations were unfit for the job because of excessive toiling, Starvation and disease, so the Europeans turned their attention to Africa for shares.

Rodney (1972) states: "The arrival of the Portuguese in West Africa, shortly before the middle of the fifteenth century, they started seizing Africans and taking them to work as slaves in Europe. Especially in Portuguese and Spain. The countries raided including Senegal, Liberia, the Ivory Coast, Ghana and Nigeria".

According to the famous Historian Dr. Web Dubois (1958) Africa lost about 100 million of the youngest and the strongest people during that period.

The raid for shares brought about constant intertribal wars in Nigeria, this loss through wars and slavery alone seriously hampered the development of the productive forces of the African continent in general and Nigeria in particular. This slave trade was clearly a form of large scale

export of potential economic surplus from Nigeria and other African countries. The labor power of the slaves carried away representing so much unpaid labor of exploitation. Moreover, since slavery represented not just forced labor but the appropriation of the human person as another person's property, this savage form of exploitation include the appropriation of the potential surplus of the unborn, the actual disruption of production during the slave raid and resulting in depopulation of Nigeria and other African countries. The slave trade disrupted production relations and crippled the domestic labor force of their countries, they contributed to the loss of potential surplus. Both losses the gain to the imperialists and the curs to the Africans contributed vital component of the surplus which could have been used for capital accumulation by Nigeria.

The slave trade which facilitated the primary accumulation of capital in Europe was disastrous to development in Nigeria, depriving the latter of the strongest and able-bodied part of its population. This resulted in the stagnation of Nigeria productive forces at a low level. Meanwhile, the plunder of Nigeria's natural resources and the slave trade heaped to accelerate European economic development. It was the profit that was accumulated during the slave trade that was used in industrializing Europe. The capital that was invented in the 19th century commence was part of the capital that had been derived from the slave trade. When the slave trade was abolished the European entrepreneurs who raided Africans in general and Nigeria in particular turned to importing Africans agricultural products and establishing industries in their respective countries, for example Iloydi, the great insurance underwriting and banking house, falls into this category having been nourished by the profit from the slave territories of west indies in the 17th and 18th centuries, and the ubiquitous Barclays bank (union bank) had its antecedents in slave trading. Worms had strong links with the French slave trade and it grew to become one of the most powerful financial houses dealing with the French empire in Africa and Asia, with particular concentration on Madagascar and Indian oceans, the capital at disposal of the big French trading firm CFAO and SCOA could also be traded in the same way (Roodney, 1973; Uniamikigbo, 2006).

With the abolishment of the slave trade, the European human traders now turned their eyes to direct colonization with the consequent exploitation of the material resources in the name of legitimate trade. Having established industries and factories with the profits from slavery, the colonial lords now sought for another way to maintain these industries. This time the European industries needed raw materials for production. This led to the founding of colonies and direct colonization of the African territories. The motives for colonizing Nigeria include the search for a cheap and steady supply of raw materials for British factories. The raw materials sought included cotton for the British products, palm oil, kernel for soap and margarine, groundnuts for manufactured oil, hides and skins for leather products, timber for furniture, as well as tin, coal etc.

The colonial capitalism was only interested in the needs of the metropolitan industries. They needed raw materials which went into the production of goods in Europe, because of this, they went all out to encourage the production of raw material while at the same time discouraging the production of some other commodities needed by the nature inhabitants, the production of commodities like cotton, rubber, groundnut, palm oil were encouraged because they were badly needed by the metropolitan industries, the colonialists decided what crop were needed

in the European countries and if they were already produced in Nigeria. They encouraged increased production. If the condition weren't favorable, they introduced them from outside. For example, the development of soap industry in Britain required vegetable oil such as palm oil, palm kernel and groundnut oil. Since palm oil was introduced as one of the belts its production in southern Nigeria was accelerated. Similarly increased output of groundnut, the source of groundnut oil was promoted, there were Lux soap factories in Britain and other soap factories in Europe. This led to the distortion of the production process of the pre-colonial society. The colonialist made the inhabitants to abandon their system of production while the capitalist mode of production was upheld. Sometimes the colonial capitalism used persuasion or forces to compel the concentration of effort on the production of particular export crops (Gunder, 1967; Donimode, 1983; Norton, 1983).

The most significant consequences of colonialism in social and economic progress in Nigeria lay in the impact on the production system. It replaced the subsistence economics of the pre-colonial societies with a capitalist one motivated and dominated by foreign private capital and responding to and serving the needs of this external capital rather than the needs of local population, by so doing, it caused a sharp and dramatic break with the past history of the Nigerian people and altered the dynamics and directions of their future. It charted a new historical course for the people and hardly any link was created between these two historical processes, particularly their economic system (Oyejide, 1986). The nature inhabitants cost their traditional method of production and were forced to take the capitalist system which was entirely new to them. This new production method was called cash crop production which means that it was only geared to the accumulation of cash crops were established all over the country. For example, in 1939 the Nigerian colonial government established an oil palm research in Benin, between 1912 and 1916 more plantations were built. In 1923 agricultural experimental stations were built in Zaria and Umuahia (Nnoli, 1981).

As these cash crop centres were established, the pre-colonial mode of production was abolished and any of these products which did not meet the export requirement of the colonialist were abandoned. An example, citrus fruits which did not go beyond consumption were abandoned. The colonial government even promoted new colonial economic activities at the expense of the pre-colonial ones; this was more glaring on the import side. The British governments set out to destroy all local substitutes or competitors for imported goods. It restricted locally competitive manufacturers, particularly cotton goods, where industry was very highly developed in Nigeria. This was to avoid local industries competing with metropolitan industries, if this was allowed, the industries would fold up as there could be no market for these products. To avoid this, they set out discouraging the local industries from production, assumption colonies are not, however, identified with the metropolitan power in every aspect. They are not for instance encouraged to manufacture their raw material on the spot (except perhaps to the first stage of processing, preparing semi-manufactured products) since doing so they would enter into competition with the industry of the metropolitan power. They are, in fact, denied the right of developing the kind of economy which the metropolitan power enjoys. Their relation to the mother country is one of inferiority, and any progress in education or self-government which would give them

anything like political equality is logically deprecated, since the economy ascendancy of the metropolitan power would be thereby threatened (Okoye, Asumugha, Okezie, & Onyenweaku, 2008; Michel, 2003).

In some cases distractions of the colony's resources entailed some investment in infrastructures development: roads, water resources, railways, electrical power and administrative structures. Following the capitalist rationality of minimum input for maximum output, they invested only in what they had to, where they had to not surprisingly the place in which colonialism fostered some development were in places which were convenient collecting center's for commodities could be shipped abroad, to Lagos, Mombasa and dares salaam, places where climate was to the taste of the Europeans and could be used as administrative headquarter, such as Nairobi. In order to facilitate the transportation of their raw materials, the colonial masters built infrastructures from the producing areas to the coast, in Nigeria the Kano-Apapa railway line was built to facilitate the collection of cotton, groundnuts and cocoa for export and the Enugu-Port Harcourt line was built to serve the oil palm trade.

The colonialist also built both metallic highways and dusty laterites tracks to facilitate both administrative communication and the movement of goods and services. Telegraphs and postal services were built. Ports were dredged in Lagos and Port Harcourt for the shipment of raw materials (Nnoli, 1981).

Furthermore, they built urban centers for the coordination and effective administration of the country. But these urban centers were built on places that provided raw materials. For example, Enugu was built because of its coal deposits, Port Harcourt and Lagos coasts for the shipment of raw material to the metro poles, Kano for the production of groundnut and cotton materials etc. The pre-colonial urban centers which were neither sources of raw materials, nor sources for shipment to the metro pole were left to wither away. For instance, Ogbomosho, which in 1911 was the second largest city in Nigeria, stagnated for more than 30 years because the railway was routed through Oshogbo. Abeokuta, a famous Yoruba city, was feel traveling by Lagos and Ibadan in part because of its location mid-way between this two larger colonial centers. Kaduna rather Zaria or Kano became the northern governmental headquarters out of Lord Lugard personal wish, as well as because of its central location. The famous northern centers of Sokoto, Kastina have deteriorated in importance of their unfavorable location in the colonial scheme of things, these urban centres formed the rail centers from where monopoly capital penetrated all geographical areas of the country and all aspect of the country and all aspect of social economic and political life, simultaneously, they provide the necessary link between activities within the colony and their centers of organizations, manipulation and control in the metropolitan country, the limited structure changes which took place at this time occurred in their endures or areas close to them (Komolafe, 1996).

To make these urban centers attractive, many facilities were concentrated there. There were wage, employment, small scale businesses, hospitals, electricity, water supply etc. They attracted many people to the urban centers. Many people migrated from the rural areas to their urban centers. But this migration was enhanced by the introduction of taxation and forced labour.

In order for the colonialists to monitor these urban areas effectively, people were either persuaded or forced to go and work in these enclaves. In order to make it compulsory for all able bodied men to work, they introduced taxation which is totally alien to the people especially those from the southern part of Nigeria. The pole tax or hut tax is almost universal in tropical Africa except in British West African colonies where production of crops for sale make it unnecessary. Often the tax payer, farming solely for subsistence, cannot meet the obligation from his holding, since there is no larger local market, unless he is near a neighboring town. A money tax means that contacts must be made with a money economy.

The pattern of exploration and colonization is followed by monetization. This was to enhance the integration of the pre-colonial economy into the capitalist economy because without this monetization integration could not have been possible. Before colonialism, different kinds of money was in use in the country, among these were the cowries, copper rods, iron etc. They were used for exchange in some areas where trade by barter existed in others. The arrival of the Europeans changed these pre-colonial currencies. The colonialists supplied their own currencies through the European firms trading in the country. In the 17th and 18th centuries, the trading in the companies made in roads deep into Africa. In the 1660's, the English African company minted a "guinea" with an elephant and castle soon to be imitated by the crown and become a world famous coin. In 1796 the first issues of the English African company gold ACKKEY and silver TAKOE (now in the museum of Accra) were made, these European currencies accelerated the decline of the pre-colonial currencies that before the third quarter of the 19th century the European currency had assumed dominance in trade (Nwankwo, 2001; Ojiako, Asumugha, Ezedinma & Uzokwe, 2007).

This monetization brought about the wage labour which was often by force. The expansion of the wage labour also facilitated the control of the economy. By means of such control, the colonial monetary policy became an integral part of the mechanism by which the goals of the monetary policies of the metro pole were achieved. This control structured the colonial economy to serve the interests of the metro pole at the expense of the colony. This monetization led to rigid system of exchange control with its consequences for elite trading and distortions of the economy, the monetization of the economy brought about trade between the colony and the metro pole, this trade help capitalism to penetrate deeper into Nigeria in search of raw material, in this way, the control of the nation's economy began because they dictated what was to be produced, when and how the products were exported, the metro pole for use in the industries. This integration made Nigeria to enter into the world market before they would develop the local market. In fact, the international market should develop before a society enters the world market. This is in order to absorb the local goods, but the reverse is the case in the colonial Nigerian society. This immature trade with the metro pole made Nigeria to specialize in the production of primary products while manufactured goods are imported from outside. Trade created interdependence through complementarity by encouraging specialization in the primary production of raw materials needed by the metro pole While the metro pole specialized in manufactures, this specialization was not simple one of 'commodities' produced; it was also reflected in the division of labor (Roodney, 1973; Badmus, 2002).

The money realized by the countries in this trade was used to buy manufactured goods from the metro pole. So, the quantity of manufactured goods purchased by the natives depended on the quantity of raw materials thereby enhancing the specialization. The most unfortunate thing is that the colonial masters determine the prices of both the primary products produced by the natives and the manufactured goods imported from the metro pole. This made development impossible with its consequent dependence on the metropolitan economies.

The post-colonial political economy of Nigeria

With the growing insurance of industries in the metropolitan countries, as a result of profits accumulated from slavery and the blundering of Africa resources, the colonialist now export these profits to the developing countries by way of investments. The capital that was invested in colonial Africa in later years was a continuation of the colonial capital of the 10th century, along with new influences from the metropolises. If one enquired closely into the origins of the supposedly new sources, quite a few would have been connected very closely to previous exploitation of non-European people. However, it is not necessary to prove that every firm trading in Africa had a first hand or second hand connection with the European shares trade and with earlier exploitation of the continent. It is enough to remember that Europe's greatest source of primary capital accumulation was overseas and profit from Africa continually outran the capital invested in the colonies.

With the granting of political independence to Nigeria in 1960, the direct control of the national apparatus ended but economic control still persists. In other words, Nigeria achieved political independence but not economic independence. This inability to achieve economic independence intensifies its dependency with the consequent persistence of underdevelopment. The comprador bourgeoisie is who took over political power from the colonists, opened the door to foreign investments in order to satisfy their hunt for economic power. With this door open then came investment galore. What the Europeans took away as profits during the colonial period came back now as capital to enhance further accumulation of profits. This time with the national bourgeoisie. State policy protected and subsidized industrial investment by protective tariffs, tariffs rebates on imported machinery, tax holidays and the provision of services and industrial estates, the states control the allocation of profitable opportunities which would be used to create protected riches for its clients and enable the Nigerian bourgeoisie to share in the spoils of the economy, and accumulate capital. These investors came as banks, insurance, construction, oil and communication companies. For example, in the banking field we United Bank of Africa (UBA) or Barclays bank (union bank). Under insurance we have American international insurance company, royal exchange Assurance Company and British American insurance company. Under construction we have Julius Berger, Capper and Delberto, and Wimpey, Dumez. In oil industry we have Shell, Mobil, Argip, and Elf. In communication we have the ITT, Erickson, and Siemens (Nwankwo, 2001; Roodney, 1980; Ake, 1996).

All these and the host of others swum into the country trying to favor the economy of Nigeria, these investments do generate backward and final demand and sometimes forward linkages, but many of these linkages stimulate production in metropolitan rather than underdeveloped economies. The comprador bourgeoisies seeing the presence of these companies all over the country feel that Nigeria is developing, but they are reckoning as part of their wealth, the very instrument of their impoverishment. These compradors sometimes abuse one another when trying to attract these investors, state governors and their respective states. Federal and state economic commissioners are having a field day in conferences and ceremonies making the launching of one new industry or the other, and sermonizing on the great profits that await those foreign and indigenous entrepreneurs who are willing to avail themselves of Nigerians traditional hospitality and her economic open door policy. Trade unions from almost every known industrial country of Europe, Asia, and America have been stampeding to win some sizeable part of the Nigerian market. For example, in March 1976, food trade missions from western capitalist's countries were in Nigeria.

- i) Scottish council development and industry trade missions (14–28 march, 1976).
- ii) Reyrolle Parton International (14–28 march 1976).
- iii) British firm responsible for the two manual pedal organs in Yabas's Christ Apostolic church (10 march 1976).
- iv) A group of 15 American corporations executors on the tour arranged by overseas private investment corporation (OPIC).
- v) A united state government agency which aids American overseas businessmen 23–27 March 1976) from various ministries led by the Swedish Minister of Trade, Mr. Care Lidbom (13–20 March 1976).

To encourage the growth of a broadly based private sector, the civilian regime at the post – colonial passed a whole host of legislation highly favorable to and intent to foster foreign private investment thus by 1964 of total identified foreign investments in Nigerian estimated at N250 Million, Nigerian participation (government and private) accounted for only N54.8 million or 21.2% of the total.

Another way of looking at the same picture is to examine the ownership of the paid up capital invested in the enslaved economy. In 1963, 68.1% of such capital was owned by non-Nigerian (foreign) invests with the federal and regional governments accounting for 22.0% and Private Nigerian interests for only 9.9%. By 1965, foreign ownership had only marginally declined to 61.9%, while private Nigerian ownership increased, still now marginally by 1.2%. translated into socio–political terms, the economic strategy of the civilian regime can be interpreted by saying that the ruling class of the political and indigenous between interest exploited the essentially rural agricultural stratum to satisfy their political power objectives, they crave content to serve as agents of foreign investors, whose primary interest was the exploitation of Nigeria as a whole (Nwankwo, 2001).

Amidst urban squalor and rural poverty, Nigerian government are either reclaiming marshy land or acquiring new ones from natives for urban development and for redistribution to foreign firms and their local agents. In the land of urban squalor and rural poverty where rural and urban taps scarcely run and where urban utilities never serve the public. Where amputees and other roving

social rejects abound where the common table sought and various local staples have intermittently become very scarce commodities. The national government have obdurately been erecting plush, hotels and holiday resort without the people's mandate.

The post-colonial Nigerian economy is characterized by trading with the metropolitan countries, the bulk of our export go to the former colonizing power and the western allies. This trade boom was enhanced by the discovery of oil in Nigeria. Many indigenes including retired civil servants, intellectuals all took to the import and export business. Foreign companies like SCOA, CFAO, Levities Patterson zucchini etc., all indulge in this import business. They import manufactured goods from the metropolitan countries and export nothing in return except their profits. Their imports include electrical appliances, automobile spare part, and wearing apparels. Nigeria was therefore a centre for depositing consumer goods in collecting raw materials, paying little and earning popular justification. In addition, public funds are used to establish import substitution industries for the private interest bourgeoisie (Ekande, 2014).

The multinationals (MNCS) and their agents the compradors invest in the business that would yield only quick returns. They don't invest in the production goods that will boost the economy. This had brought about the glorifications of beer industries all over the country. These unproductive industries are detrimental to the economy of the nation since they contribute nothing to the economy. There are so many of these industries in Nigeria especially the import substitution industries which contribute to nothing except draining the economy of Nigeria. These only satisfy the interest of the comprador bourgeoisies and their partners. Decolonization pave way for the capitalist development in Nigeria but the development of capitalism consolidated rather than undermined foreign economic domination. It depends on the increasing expectation of export crop farmers and restricted the development of peasant and petty commodity production. The colonial legacy of Nigeria and the present day economy of the nation are characterized by a lopsided dependence on the export of raw materials and the import of manufactured goods from the forms of the capitalist countries of the world. The structural imbalance in these economies resulting from this overdependence on the export of one or a few primary product makes these economies extremely vulnerable to external factors and secondly hinders their internal development.

An economy limited to the specializing in the production of a few primary products for export is by definition highly dependent. This structural imbalance and dependence on export has been responsible in the care of Nigeria and incurring a chronic trade deficit which has risen largely as a result of the declining prices of Nigerian exports. The rising prices of import from Western Europe and North America are a result of balance of trade deficit. Nigeria has been forced to finance import as well as the development programs through borrowing from foreign source like the International Monetary Fund's (IMF), the World Bank, Paris Club and this in turn has led to the increased dependence on foreign capital and foreign aids from the western government and the various multilateral creditors.

The most useful concept of dependency focuses precisely on the creation and maintenance of that sort of exploitation, that is, on the existence of a state of structural mechanism which

obstructs the growth of the economy and presents its filtering down to the masses in the dependent economies, considering the opposite conditions in dominant economies.

Santos (1979) stated that dependency relates to a situation in which the economy of certain countries is conditioned by the development and expansion of another economy to which the former is subjected. The relation of interdependence between two or more economies, and between these and the world trade, assumes the form of dependence when some countries, the dominant ones, which are the capitalist nations like America, can expand and can be self-sustaining while other countries, the dependent ones, like Nigeria, can do this only as a reflection of that expansion which can have either a negative or positive effect on this immediate development.

Global interdependence, for example, further international specialization along the lines of an international division of labor, will lead to increased dominance/dependence relationship, if the increased trade between the western countries like the United States of America and a Third World country like Nigeria worsen the terms of trade for Nigeria. Most free trade and new international division of labour proponents strongly deny that this could happen, one can however demonstrate formerly and within a basic neo-classical frame work that increased trade between United States and Nigeria will lead to worse terms of trade when the export supply curve of the south has a negative slope. The later depends primarily on so called income effect due to abundant labour supply and a production structure (Ogbimi, 2001).

Methodology

The qualitative nature of the study informed the choice of using secondary sources of data collection to achieve the objectives of the study. This documentary method of data collection is particularly useful when the task is to gather, interpret and extract valuable information so as to draw inference from the available evidence to reach a conclusion. The study collected data from books, journals, magazines newspapers and other documents relevant to the subject under investigation. The qualitative-descriptive method was adopted as a method of data analysis. This method involves analyzing the contents from secondary sources and drawing logical inference.

The Nexus between International Trade and Imperial Precursors in the Evolution of a New Nigerian Economy in the 19th and 20th Century

There are different ways of showing the relationship between International trade and Imperial Precursors into the New Nigerian Economy in the 19th and 20th Century, however; the most threatening foreign aid is that form of Foreign Debt from international financial institution (IFI). The act of borrowing creates debt (Anyanwu et al, 1997). Debt, therefore, refers to the resources of money in use in an organization, which is not contributed by its owners and does not in any way belong to them (Oyejide et al, 1985). It is a liability represented by a financial instrument on other formal equivalent.

When government borrows, the debt is a public debt. That is, debt incurred by the government through borrowing in the domestic and international markets in order to finance domestic

development. Hence, public debt implies all the claims against the government held by the private sector of the economy or by foreign bodies, whether interest bearing or not (including bank held debt and government currency) (Anyanwu, 1993). In broad terms, however, all kinds of obligations of a government (including the currency obligations) are included in the public debt. Such obligations include the currency, short-term debt, floating debt, and founded debt. Public debt can be internal or external; gross or net; marketable or non-marketable; short-term, medium-term or long-term; interest-bearing or non-interest bearing; and/or project or jumbo loans (Anyanwu, 1993).

Debt crisis is generally an outcome of loans or money borrowed by governments that, at last, are unable to pay back partly as a result of its ever increasing interest. Consequences of debt crisis abound which include poor funding of education, poverty, battered state of infrastructures among others. All these emanate because the money that should have been used to finance domestic development and create better opportunities for the populace only goes into servicing debt. In consequence, the government may introduce serious austerity measures including cut in salaries and allowances of workers, placing ban on certain imported essential items such as food items and drinks such as rice, stock fish, canned foods and others which invariably affect the consumption pattern of the people. Stiff tariff measures may be introduced, including payment of high import duties which will invariably make prices of imported goods surge upward. Taxes may also be increased, while subsidies on essential items such as energy and food may be removed as a way of generating internal revenue and reducing government expenditure (Abdulyakeen, 2021).

Government may be forced to place ban on employment and, in addition, workers may be retrenched, thereby swelling the unemployment market. The grand cause of the debt crisis is that, in most cases, the loan is not used for development purposes. The loan process is done in and shrouded with secrecy. The loan is mostly obtained for the personal interest and parochial purposes. It is usually tied to party politics, patronage and elevation of primordial interest rather than the promotion of national interest and overall socioeconomic development.

Many a times in Africa and Latin America, the military had seized power from legitimate governments. The emerging military regime may also be ousted in a counter-coup thereby creating a vicious circle of social somersaulting, economic backwardness and political instability. This was the case in Nigeria from 1983–1985 where the military government of General Muhammadu Buhari was ousted in a palace coup by General Ibrahim Babangida, in January 15, 1966; General Aguiyi Ironsi seized power from Abubakar Tafawa Balewa and was, in turn, ousted in July by General Yakubu Gowon in a counter coup. In Argentina, President Arturo Frondizi was overthrown by the military junta while abroad. Also, in 1966, Civilian President, Arturo Illia was overthrown by military forces supporting the leadership of General Juan Carlos. In Ghana, there was military coup in 1966 and counter coup in 1979 where General Jerry John Rawlings and others led a military uprising that removed General FWK Akuffo (Kolawole, 1997). And more recently, in 2010, February 18, military struck in Niger Republic seizing power from President Mamoudu Tandja who was alleged to be power-drunk in his bid to succeed himself and tenaciously hold on to power. External control and manipulation of the domestic economy is another by-product of debt crisis. In addition to executing the conditionalities in the host country, officials of IMF,

IBRD and other western based capital institutions often invade and take over the economic policies and administrations of debtor-nations' banking and financial systems.

Finally, due to debt burden, successive generations had to bear a scourge in the form of an uncompensated distortion of their preferred pattern of consumption, in addition to increased unemployment (due to reduced investment resulting from high interest payment) and negative effects of tax disincentive.

Manifestations of International Trade and Imperial Precursors into the New Nigerian Economy in the 20th Century

Foreign oriented policies in Nigeria a case study of SAP

The Structural Adjustment Programme (SAP) was a neoliberal economic reform initiated by the Britton Woods Institutions which are the World Bank (WB) and the International Monetary Fund (IMF). The objectives of SAP were intended to restructure and diversify the productive base of the economy and curtail dependence on oil, achieve fiscal and balance payment viability and improve efficiency through private led development. The strategies for the realization of SAP by government were through adoption of realistic exchange rate policy, devaluation, rationalization of tariff regime to aid diversification, trade and payment liberalization, commercialization and privatization of public sector enterprises among others (Danladi & Naankiel, 2016).

The collapse of most African economies in the 1980s had been variously linked to the excessive state intervention in the market, coupled with fall in global oil prices. With the inefficient public sector, many African countries including Nigeria, due to global oil glut of the 1980, lacked the financial resources and capacity to generate adequate foreign exchange earnings to provide basic services. As a result of which many African countries applied for foreign loans to finance its budgets. However, the loans were to be given upon the fulfillment of certain basic conditionality which was packaged and christened Structural Adjustment Programme (Fatton, 1992).

Nigerian economy during the first decade after independence could reasonably be described as an agricultural economy. This is seen in the words of Ogen (2003) that agriculture served as the engine of growth for the overall economy. During this period Nigeria was the world's second largest producer of cocoa, largest exporter of palm kernel and largest producer and exporter of palm oil. According to Alkali (1997), Nigeria was also a leading exporter of other major commodities such as cotton, groundnut, rubber and hides and skins (Lawal, 1997; Bola, 2007) also observed that agricultural sector contributed over 60% of the GDP in the 1960s and despite the reliance of Nigerian peasant farmers on traditional tools and indigenous farming methods, these farmers produced 70% of Nigeria's exports and 95% of its food needs.

However, the agricultural sector was relegated to the background when Nigeria became an oil exporting country. This relegation was attributed to inappropriate exchange rate policy which made the prices of agricultural output too low to give farmers the incentive to produce. During this period, the Nigerian exchange rate policy tended to encourage over-valuation of the Naira

which in turn, encouraged imports, discouraged non-oil export and helped in sustaining the manufacturing sector's over-dependence on imported inputs (Clapham, 1996; Oluwasanmi, 1966). To reverse the worsening economic fortunes in terms of declining growth, increasing unemployment, galloping inflation, high incidence of poverty, worsening balance of payment conditions, debilitating debt burden and increasing unsustainable fiscal deficits, among others. Government therefore, embarked on austerity measures in 1982 and arising from the minimal impacts of these measures, an extensive structural adjustment programme was put in place in 1986 with an emphasis on expenditure reducing and expenditure switching policies as well as using the private sector as the engine of growth of the economy via commercialization and privatization of government owned enterprises (NCEMA, 2008). The major policy thrust of this Structural Adjustment Programme (SAP) according to Williamson (1995), was a redirection from inward looking import substitution strategy to outward looking export promotion strategy and the final policy instrument was the exchange rate.

Prior to the SAP of 1986, which occasioned a switch from fixed exchange rate regime to managed floating with no predetermined path for the exchange rate, one dollar exchanged for 77 kobo. When SAP began later in the year, the dollar exchanged for 1.756 naira and the main complaint among corporate executives was that there was too much naira chasing very few United State dollars. This trend was sustained to date as a dollar exchanged for 4.016 naira in 1987, 5.35 naira in 1988, 9.93 naira in 1991, 22 naira in 1993, 21.886 naira in 1998, 132.56 naira in 2008, and 700 naira in 2022. This scenario is an evidence of the widening gap between demand for and supply of foreign exchange, which underscores the increasing economic stress which an economy and the people experience when a nation is subjected to mandatory devaluation programs as occasioned by SAP in Nigeria. The exchange rate policy objective was derived from the overall objective of macroeconomic management of achieving internal and external balance in the medium term. Internal balance means the level of economic activity consistent with the satisfactory control of inflation (Williamson, 1982), while external balance means balance of payments equilibrium or sustainable current account deficit financed on a lasting basis by expected capital inflow (Olukoshi, 1990). The Structural Adjustment Program (SAP) by its nature is inflationary because it increases the amount of the domestic currency required in exchange for a unit quantity of local goods and imports. It is also inflationary because SAP is based on the fallacy that capital is the primary basis of economic growth, which by extension implies that the mere establishment of banks in an artisan economy automatically transforms it into a monetized and advanced economy (Anyanwu, 1998).

The introduction of the neoliberal economic reform, Structural Adjustment Programme (SAP) in Africa and Nigeria in particular generated heated debates among scholars and policy makers. Apart from the nationwide debate which the then Military President of Nigeria Ibrahim B. Babangida organized to sample the opinion of Nigerians on the adoption or rejection of SAP, the effects of the potpourri of the IMF/WB conditionality which were attached to this reform had cataclysmic impact on the socio-economic and political development of Nigeria.

Foreign loan in Nigeria

Nigeria has involved itself over the years in series of loans and grants and very often, the advanced capitalist countries describe these loans as aid to the developing countries. However, empirical surveys have made it explicit that such loan does not give much benefit to the recipient. Thus, Nkrumah (1973, p. 319) has this to say:

Aid to neo-colonial state is merely revolving credit, paid by the neo-colonial master, passing through the neo-colonial state and returning to the neo-colonial master in for of increased profits.

The more foreign loans are received, the more contracts are awarded and the more expatriate businessmen penetrate and influence the domestic economy of Nigeria, they defraud the country, repatriate their ill-gotten moneys and the bank some abroad for their Nigerian collaborators.

The nature of the relationship between dependency and political corruption is actually determined by the character of the governing class. There is nothing intrinsically wrong with borrowing loan from external sources or inviting foreign experts to assist in the execution of certain projects. The fundamental problem in the Nigerian context is that the governing class relies on state power as means of enriching themselves. Thus loans obtained from international bodies like International Monetary Fund (IMF) and its twin sister the World Bank offered them more opportunities to enrich themselves, moreover, foreign collaborators and companies encouraged to operate in the country exploited the economic and technological dependence of Nigeria and the character of Nigerian governing class to plunder public wealth. Some of the custodians of the Nigerian economy aided the Nigerian leaders and businessmen to cost public treasury and then deposit their cost in foreign banks for them. Some foreign international financial institutions like the International Monetary Fund (IMF) and its twin sister the World Bank also give conditionality to countries that seek these loans like Nigeria (Adejumobi, 1995).

Singer (1978) noted that the agencies' conditionality means to ensure the efficiency of the international adjustment process to the benefit of all the agencies' membership. It also constitutes an external aspect of the contribution the agencies make towards the balance of payment (BOP). They would postulate the financing without adoption of policy measured required by conditionalities, would postpone necessary adjustment by members and run the risk of prolonging and untenable situation. At the same time, taking corrective measures without financing would render the problem of adjustment more difficult and necessary disruptive. The less developed countries, on the other hand, advocated for the modernization of the conditionalities. They argue that the IMF/World Bank do not appreciate the domestic, social and political objectives, the economic priorities and structural inflexibilities of members including the causes of the balance of payment deficit before subjecting them to the conditionalities. The loan offered by the World Bank and IMF are therefore based on the country meeting certain conditionalities. Each country that tends to borrow has its specific conditionalities spelt out for it by the creditors, the conditionalities include:

a) Reduction of government expenditure:

Through this condition, a borrowing country is advised on the reduction in the aggregate expenditures of the government, the implication of this is a reduction in the productive and distributive capacity of the government with a lowered provision of goods and services. Such measures spell great doom when applied to a developing nation like Nigeria where the state is not only the highest employer of labour but also the prior of all things. This brings out retrenchment and mass unemployment.

b) Trade liberalization:

This means dismantling of controls that have been erected, to conserve much needed foreign exchange. This requirement is a serious one to improve on a country already suffering from acute shortage of foreign exchange since it can predictably and logically be expected to worsen that situation. According to some observers, trade liberalization impedes growth of the indigenous manufacturing sector which before a certain stage of development may have difficulty in competing in the foreign owned multinationals caused by a falling domestic sales and increasing costs; a simultaneous cost-inflator and demand deflation situation arises stemming from an attempt to balance the budget by raising the price of public utility goods and services, an increase in debt sources payment arising from the foreign exchange created by trade and payment liberalization, an increased importation on non-essential goods.

c) Removal of subsidies:

The IMF and the World Bank command a stop in the subsidizing of some essential products like petroleum products. The overall effect of this could be a drastic increase in the cost of transportation and apparent difficulty in the movement of people, goods and service.

d) Devaluation of local currency:

The setting of realistic exchange rate must be seen as a corollary to the liberalization of trade IMF and the World Bank's agreement in supporting devaluation was that it was necessary to discourage imports and encourage export. The cost of import would rise and import will automatically be curbed. Secondly, the devaluation makes export cheaper which in turn stimulates demand for them in the world market. However, experience among the Third World countries has demonstrated this to be dubious argument, just because the prices of import will be restricted. This is because, first, there is lopsided character of industrial base of most less developed countries like Nigeria. These industries depend largely on imports of raw materials from the industrial nations, so the need for imports consequently remains. What is necessary to decide on, are the priorities so as to make careful use of the limited foreign exchange reserve secondly, though it is true that devaluation would make the products of these countries competitive in the world markets do these countries have that to export? Export from Nigeria would consist chiefly of primary products and flow mainly to markets in industrialized countries, since export of Third World countries are concentrated on a few products and contributes almost half of their foreign earnings; this makes them vulnerable to changes in a few commodity prices in world market. Finally, some of the principal export commodities of these countries are tied to an international commodity agreement where

quota and prices of each member are fixed. These in the final analysis create domestic inflation (Abdulyakeen, 2020; Ukeje, 2003).

e) Reduction of grants, subvention and loans to parastatals:

According to IMF/World Bank, grants, subventions and loans to parastatals increase government expenditure and encourage wastes. As an alternative, the IMF/World Bank urges the privatization of some or all the parastatals. The consequence of this is the possible break down of the overall performance of the parastatals, high cost of services rendered and these results in the lowering of the quality of life and impoverishment of the nation and its people (Jega, 2000).

The Role of International Financial Institutions in Nigeria: A Case Study of World Bank and International Monetary Fund (IMF)

Mention the word: “Breton Wood’s Institution”, and look around. You will notice that lot of scholars would be ready to stone you to death. Mention the institution again at any gathering of the Third World countries and you will be greeted with signs and disdainful looks. Why? This is basically because for them, the name has characterized the crisis of development presumptions and strategies. As the operational base of the world, most powerful institutions: the International Monetary Fund and her twin sister – the World Bank, Bretton wood represent different things to different countries. The Breton Wood Institutions conference of July 1st – 2nd 1994 gave birth to financial institutions known as the International Monetary Fund (IMF). The conference also drew up a plan for another financial institution known as the World Bank. This banks makes long-term international loans and guarantee loans made through other bank, it is therefore noteworthy that a nation must be a member of the IMF before it can belong to the World Bank.

The following members of the IMF/World Bank did not envisage the membership of the new nations who had nothing to contribute or offer. In the international trade, neither cocoa nor rubber could earn huge revenue as did heavy machinery, but the new nations have read between the lines of regulation of the IMF and found a source of borrowing to finance their rush in industrialization. The IMF/World Bank, in other to protect not only the funds available but also to generate mass funds through interest rates, had to adjust or altogether change some of its provision. It heads also much interest in serving the goals of capitalism. Thus, it came up with stiff considerations which apart from contradicting the original objectives of the fund also contributed indirectly to a program of under developing any nation that allows it to be roped in. Most Third World nations that have borrowed money from IMF are all telling tales of economic problems.

Nigerians romance with their financial institutions took off during the 1960’s and early 70 when there was relative resource abundance with general balance of payment surplus. These “twin” (IMF and World Bank) seeing that the country did not show any serious interest lured the country into taking long term loans with favorable interest rates which was sometimes as low as two percent (2%) with grace of 3–10 years and repayment period of 10–40 years coupled with the tantalizing spices that they dangled with the loans, Nigeria took a loan amounting 1.5 billion dollars from 1970–1986. This was their avenue of tapping from petro-dollar that was flowing in the country.

However, they started showing their real nature and character from 1980–1986 when the economy buttressed one of the worst crisis in its history which reflected in social problems like high and increasing rate of unemployment, fiscal and payment imbalances, and growth of indebtedness. IMF and the World Bank have been associated with Nigerian economic independence, Nigeria's reliance on foreign assistance for her development has foisted on her dependency status and bestowed the aid, give the power of dictate or make her economic decisions as can be seen during the structural adjustment program (SAP), was a condition imposed on Nigeria by IMF before the country would be given a loan. Other measures that came with it include the demands of devaluation of currency, trade liberalization, privatization and commercialization of her public enterprises as well as the ratification of the public sector.

The international financial institution places metropolitan firms (MNCS) in a position of advantage over their local counterparts. They lobby and sometimes pressure the Nigerian government to pursue policies and adopt positions favorable to foreign corporations specifying their contracts for various constructions of projects be given to their foreign firms and offer conditions that virtually eliminate local firms from competition. The nation's construction and engineering industry is dominated by such multinational corporation like Julius Berger. These institutions have used foreign aid to infiltrate and indoctrinate the labor unions and their leaders respectively. Besides, outright bribes are often use to get the local policy makers to take positions favorable to their interests. Aid itself is a form of bribe, because if the Nigerian government do not take position at the UN and its agencies at the AU favorable to its donor nations, it is not likely to be favored with foreign aid. To buttress this fact, Daniel Moymlien, former American Ambassador to the UN successfully created a "special department within the state department to track down those countries which vote against the US interest" (Magdoff, 1972). The action by implication means that not only would such a countries not be able to get aid from the United States, but would also be denied loans from the World Bank and could be subjected to destabilization programs as a result of the United States firm control over Bretton Woods. Foreign aid accomplishes the function of preserving America's capitalism beyond the specific interest of any US corporation.

The role of Multinational Corporation in Nigeria: A case study Shell-BP

Multinational corporations (MNCS) have played a key role in Nigeria; some of the roles are negative while some are positive in nature.

Negative role of multinational corporations

Nigeria is blessed with natural human resources and we all know that when talking about oil in Nigeria, we talk about the Niger Delta which we all know is the economic back bone of Nigeria. Crude oil accounts for about 85 percent of the nation's revenue and this blessing has become a course for the people of Nigeria. Since the discovery of oil and the production in commercial quantities, in 1958, the people of Nigeria have known no peace. Today, violent, inter-tribal and inter-communal

conflicts, arms proliferation, ethnic militia and illegal bunkering and exploitation have become synonymous with the region (Stiglitz, 2003).

The exploration of oil by Shell BP has affected the waters, farms, forests, fish, and caused destruction to human beings in Nigeria, led to the exploitation of Nigeria by the western capitalists with the help of the comprador bourgeoisie and oil spill in the economy.

a) Poverty and poor growth of the economy

Nigerians are highly dependent on the environment as their source of livelihood. The country has been described as one of the richest in terms of the oil and mineral resources in the world. Before the discovery of oil, Nigeria depended so much on the natural environment. The economic activities of the people were soon distorted due to the environmental degradation caused by exploration and exploitation activities of Shell. The devastating effect of the activities of Shell on these farm lands, crops, lakes made the people of Nigeria, just like the Niger Delta Region, poor.

The cost of goods and services are quite high in some oil rich regions as can be seen in Niger Delta region. For example, the cost of table water (pure water) is N10 in Port Harcourt and in other part of the country it is N5.00. This inflation and the high cost of living in the Niger Delta region is caused by the presence of the multinational companies, because their worker earn high sum of money and can afford the high cost of goods and services but this is at the detriment of the local people, causing them much poverty. The more costly the price of goods and services, the more local people are impoverished. Most painful to the people is the fact that indigenous are not being employed by the companies operating in the area and the few that are employed by the companies are given lower carcer.

b) Corrupt practice of the indigenous bourgeoisie's technocrats and foreign investors

Nigeria is blessed by good and rich resources by God which we Nigerians have been using since the exploration of oil in the country. Ake (1981) captures better the predicament facing the people of Nigeria when he quoted that: "It is well known that our oil wealth has become nightmare for the people of the oil producing areas. Demand for fair treatment and environmental protection have always elevated firm's refusal, more repression and stale violence. What is not well known much worsens the nightmare has recently become". These words points at the technocrats who came into the country in the name that they want to help the nation to bring back its past glory, brought in by the bourgeoisies. When doing so, these exploration led to oil spill and bunkering of crude oil for their own betterment. Tell (2008) noted that two ships were missing in Nigeria. How could that be if not with the help of the indigenous bourgeois, the foreign investors and technocrats that the ship got lost and this was done for their own betterment and enjoyment. The funniest part of it all is that, the ship was later found empty, meaning the oil was gone. This shows that this multinational corporations (MNCS) help in sucking and liquidating our blessed natural resources given to us by God.

c) Exploitative nature of multinationals

Some multinational corporations (MNCS) are owned by the same foreign countries and they all do things that help in the developing of these economies, they promote the policies of their fathers land and commit all sort of atrocities that are detrimental to their host's growth. The Central Intelligence

Agency is used as an instrument for promoting the interest of the multinationals, this is only why the United States of America is concerned with the activities of the leaders in the Third World countries like Nigeria. The multinationals are known for the monopolization of the means of production, the repatriation of profits and then also engagement in the transfer pricing and over invoicing which is because of the absence of Nigerians in conceiving, designing and implementing manufacturing activities of their own, This has led to a new type of economic domination of the economy by multinational companies who subtly dictate terms and types.

Conclusion

Based on the major findings of this study, Nigeria cannot achieve successful self-reliance and true separation from the Western world through ordinary approach except socialist transformation. There is unequal relationship between Nigeria and the countries of the western world. The Nigerian economic elite play negative role in the economic dependency processes of the country, activities of international financial institution such as the World Bank and International Monetary Fund are all positively in favor of the western economies and to the detriment of Nigerian economy. Government policies in Nigeria are foreign-oriented in nature, therefore, favoring foreign western economies to the detriment of Nigerian interest. Finally, it was discovered that Nigerians prefer foreign products/goods, in fact, generally the country is absolutely depending on western societies.

Recommendation

- i) Strategies for development and attitudes of Nigerians towards production are unfavorable for progress and development, there is a need to channel our energies to produce the internal needs and consumptions but this calls for a change in the values of principle of the indigenes, there are far too many acts of indiscipline and self-indulgence on the part of the generality of our people in all the starter of our society. This act of indiscipline and self-indulgence has had and continues to have among other things, disastrous effect on our finances, and in order that she may attain her natural birth right and destiny Nigeria must be remade and recreated (rebranding). Every aspect of our existence must be revolutionized: the agriculture, industry, trade, tertiary services, the attitude of our sons and daughters to life as well as our education and upbringing.
- ii) The remaking of Nigeria is a task that needs probity, dedication and courage of a very high order, in addition to the rigorous planning. Remaking of Nigeria is feasible only if we first and foremost remake and recreate ourselves that is to say, those who offer to lead the country aright must strive constantly to lead themselves out of the unruly promptings of the instincts and liberate themselves from the 'tyranny of the flesh' in all its octopods dimensions. Nigeria is naturally good and great it only remains for us as sons and daughters to strive for all we are worth and match our goodness and greatness for the welfare and happiness for every one of us.

- iii) There must be certain basic norms and values governing the society which will help everybody together, there must be a way from which these norms could be transferred from primordial to the state level. Any programme of action which is devoided of discipline will not work.
- iv) The building of a state requires not only the preparation of programmes but also the design of plans and the issue of instructions and implementations. It requires the wholehearted support and self-identification of the people and the widest possible response to the call for revolutionary service.
- v) Rapid development on a national scale and the attainment of economic independence demand a more intensive and wider application of ability and intensiveness, the speedy acquisition of technical knowledge and skill a vast acceleration of productivity as a pre – requisite to accumulation of saving for reinvestment in industrial expansion.
- vi) There must be a mass participation in productive activities. This helps to eliminate alienation. The masses should be entirely mobilized by all the countries that achieved self-sufficiency in production. Succeed through the effective mobilization of the masses, seasons are the raw material for achieving the desired objective. The rural areas should be adequately developed because it is the nerve center for the productive activities.
- vii) The growth of the national economy and its inherited strength including the factor of political stability are bound to be dependent to a very large extent on government in rural sector remains it very core. It is also necessary that rural development programmes be conceived and structured as the core of a continuous dynamic process of national development rather than its ancillary. Therefore, it is facial to talk of national development if the transformation of the rural economy and life is not taking its true place, the living standard of the rural population should be improved in order to mobilize and allocate resources for progressive development.
- viii) Local factors should be adequately deployed resources known and unknown should be adequately deployed. Innovation and creativity should be practical rather than theoretical. This should be achieved through setting up of research and development institute. Through this research and development local technologies may emerge which are compatible with local conditions and culture. Technology have to be compatible with structures and culture one wants to maintain. This involves indigenes trusting their institutions more than relying on foreigners. The issue of research and development was practiced successfully by the Biafra's during the war period encircled and cut off from the outside world because of the federal government blockade, engineers and technologist had to go to work there, which resulted in a high rate of consumer and non-consumer goods e.g. petrol and diesel, toilet and washing soap, engine oil all produced in a small scale unit of a fraction of the capital/output of equivalent installation in Europe in the rest of Nigeria at that time.
- ix) Patriotic of the Nigerian home made goods can also reduce dependency of Nigeria by Nigerians. This home made goods can help in the eradication of unemployment and then the developing of the economy.

References

- Abdulyakeen, A. (2020). The Philosophical Evaluation of Immanuel Kant's Categorical Imperative: The Panacea to Immoral Politics in Nigerian Public Sector. *International Journal of Intellectual Discourse*, 3 (2).
- Abdulyakeen, A. (2021). The Dynamics and Challenges of Democracy and Governance in Africa: A Discourse Using John Locke Social Contract. *LAPAI Journal of Humanities*, 1 (12).
- Abdulyakeen, A. (2021). The Menace of Legitimacy Crises and Insecurity in Nigeria's Fourth Republic: A Discourse Using Thomas Hobbes Social Contract. *UniOsun Journal of Management*, 1 (4).
- Abdulyakeen, A. (2020). A Philosophical Evaluation of Frantz Fanon Philosophy on Race and Colonial Imperialism within the World Politics and Human Right Issues. *Journal of Humanities, Social and Management Sciences*, 1 (1).
- Abdulyakeen, A. & Bashir, M. (2020). An Appraisal of Developmental Crises in Africa: Lessons from Asian Tigers. *Zamfara Journal of Politics and Development*, 1 (1).
- Abdulyakeen, A. (2021). The Contestation of the Notion of Debt-Trap Diplomacy on Nigeria-China Relations: The Dilemma and Critical Issues. *Thinkers Journal*, 1 (4).
- Abdulyakeen, A. (2022). Dynamics and Challenges of Nigeria – China Bilateral Relations: Policy Option for Nigeria. *Fulafia Journal of Contemporary Politics*, 1 (4).
- Acheoah, O. (2018). *The Crisis of Underdevelopment in Sub-Saharan Africa: A Multi-Dimensional Perspective*. Akoka, Nigeria: Department of Political Science, University of Lagos.
- African Institute of South Africa (1997). *Africa at a Glance: Facts and Figures 1996/1997*. African Action. Statement on 100 percent Debt Cancellation for Africa.
- Adejumobi, S. (1995). *The Political Economy of Nigeria under Military Rule: 1984–1993*. Harare: SAPES Books.
- Adimola, E. (2009). *Federal Government to Load #100 Billion on Aba Textile Mill*. Daily Champion.
- Ajom, S.B. (2006). *Political Thought: A Comparative Analysis from the Ancient Greek City States to the Nation – State of Europe and the Modern States of Africa*. Calabar: Jamel Publisher.
- Ake, C. (1981). *A Political Economy of Africa*. London, UK: Longman Publishers.
- Ake, C. (1996). *Democracy and Development in Africa*. Ibadan: Spectrum Publishers.
- Alkali, R.A. (1997). *The World Bank and Nigeria: Cornucopia or Pandora Box?* Kaduna.
- Anyanwu, J. (1998). *President Babangids's Structural Adjustment Program and Inflation in Nigeria*. JAD Publishers.
- Asobie, A. (1984). *Globalization and National Development in Nigeria*. Kaduna: Johnson Press.
- Awolowo, O. (1981). *Imperialism and Underdevelopment in Nigeria*. London: Macmillan Press.
- Azeez, A. (2010). "Good Governance and Democratic Consolidation in Nigeria". A Paper Presented at the Faculty of the Social Sciences University of Ibadan.
- Badmus, A.T. (2002). *Analysis of Trends in Nigeria Agriculture Export Trade and the Impact of Bank*. Nigeria: Agricultural Economics University of Ibadan.
- Bola, O. (2007). *Nigeria Agricultural Sector*. Oxford University Press.
- Central Bank (2006). *Economic Report for the First Quarter of 2006*. Abuja: Department of Research and Statistics.
- Chinonye, B.S. (2007). *Political Theory*. Lagos: Premium Publishers Bariga.
- Clapham, C. (1996). *Africa and the International System: The Politics of State Survival*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Conference Centre, Abuja. November 20 to 26, 2006. *Baraka Press Crops*, 2 (8).
- Donimode, A. (1983). *Imperialism and Underdevelopment in Nigeria*. London. Macmillan Press.
- Economic Review*, 2 (92), 160–164.
- Ekande, O. (2014). The Dynamics of Forced Neoliberalism in Nigeria since the 1980s. *Journal of Retracting Africa*. 1 (1).
- Fanon, F. (1961). *The Wretched of the Earth*. England. Penguin Books.
- Fatton, R. (1992). *Predatory Rule: State and Civil Society in Africa*. London: Lynne Rienner.
- Ferguson, J. (2006). *Global Shadows: Africa in the Neoliberal World Order*. London: Duke University Press.
- Frank, G. (1967). *Capitalism and Underdevelopment in Latin America: Historical Studies of Chile and Brazil*. NYU Press.

- Gunder, F. (1967). *Capitalism and Underdevelopment in Latin*. New York: Monthly Press.
- Hodges, T. (2004). *Angola: Anatomy of an Oil State*. 2nd Edition. Oxford: Indiana University Press.
- Hopkim, G. (1975). *An Economic History of West Africa*. London: Longman Publications.
- International Food Policy Research Institute. Research Report 55.
- Idris, A. (2013). *Identity, Citizenship and Violence in Two Sudans*. New York: Palgrave.
- Kuznets, S. (1971). *Economic Growth of Nations: Total Output and Production Structure*. Belknap Press of Harvard University, Cambridge MA.
- Lawal, A.A. (2016). The Economy and the State from the Pre-colonial Times to the Present. In: G. Maasdorp (ed.), *South and Southern Africa Become Globally Competitive Economies?* London, UK: Springer, Macmillan Press.
- Michael, P. (2003). *Economic Development*. New Delhi. Person Education Plc.
- Nnoli, O. (1981). *Path to Nigeria Underdevelopment*. Darker: Codesia Publishers.
- Norton, R.D. (1983). *Pricing Policy Analyses for Nigerian Agriculture*. Washington, D.C. World.
- Nwankwo, G. (2001). *Africa and International Monetary Corporation*. Lagos: Evergreen Associates.
- Nkrumah, K. (1975). Towards African unity. In: G.M. Mutiso & S.W. Rohio (eds.), *Readings of Political Thought* (pp. 341–343). Heinemann educational books (Nigeria) Ltd.
- Offiong, A. (1980). *Imperialism and Dependence*. Enugu: Fourth Dimension Publishers.
- Ogbimi, F.E. (2001). *Structural Adjustment is the Wrong Policy*. African Technology Forum.
- Olukoshi, A. (1990). *Crisis and Adjustment in the Nigerian Economy*, Lagos: JAD Publishers.
- Onigbinde, A. (2007). *Governance and Leadership in Nigeria*. Ibadan, Hope Publications Ltd.
- Osuntokun, A., Olukoju, A. (eds.) (1997). *Nigerian Peoples and Cultures*. Ibadan: Davidson.
- Oyejide, T.A. (1986). *The Effects of Trade and Exchange Rate Policies on Agriculture in Nigeria*. Nigeria: Heinemann Educational Books.
- Rodney, W. (1973). *How Europe Underdeveloped Africa*. Howard University Press Washington, DC.
- Schultz, W. (1964). *Transforming Traditional Agriculture*. New Haven: Yale University Press.
- Selected paper for Annual Conference of NES. Ibadan.
- Soederberg, S. (2004). *The Politics of the New International Financial Architecture: Reimposing Neoliberal Domination in the Global South*. London: Zed Books.
- Thomson, A. (2010). *An Introduction to African Politics*. 3rd Edition. New York: Taylor & Francis Press.
- Ukeje, R. (2003). *Macroeconomics: An Introduction*. Port Harcourt Davidson Publication.
- UNCTAD (1997). *The Uruguay Round and its Follow Up: Building a Positive Agenda for Development. Report on Workshop Convened by the Secretary-General of UNCTAD*. New York and Geneva: United Nations.
- Uniamikigbo, S.O. (2006). *Management Imperatives for Economic Reforms*. Paper Presented at University Press.
- Williams, G. (2007). Why Structural Adjustment Is Necessary And Why It Doesn't Work. *Review of African Political Economy*. London: Zed Books.

Citation

- Abdulrasheed Abdulyakeen, Abdullahi Isma'eel Muktar (2023). International Trade and Imperial Precursors: The Evolution of a New Nigerian Economy in the 19th and 20th Centuries. *Acta Politica Polonica*, 1 (55), 87–112. DOI: 10.18276/ap.2023.55-06.

System oświaty w Polsce wobec napływu dzieci-uchodźców wojennych z Ukrainy po 24 lutego 2022 roku

EWA POGORZAŁA

ORCID: 0000-0003-4655-4415

Akademia Zamojska

e-mail: ewapogorzala@interia.pl

Słowa kluczowe: polityka oświatowa, kształcenie uchodźców, dzieci-uchodźcy wojenni z Ukrainy, migracje, bezpieczeństwo etniczno-kulturowe

Abstrakt

Po 24 lutego 2022 roku nastąpił dynamiczny napływ dzieci z Ukrainy do Polski. Szacunkowe dane wskazywały na nawet 700 tys. dzieci (Straż Graniczna podawała, że do końca marca 2022 r. ogółem granicę przekroczyło 2,37 mln osób).

Na około 500 tys. numerów zarejestrowanych już wówczas w systemie PESEL, niemal połowę (256 tys.) otrzymały osoby, które nie ukończyły 18 roku życia.

Pod koniec marca do szkół zapisanych było 147 tys. dzieci, ale już wówczas, na skutek ustaleń z władzami ukraińskimi, uznano uczestnictwo w nauczaniu on-line organizowanym przez szkoły w Ukrainie, za równoznaczne z realizacją obowiązku szkolnego na terytorium Polski. Równoległe rozpoczęła się dyskusja nad modelem kształcenia dzieci z Ukrainy – pojawiały się różnorodne propozycje, od tworzenia osobnych szkół ukraińskich, organizowania tzw. oddziałów przygotowawczych lub modyfikacji ich formuły na tzw. klasy powitalne – tylko z intensywną nauką języka polskiego, po włączenie do regularnych klas, realizujących podstawę programową, ale ze wsparciem w postaci dodatkowych zajęć języka polskiego, zajęć wyrównawczych z przedmiotów nauczania czy zatrudniania tzw. asystentów międzykulturowych. Ze względu na subwencyjny system finansowania oświaty, także kwestie kosztów wprowadzania dodatkowych rozwiązań były podnoszone przez samorządy.

W tekście dokonano analizy instytucjonalno-prawnej działań legislacyjnych i organizacyjnych centralnej administracji oświatowej i samorządowej, jak również identyfikacji głównych wyzwań w tym zakresie. Podstawę źródłową stanowiły akty prawne i dokumentacja władz publicznych, artykuły prasowe oraz materiały z prasy branżowej, związanej ze środowiskiem oświatowym i samorządowym, jak również z mediów społecznościowych. Zwrócono szczególną uwagę na deklaracje władz oświatowych w zakresie planowanych rozwiązań systemowych i działania legislacyjne oraz dyskurs dotyczący oceny wprowadzanych regulacji i stanu faktycznego, zbierający opinie środowisk oświatowych, jednostek samorządu terytorialnego czy też organizacji pozarządowych. W artykule przedstawiono stan prawny, bazując na danych dostępnych na koniec 2022 r. W głównej hipotezie przyjęto, że zasadniczy wysiłek organizacyjny i dydaktyczny podjęty został przez samorządy lokalne i społeczności szkolne, przy minimalnym udziale Ministerstwa Edukacji i Nauki, ograniczającym się

do ogólnych deklaracji co do kierunków polityki państwa w tym zakresie i wprowadzania zmian prawnych, jednak nie zawsze korespondujących z postulatami samorządów i środowiska oświatowego.

The education system in Poland in the face of the influx of war refugee children from Ukraine after 24 February 2022

Keywords: educational policy, refugee education, war refugee children from Ukraine, migration, ethno-cultural security

Abstract After 24 February 2022, there was a dynamic influx of children from Ukraine to Poland. Estimates pointed to up to 700,000 children, out of a total of 2.37 million reported by the Border Guard, crossing the border at the end of March 2022. Of the approximately 500,000 numbers already registered in the PESEL system at that time, almost half (256,000) were under the age of 18. At the end of March, 147 thousand children were enrolled in schools, but already at that time, as a result of arrangements with the Ukrainian authorities, participation in online learning, organised by schools in Ukraine, was considered equivalent to fulfilment of compulsory education on the territory of Poland. In parallel, a discussion started on the model of education of children from Ukraine - from separate Ukrainian schools, organisation of the so-called preparatory classes or modification of their formula into the so-called welcoming classes – only with intensive learning of the Polish language, to inclusion into regular classes, implementing the core curriculum, but with support in the form of additional Polish language classes, remedial classes in subjects or employment of the so-called intercultural assistants. Due to the subsidy system of financing education, the issue of costs of introducing additional solutions was also raised by local authorities. The aim of this article was to provide an institutional and legal analysis of the legislative and organisational activities of the central and local educational administration, as well as to identify the main challenges in this respect. Legal acts and documentation of public authorities, press articles and material from the trade press, related to the educational and local government environment, as well as from social media, constituted the source basis. The analysis was based primarily on the declarations of educational authorities with regard to the planned system solutions and legislative activities, as well as on the discourse concerning the evaluation of the introduced regulations and the actual state of affairs, gathering opinions of educational circles, local self-government units or non-governmental organisations. The article presents the legal status and is based on data available at the end of 2022. The main hypothesis of the article assumes that the main organisational and didactic effort has been made by local governments and school communities, with minimal participation of the Ministry of Education and Science, limited to general declarations as to the directions of state policy in this area and the introduction of legal changes, but not always corresponding to the demands of local governments and the educational community.

Wprowadzenie

System kształcenia uczniów i uczennic niebędących obywatelami polskimi uregulowany został w ustawie z 14 grudnia 2016 roku – Prawo oświatowe (Ustawa, 2016), w szczególności w rozdziale 7 dotyczącym kształcenia osób przybywających z zagranicy oraz w rozporządzeniu wykonawczym, tj. rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 23 sierpnia 2017 roku w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw (Rozporządzenie, 2017).

Prawodawstwo oświatowe operuje kategorią „osoby niebędące obywatelami polskimi”, natomiast na potrzeby opracowania, w odniesieniu do dzieci przybyłych do Polski po 24 lutego 2022 roku, użyto określenia dzieci-uchodźcy wojenni z Ukrainy. W odniesieniu do tej grupy zasadnicze znaczenie mają regulacje zawarte w ustawie z 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Ustawa, 2022) oraz rozporządzeniu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 roku w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy (Rozporządzenie, 2022).

Polityka oświatowa państwa polskiego wobec dzieci z doświadczeniem migracyjnym ewoluowała w ciągu ostatnich dwóch dekad. Ukształtował się system, w którym dzieci, niezależnie od tytułu pobytowego, miały prawo do nauki, a nawet w przypadkach nieregularnej migracji nie nałożono na szkoły tzw. obowiązku denuncjacji. Wprowadzono także dodatkowe rozwiązania mające na celu adaptację w środowisku szkolnym i integrację ze społeczeństwem przyjmującym, tj. prawo do dodatkowej nauki języka polskiego, zajęć wyrównawczych z przedmiotów nauczania, możliwość organizowania oddziałów przygotowawczych czy też pomocy ze strony tzw. asystentów międzykulturowych. Uwzględniono także potrzeby dzieci z obywatelstwem polskim przybywających lub powracających z zagranicy, również one mogły korzystać z dodatkowej nauki języka polskiego i zajęć wyrównawczych (Pogorzała, 2011, 2012, 2016, 2018). Dostrzeżono zatem w polskim systemie oświatowym obecność dzieci z doświadczeniem migracyjnym, niezależnie od tytułu pobytowego czy posiadanego obywatelstwa. Podsumowaniem i próbą oceny polityki państwa w tym zakresie był raport Najwyższej Izby Kontroli dotyczący „kształcenia dzieci rodziców powracających do kraju oraz dzieci cudzoziemców”, opublikowany w 2020 roku (NIK, 2020).

W raporcie NIK podkreślono jednak, że brakuje podstawowych, systematycznych analiz i badań, co uniemożliwia określenie skali zjawiska i tendencji w odniesieniu do kształcenia uczniów przybywających z zagranicy. Utrudniało to odpowiednio wczesne rozpoznawanie i ewentualne przeciwdziałanie potencjalnym problemom związanym z kształceniem tej grupy uczniów, wynikającym z uwarunkowań organizacyjnych i finansowych, dydaktycznych czy kulturowych. Tymczasem liczba uczniów-cudzoziemców objętych kształceniem w polskim systemie oświaty, uwzględniając przedszkola i szkoły dla dzieci i młodzieży, w tym artystyczne, wzrosła z 12 491 osób w 2015 roku do 51363 osób w roku 2019. Również liczba uczniów korzystających z bezpłatnej dodatkowej nauki języka polskiego zwiększyła się – z 4628 osób w 2015 roku, do 17 708 uczniów w roku 2019 (NIK, 2020, s. 11). Do tej pory system oświaty w Polsce nie mierzył się z tak masowym napływem dzieci z innych państw, w tym poszukujących ochrony międzynarodowej. Wobec braków systemowych i uchybień wskazanych w raporcie Najwyższej Izby Kontroli, potencjalna sytuacja związana z nagłym przybyciem kilkudziesięciu czy kilkuset tysięcy dzieci w wieku szkolnym stanowić mogła znaczące wyzwanie dla polskiego systemu edukacji.

W związku z tym zasadniczym celem analiz podjętych przez autorkę było dokonanie przeglądu działań legislacyjnych i organizacyjnych podjętych przez centralną administrację oświatową i samorządową, w odpowiedzi na masowy, dynamiczny napływ dzieci-uchodźców wojennych z terytorium Ukrainy (po agresji Federacji Rosyjskiej na terytorium tego państwa 24.02.2022). Zastosowano metodę analizy instytucjonalno-prawnej, bazując na danych zastanych.

Przedstawiono wprowadzone regulacje prawne, jak również podjęto próbę identyfikacji głównych wyzwań i postulatów związanych z polityką państwa polskiego w tym obszarze. W głównej hipotezie przyjęto, że zasadniczy wysiłek organizacyjny i dydaktyczny związany z zapewnieniem tym uczniom dostępu do edukacji podjęty został przez samorzady lokalne i społeczności szkolne. Ministerstwo Edukacji i Nauki, ograniczyło się w zasadzie do sformułowania ogólnych wytycznych co do kierunków polityki państwa w tym zakresie i wprowadzania zmian prawnych, jednak nie zawsze korespondujących z postulatami samorządów i środowiska oświatowego.

Deklaracje i działania władz oświatowych bezpośrednio przed i po wybuchu konfliktu w Ukrainie

Na mocy Zarządzenia nr 37 Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 lutego 2022 roku powołany został Międzyresortowy Zespół do spraw przyjęcia przez Rzeczpospolitą Polską osób napływających z terytorium Ukrainy. Wśród jego zadań wymieniono m.in. monitorowanie stanu przygotowania administracji rządowej i samorządowej do przyjęcia uchodźców z Ukrainy (z powodu działań wojennych) przybywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz analizę potrzeb i możliwości zapewnienia im niezbędnej pomocy, w tym pomocy humanitarnej, a w przypadku zaistnienia takiej konieczności, również możliwości legalizacji ich pobytu i przyznania odpowiedniego statusu oraz integracji (Zarządzenie, 2022). W skład zespołu nie został jednak powołany przedstawiciel Ministerstwa Edukacji i Nauki. Analiza działań głównych podmiotów decyzyjnych w zakresie oświaty, bezpośrednio przed agresją rosyjską na Ukrainę, wskazuje, że przyjęto raczej postawę wyczekującą, uzależniając podjęcie konkretnych działań w zależności od skali napływu dzieci w wieku szkolnym. Jednocześnie w wymiarze deklaratywnym zapewniano o przygotowaniu systemu edukacji na przyjęcie nawet znaczącej liczby uchodźców. 23 lutego 2022 roku na konferencji prasowej Minister Edukacji i Nauki Przemysław Czarnek zadeklarował, że „Gdyby doszło do eskalacji konfliktu zbrojnego na Ukrainie, jesteśmy przygotowani w szkolnictwie podstawowym, ponadpodstawowym i w wyższym, by zapewnić możliwość edukacji w Polsce uchodźcom i Polakom, którzy studiują na Ukrainie” (PAP/rs, 2022). Zapowiedział także, że następnego dnia odbędzie się spotkanie z kuratorami poświęcone temu zagadnieniu, jak również poinformował, iż analizował sytuację z lubelskim kuratorem oświaty, gdzie w jego opinii „jest wiele możliwości żeby zapewnić opiekę edukacyjną, edukację i opiekę dzieciom i młodzieży ukraińskiej, jeśli będzie taka konieczność” (PAP/rs, 2022).

Tego samego dnia, tj. 23 lutego 2022 roku, miały miejsce obrady Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego, w trakcie których wiceminister Spraw Wewnętrznych i Administracji Paweł Szefernaker przedstawił osobom uczestniczącym w posiedzeniu krótką informację na temat przygotowań Polski do ewentualnego przyjęcia uchodźców z Ukrainy. W trakcie tego spotkania przedstawiciele samorządu terytorialnego podnieśli przede wszystkim problem zapewnienia finansowania edukacji dzieci z Ukrainy oraz podkreślali brak dialogu z przedstawicielami Ministerstwa Edukacji i Nauki (Bugdalski, 2022). Nazajutrz (24.02.2022) kwestia edukacji dzieci z Ukrainy poruszana była również na posiedzeniu Sejmu. Tu także wybrzmiała

kwestia zapewnienia dodatkowych środków na edukację. Wiceminister MEiN Dariusz Piontkowski w odpowiedzi na pytanie w sprawie przygotowania systemu edukacji na potencjalną konieczność przyjęcia dzieci-uchodźców z Ukrainy i włączenia ich w funkcjonującą strukturę, stwierdził, że „Dzisiaj trudno jest wskazać, gdzie konkretnie pojawi się większa liczba uczniów z Ukrainy. Pomoc finansowa dla szkół będzie zależała od skali ich napływu. Jeżeli nie będzie to skala zbyt duża, użyjemy środków z rezerwy subwencji oświatowej” (PAP/AKC, 2022).

Spośród ważniejszych działań legislacyjnych i organizacyjnych wskazać należy zarządzenie Ministra Edukacji i Nauki z 11 marca 2022 roku, na mocy którego powołana została Rada ds. Edukacji Uchodźców (Zarządzenie, 2022). Uchwalono także ustawę o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Ustawa, 2022), a w ślad za nią wydane zostało rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z 21.03.2022 roku w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy (Rozporządzenie, 2022). W pierwszych tygodniach po inwazji Rosji na terytorium Ukrainy, wiele podmiotów wskazywało na potrzebę podjęcia bardziej zdecydowanych działań przez władze oświatowe (ZNP, 2022; Wójcik, 2022). Z kolei na poziomie lokalnym oczekiwano na formalne wytyczne ze strony Ministerstwa Edukacji i Nauki odnośnie do kształcenia dzieci przybywających z Ukrainy. Ostatecznie w rozporządzeniu tym uregulowano podstawowe zasady związane z przyjmowaniem dzieci-uchodźców do szkół.

Postulaty i rekomendacje środowiska oświatowego, samorządów i organizacji pozarządowych

Wiele podmiotów wysunęło swoje postulaty i rekomendacje, mając na uwadze optymalizację systemu kształcenia dzieci z Ukrainy. Była to odpowiedź na regulacje i działania podejmowane przez władze oświatowe, wskazywano przy tym na braki w zakresie adekwatnych rozwiązań formalnych. Część jednostek samorządu terytorialnego oraz szkół, a także organizacje pozarządowe i inne podmioty posiadały już doświadczenie praktyczne i wiedzę ekspercką w tym zakresie. Sytuację monitorowało również Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich. Odnotować należy także wiele oddolnych inicjatyw, w tym samokształceniowych. Na przykład nauczyciele w mediach społecznościowych wymieniali się informacjami dotyczącymi zasad przyjmowania uczniów do szkół oraz wskazówkami dydaktyczno-metodycznymi. Z dużym zainteresowaniem spotkał się apel dyrektorki jednej ze szkół w Krakowie, opublikowany w mediach społecznościowych, która postulowała między innymi stworzenie szkół ukraińskich na uchodźctwie (ACH, 2022).

Rekomendacje systemowe dla MEiN, dotyczące integracji dzieci-uchodźców z Ukrainy, opublikowała już w połowie marca 2022 roku Fundacja Transatlantic Future Leaders Forum (Di Maggio i in., 2022). Sesja poświęcona młodzieży ukraińskiej zorganizowana została w trakcie Europejskiego Kongresu Gospodarczego w Katowicach (25–27.04.2022) (Bugdalski, 2022). W maju 2022 roku we Wrocławiu zorganizowano Samorządowy Okrągły Stół, którego pokłosiem był zbiór rekomendacji w zakresie systemowego wsparcia uchodźców na poziomie lokalnym i krajowym, w tym także w oświaty (Biała księga, 2022). Raport WiseEuropa – *Gościwna Polska 2022+*.

Jak mądrze wesprzeć Polskę i Polaków w pomocy osobom uciekającym przed wojną w Ukrainie także zawierał zalecenia dotyczące edukacji (Bukowski, Duszczyk, 2022). Opublikowane zostały także raporty z badań, w których zebrano wnioski kilkumiesięcznych doświadczeń w zakresie edukacji, w tym pochodzące bezpośrednio ze środowisk szkolnych. Wyróżnić należy opracowanie – *Szkoła zróżnicowana kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy. Raport z badania jakościowego wykonanego na zlecenie Centrum Edukacji Obywatelskiej* (Tędziągolska, Walczak, Żelazowska-Kosiorek, 2022) oraz raport Fundacji Szkoła z Klasą – *Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny w Ukrainie według nauczycieli i nauczycielek. Raport z badania* (Pyżalski i in., 2022).

W czerwcu 2022 roku Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich zorganizowało spotkanie konsultacyjne, którego celem było zebranie opinii i rekomendacji dotyczących edukacji dzieci i młodzieży z Ukrainy. Wnioski przekazane zostały Ministerstwu Edukacji i Nauki (RPO, 2022). W sierpniu 2022 roku odbyło się wspólne posiedzenie Narodowej Rady Rozwoju: Rady ds. Rodziny, Edukacji i Wychowania oraz Rady ds. Samorządu Terytorialnego. Głównym tematem była edukacja dzieci i młodzieży ukraińskiej w Polsce z perspektywy zadań samorządu terytorialnego (*Narodowa Rada Rozwoju...*, 2022). Senat RP przedstawił projekt dotyczący oddziałów międzynarodowych (Uchwała, 2022). Liczne postulaty w zakresie oświaty zgłaszane były przez stronę samorządową Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego, Związek Miast Polskich czy Związek Nauczycielstwa Polskiego. Eurydice w lipcu 2022 roku opublikowała raport porównawczy dotyczący wsparcia uchodźców z Ukrainy w europejskich szkołach (European Commission/EACEA/Eurydice, 2022).

Analiza raportów, artykułów prasowych, oficjalnych dokumentów itd. pozwala na stwierdzenie, że główne obszary dyskusji na linii Ministerstwo Nauki i Edukacji – samorządy, środowisko oświatowe, organizacje pozarządowe oraz inne podmioty, związane były z następującymi kwestiami: zatrudnianie nauczycieli z Ukrainy, oddziały przygotowawcze z realizacją podstawy programowej *versus* możliwość wprowadzania klas powitalnych tylko z intensywną nauką języka polskiego, ocenianie, obowiązek przystępowania do egzaminów, możliwość tworzenia oddziałów międzynarodowych czy jakichś form nauki w języku ukraińskim oraz finansowania dodatkowych zadań.

Podsumowanie

Masowy napływ uchodźców wojennych z Ukrainy był istotnym wyzwaniem dla polskiego systemu oświaty. Przed 24 lutego 2022 roku funkcjonowały regulacje prawne dotyczące kształcenia uczniów i uczennic niebędących obywatelami polskimi, czy szerzej uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji. W aspekcie ilościowym grupa ta nie stanowiła tak istotnego wyzwania systemowego, aby kwestia ta mogła stać się przedmiotem szerszej debaty publicznej, choć wiele podmiotów wskazywało na konieczność monitorowania sytuacji oraz na potrzebę wdrażania adekwatnych rozwiązań, jak i podejmowania działań przygotowawczych w długofalowej perspektywie.

Dopiero napływ dzieci-uchodźców wojennych z Ukrainy zintensyfikował dyskusję dotyczącą poziomu przygotowania polskich szkół do kształcenia migrantów i szerszej edukacji międzykulturowej. Przeprowadzona w artykule analiza pozwoliła potwierdzić hipotezę, że zasadniczy wysiłek organizacyjny i dydaktyczny podjęty został *de facto* przez samorządy lokalne i społeczności szkolne, zaś udział Ministerstwa Edukacji i Nauki ograniczał się do wprowadzania zmian prawnych, jednak nie zawsze uwzględniających postulaty samorządów i środowiska oświatowego.

Według informacji uzyskanych od przedstawicielki Ministerstwa Edukacji i Nauki Marzeny Machałek, naukę w szkołach i przedszkolach w roku szkolnym 2021/2022 ukończyło 182 tysiące uczniów z Ukrainy (dzieci i młodzież), natomiast w edukacji zdalnej zorganizowanej przez ukraiński system edukacji uczestniczyło ok. 400 tys. uczniów (PAP/AKC, 2022a). Przyjęcie rozwiązania uznającego uczestnictwo w zajęciach on-line organizowanych przez szkoły w Ukrainie za realizację obowiązku szkolnego i obowiązku nauki w Polsce skutkowało tym, że nie wszystkie dzieci podjęły naukę w polskich szkołach. *De facto* jednak nie monitorowano, ile dokładnie dzieci znalazło się poza systemem formalnej edukacji stacjonarnej w Polsce, w tym także poza jakimkolwiek systemem edukacji. Kwestię ten poruszył Prezydent Poznania Jacek Jaśkowiak w trakcie debaty – „Jak napływ uchodźców wojennych zmienił miasta?“, która odbyła się w ramach Forum Ekonomicznego w Karpaczu we wrześniu 2022 roku. Jego zdaniem w Poznaniu tylko 20–25% dzieci uczęszczało do szkół (Serwis Samorządowy PAP, 2022; Lehmann, 2022). Z kolei analiza Centrum Edukacji Obywatelskiej dla danych za pierwsze miesiące roku szkolnego 2022/2023 wskazywała, że 40% dzieci-uchodźców podjęło naukę w polskich szkołach (Bugdalski, 2022; Chrostowska).

W wymiarze organizacyjno-prawnym w kolejnym roku szkolny, tj. 2022/2023, Ministerstwo Nauki i Edukacji zasadniczo utrzymało już wypracowane rozwiązania (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2022). W aspekcie prognostycznym stwierdzić należy, że w obliczu przeciągającego się konfliktu, braku stabilizacji w Ukrainie i zniszczeniu infrastruktury szkolnej, nawet w sytuacji zakończenia działań wojennych, nie będzie możliwy natychmiastowy powrót do regularnej nauki w formule stacjonarnej. Ponadto część rodzin i opiekunów zdecyduje się na pozostanie na stałe w Polsce lub wyjazd do innych państw. Dodatkowo kolejna fala uchodźców wojennych z Ukrainy może pojawić się w związku ze zniszczeniem sieci ciepłowniczej i energetycznej oraz trudnymi warunkami zimowymi na przełomie 2022 i 2023 roku.

Bibliografia

- ACH (2022). Dyrektorka krakowskiej podstawówki do ministra Czarnka: „Stwórzmy sieć ukraińskich szkół na uchodźstwie!” *Gazeta Wyborcza*, 6 marca. Pobrane z: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,28189269,dyrektorka-krakowskiej-podstawowki-do-ministra-czarnka-stworzmy.html> (7.12.2022).
- Biała księga (2022). Biała księga. Wyzwania systemowego wsparcia uchodźców na poziomie lokalnym i krajowym. Wrocław 8–9 maja 2022 r. Pobrane z: https://www.wroclaw.pl/beta2/files/dokumenty/129661/Okragly_stol_Bia-%C5%82a%20ksiega_www.pdf (7.12.2022).
- Bugdalski, B. (2022). *Edukacja dla uchodźców czeka na rozwiązania*. Pobrane z: <https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/edukacja-dla-uchodzcow-czeka-na-rozwiazania,354875.html> (7.12.2022).

- Bugdalski, B. (2022). *Ukraińcy w polskim systemie edukacji. Przedstawiamy 8 kluczowych rekomendacji*. Pobrane z: <https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/zbilansowana-dieta-w-szkole-ruszy-program-junior-edu-zywienie-jez,424295.html> (7.12.2022).
- Bugdalski, B. (2022). *Większość Ukraińców nie zapisala dzieci do polskich szkół. Uczy się tylko 40 proc.* Pobrane z: <https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/wiekszosc-ukraincow-nie-zapisala-dzieci-do-polskich-szkol-uczy-sie-tylko-40-proc,424138.html> (7.12.2022).
- Bukowski, M., Duszczyk, M. (red.) (2022). *Gościnnie Polska 2022+. Jak mądrze wesprzeć Polskę i Polaków w pomocy osobom uciekającym przed wojną w Ukrainie*. Warszawa: WiseEuropa. Pobrano z: <https://wise-europa.eu/wp-content/uploads/2022/06/Raport-Goscinna-Polska-2022.pdf> (7.12.2022).
- Chrostowska, P., *Co w tym roku szkolnym zmieniło się w sytuacji uczniów uchodźczych i szkół?* Centrum Edukacji Obywatelskiej. Pobrane z <https://ceo.org.pl/co-w-tym-roku-szkolnym-zmieniło-sie-w-sytuacji-uczniow-uchodźczych-i-szkol> (7.12.2022).
- Di Maggio, A. i in. (2022). *Rekomendacje systemowe dotyczące integracji dzieci-uchodźców z Ukrainy*. Fundacja Transatlantic Future Leaders Forum. Pobrane z: https://transatlanticforum.org/wp-content/uploads/2022/03/TLFL-Raport-o-integracji-dzieci-z-Ukariny_web.pdf (7.12.2022).
- European Commission/EACEA/Eurydice (2022). *Supporting refugee learners from Ukraine in schools in Europe*. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, July 2022. Pobrane z: https://ec.europa.eu/migrant-integration/system/files/2022-07/Supporting_refugee_learners_from_Ukraine_in_schools_in_Europe.pdf (7.12.2022).
- Lehmann, A. (2022). Prezydent Poznania szukał ukraińskich dzieci, których nie ma w szkołach. Część udało nam się znaleźć. *Gazeta Wyborcza*, 24 października. Pobrane z: <https://poznan.wyborcza.pl/poznan/7,36001,29054364,prezydent-poznania-szukal-ukrainskich-dzieci-ktorych-nie-ma.html?disableRedirects=true> (7.12.2022).
- Ministerstwo Edukacji i Nauki (2022). *List Ministra Edukacji i Nauki w sprawie edukacji uczniów z Ukrainy*. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/list-ministra-edukacji-i-nauki-w-sprawie-edukacji-uczniow-z-ukrainy> (7.12.2022).
- NIK (2020). *Informacja o wynikach kontroli. Kształcenie dzieci rodziców powracających do kraju oraz dzieci cudzoziemców*. Warszawa. Pobrane z: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,22685,vp,25384.pdf> (7.12.2022).
- Narodowa Rada Rozwoju o edukacji dzieci i młodzieży z Ukrainy (2022). Pobrane z: <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-doradcow/w-belwederze-dyskusja-na-temat-edukacji-dzieci-i-mlodziezy-z-ukrainy,57862> (7.12.2022).
- PAP/rs (2022). *Czarnek: Jesteśmy gotowi, by zapewnić edukację uchodźcom z Ukrainy*. Pobrane z <https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/czarnek-jestesmy-gotowi-by-zapewnic-edukacje-uchodźcom-z-ukrainy,354771.html> (7.12.2022).
- PAP/AKC (2022). *Będzie pomoc dla szkół w związku z ewentualnym napływem dzieci z Ukrainy*. Pobrane z: https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/bedzie-pomoc-dla-szkol-w-zwiazku-z-ewentualnym-naplywem-dzieci-z-ukrainy,355100.html?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=portalsamorzadowy.pl (7.12.2022).
- PAP/AKC (2022a). *Edukację w szkołach i przedszkolach w Polsce zakończyło 182 tys. dzieci z Ukrainy*. Pobrane z: https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/edukacje-w-szkolach-i-przedszkolach-w-polsce-zakonczylo-182-tys-dzieci-z-ukrainy,392898.html?utm_sou (7.12.2022).
- Pogorzała, E. (2011). *Aspekty instytucjonalno-prawne edukacji dzieci imigrantów w polskim systemie oświaty*. W: A. Paszko (red.), *Edukacja międzykulturowa w Polsce wobec nowych wyzwań* (s. 67–86). Kraków: Stowarzyszenie Willa Decjusza.
- Pogorzała, E. (2012). *Migracje jako wyzwanie dla polityki oświatowej państwa polskiego*. Aspekty politologiczno-prawne. W: P. Kaczmarczyk, M. Lesińska (red.), *Krajobrazy migracyjne Polski* (s. 237–261). Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego.
- Pogorzała, E. (2016). *Polski system oświaty wobec wyzwań migracyjnych*. W: A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trosiak (red.), *Polityczne i społeczne aspekty wielokulturowości. Migracje i mniejszości* (s. 165–174). Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Pogorzała, E. (2018). *Polityka oświatowa państwa polskiego wobec uczniów i uczennic z doświadczeniem migracyjnym*. W: P.E. Gębal (red.), *Edukacja wobec migracji. Konteksty glottodydaktyczne i pedagogiczne* (s. 159–181). Kraków: Księgarnia Akademicka.

- Pyżalski, J. i in. (2022). *Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny w Ukrainie według nauczycieli i nauczycielek. Raport z badania*. Warszawa: Fundacja Szkoła z Klasą. Pobrane z: https://www.szkoiazklasa.org.pl/?smd_process_download=1&download_id=11878 (7.12.2022).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23.08.2017 r. w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw. Dz.U. 2020 poz. 1283.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21.03.2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy. Dz.U. 2022 poz. 645.
- Rzecznik Praw Obywatelskich (2022). Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich Marcina Wiącka do Ministra Edukacji i Nauki Przemysław Czarna z 2 sierpnia 2022 r. Pobrane z: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-08/Do_MEiN_rekomendacje_educacja_Ukraina_dzieci_2.08.2022.pdf (7.12.2022).
- Serwis Samorządowy PAP (2022). *Jaskowiak: należy ustalić, czy dzieci z Ukrainy powinny podlegać obowiązkowi szkolnemu*. Pobrane z <https://samorzad.pap.pl/kategoria/aktualnosci/jaskowiak-nalezzy-ustalic-czy-dzieci-z-ukrainy-powinny-podlegac-obowiazkowi> (7.12.2022).
- Łędziogolska, M., Walczak, B., Żelazowska-Kosiorek, A. (2022). *Szkoła zróżnicowana kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy. Raport z badania jakościowego wykonanego na zlecenie Centrum Edukacji Obywatelskiej*. Warszawa: Centrum Edukacji Obywatelskiej. Pobrane z: https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2022/09/CEO_Szkola-zroznicowana-kulturowo_raport_sierpień22.pdf (7.12.2022).
- Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z 28 kwietnia 2022 r. w sprawie wniesienia do Sejmu projektu ustawy o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz ustawy – Prawo oświatowe. Pobrane z [https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-876-2022/\\$file/9-020-876-2022.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/Projekty/9-020-876-2022/$file/9-020-876-2022.pdf) (7.12.2022).
- Ustawa z 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe. Dz.U. 2022 poz. 1082.
- Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Dz.U. 2022 poz. 583.
- Wójcik, K. (2022). *Dla uchodźców może zabraknąć nauczycieli*. Pobrane z: <https://www.rp.pl/nauczyciele/art35835681-dla-uchodzcow-moze-zabraknac-nauczycieli> (7.12.2022).
- Zarządzenie nr 37 Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 lutego 2022 r. w sprawie Międzyresortowego Zespołu do spraw przyjęcia przez Rzeczpospolitą Polską osób napływających z terytorium Ukrainy. M.P. 2022 poz. 268.
- Zarządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 marca 2022 r. w sprawie powołania Rady do spraw edukacji uchodźców. Dz. Urz. Ministra Edukacji i Nauki 2022 poz. 24.
- ZNP (2022) ZNP: *Szkoły potrzebują pieniędzy i wsparcia ze strony MEiN, aby skutecznie pomagać dzieciom z Ukrainy*. Pobrane z: <https://glos.pl/znp-szkoly-potrzebujaja-pieniedzy-i-wsparcia-ze-strony-mein-aby-skutecznie-pomagac-dzieciom-z-ukrainy> (7.12.2022).

Cytowanie

- Pogorzała, E. (2023). System oświaty w Polsce wobec napływu dzieci-uchodźców wojennych z Ukrainy po 24 lutego 2022 roku. *Acta Politica Polonica*, 1 (55), 113–121. DOI: 10.18276/ap.2023.55-07.

